

ДНЕВНИКЪТЪ

(отенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Първа извънредна сесия.

LXXXVI заседание, сряда, 23 юлий 1914 г.

(Открито отъ прѣдседателя г. д-ръ Д. К. Вачовъ, въ 3 ч. 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателятъ: (Звъни) Засѣданието се открива. I. секретарятъ ще прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители, за да се установи кои отсъствуватъ.

Секретарь П. Панайотовъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Тефикъ х. Ахмедовъ, Александъръ Ботевъ, Григоръ Бояджиевъ, Милко Бечевъ, Костадинъ Василевъ, д-ръ Петъръ Джидровъ, Василь Димчевъ, Станчо Доневи, Димитъръ Драгиевъ, Станю Златевъ, Радой Козаровъ, Янко Купаровъ, Христо Марковски, Александъръ Механджийски, Георги Миневъ, Тодоръ Петровъ, Венедиктъ Поповъ, Александъръ Радоловъ, Аврамъ Свиначевъ, Илия Стоевъ, д-ръ Димитъръ Тодоровъ, Каменъ Топовъ, Якимъ Ушевъ, Никола Хитровъ, д-ръ Андрей Ходжовъ и Асѣнъ Цанковъ)

Прѣдседателятъ: Отъ 245 души народни прѣдставители отсъствуватъ 26, има налице 219. Значи има нужния кворумъ.

Народниятъ прѣдставителъ г. Григоръ Бояджиевъ иска 2-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 10-дневенъ отпускъ. Които сж съгласни да се разрѣши на г. Бояджиева исканиятъ 2-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Народниятъ прѣдставителъ г. Сафетъ Шукриевъ, който се е ползувалъ досега съ 9 дена отпускъ, иска още 10 дни, начинава отъ 12 того. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да му се разрѣши този 10-дневенъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Постѣпилъ е отъ Министерството на желѣзницитѣ, пошитъ и телеграфитѣ законопроектъ за разрѣшение на Министерството на желѣзницитѣ, пошитъ и телеграфитѣ да довърши постройкитѣ и извърши доставкитѣ за българскитѣ държавни желѣзници, на стойностъ повече отъ 150.000 л.

Отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти е постѣпило прѣдложение за приемане на служба въ отдѣлението на водитѣ австрийския подданикъ инженеръ Рудолфъ Крофта.

Както прѣдложението, тъй и законопроектътъ ще се раздадатъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се турятъ на дневенъ редъ.

Постѣпили сж двѣ прѣдложения съ вчерашна дата отъ работническата социалъ-демократическа парламентарна група, подписани, споредъ вчерашния кворумъ, отъ надлежното число народни прѣдставители. Първото прѣдложение е за измѣнение чл. 8 отъ врѣмешното положение за паричното доволствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме. Такова прѣдложение, почти въ сжщия смисълъ, имаме и е турено на дневенъ редъ.

Г. Димитровъ: Това наше прѣдложение, г. прѣдседателю, е свършено друго.

Прѣдседателятъ: Понеже се касаятъ до единъ и сжщъ въпросъ, ще се разгледатъ заедно.

Г. Димитровъ: То се касае за сжщия въпросъ по другъ законъ.

Прѣдседателятъ: Сѣ е въпросъ за парично доволствие.

Отъ сжщата група има прѣдложение за държавна помощ на работнически и други бѣдни сѣмейства въ врѣме на мобилизация и война.

Тѣзи прѣдложения ще се раздадатъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се турятъ на дневенъ редъ.

Пристѣпяме къмъ днешния дневенъ редъ, на първо мѣсто — продължение разискванията по законопроекта за амнистията.

Има думата г. Михаилъ Такевъ.

Садикъ Мехмедовъ: Искамъ думата.

Прѣдседателятъ: Дебатитѣ сж прѣкратени.

Садикъ Мехмедовъ: Имамъ да направя едно прѣдложение.

Прѣдседателятъ: Направете го писмено.

М. Такев: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Качвамъ се на трибуната съ едно голѣмо недоумѣние върху всичко онова, което прѣживѣва България отъ нѣкое врѣме насамъ. И азъ се питамъ, като съчетаа всички явления въ нашия вжтрѣшенъ животъ отъ нѣкое врѣме насамъ, да-ли не сж прави онѣзи, които отъ нѣкое врѣме насамъ и отъ тази трибуна, и отъ площадитѣ, и въ печата твърдятъ, че надъ злощастна България витае единъ зълъ гений, който фатално тика страната ни къмъ погибель. Отъ друга страна, пѣли 19 дни ние тукъ се старахме да намѣримъ причинитѣ, основнитѣ причини, дълбокиятѣ причини и причинителитѣ на опази катастрофа, която сполетѣ нашето отечество и която нѣма себѣ подобна въ историята на никой народъ. Съ краснорѣчие, съ аргументи, съ ерудиции, рѣдки за нашия парламентъ, тукъ, първостепенни оратори, шефове на партии, видни обществени дѣатели се постараха да намѣрятъ причинитѣ на погрома и срѣдствата да парираме да не се повтарятъ за въ бждѣще тия бѣдствия. А отъ друга страна, сѣ отъ тази същата трибуна, ние виждаме съ единъ замахъ да се съкруши всичко онуй, което ние мислѣхме, че за единъ моментъ се бѣ сътворило въ онѣзи 19-дневни дебати по назначаването на парламентарната алкотна комисиия за погрома на България. Веднага слѣдъ това ние видѣхме самия г. министъръ на войната, министърътъ на онова вѣдомство, което е прѣвъ участникъ въ току-що изминалитѣ прѣвъ двѣтъ години събития, да ни внесе законъ, чрезъ който да хвърлимъ въ забвение всички голѣми и малки грѣхове на голѣми и малки военномонархисти и нѣжни чиновне, които сж прѣми или косвени причинители на този погромъ. Сжщеврѣменно ние снощи, точно въ 12 ч. прѣвъ ноцта, бѣхме изненадани съ внасянето прѣдложение за унищожението на държавния процесъ. И така, ние виждаме, отъ една страна, търсенето причинитѣ за злощастieto на България, а отъ друга страна, искаме да хвърлимъ въ забвение всичко онова, което съ документи, официално изнесени тукъ отъ трибуната, посочва на виновницитѣ за нещастieto на България. И сега, г. г. народни прѣдставители, менъ ми иде на умъ да кажа: не е ли безполезно вече да пледирамъ наказанието на този или онзи редникъ, на този или онзи кашаваръ, на този или онзи фелдфебелъ, че не изпълнили дълга си къмъ отечеството — този кашаваръ, който знае само да брои своитѣ петъ овци, този унтеръ-офицеръ, който не знае, че вънъ отъ неговото село има и другъ свѣтъ; да-ли не е безполезно вече да се стараемъ да доказваме необходимостта отъ наказание на тѣзи нещастни хора, които прѣнебръгнаха да изпълнятъ своя отечественъ дългъ въ най-сублимнитѣ моменти, които България е прѣживѣвала, когато виждаме, съ единъ замахъ да се опрошаватъ прѣстѣпления отъ върховенъ държавенъ интересъ на хора, които сж държали съдбинитѣ на отечеството въ своитѣ рѣцѣ, на хора, високоинтелигентни, на хора, водители на партии, на хора, които дѣйствително сж претендирали и претендиратъ до днесъ да ръководятъ съдбинитѣ на пѣлия нашъ народъ...

Х. Бояджиевъ: Като ваши противници.

М. Такевъ: При това положение на нѣщата, г. г. народни прѣдставители, азъ бихъ желалъ да намѣря у себе сили да устоя на това изкушение,...

Й. Йоновъ: Както устояхте въ 1886 г., когато изпѣдихте Батемберга по бѣли гащи. Мерзавецъ!

М. Такевъ: ... да не слѣза отъ тази трибуна и да заяви: нѣма нужда вече да сѣдимъ. Азъ се чудя, че не можемъ да намѣримъ още сили да внесемъ въ

парламента едно прѣдложение само съ единъ членъ: опрошаватъ се, амнистиратъ се всички злодѣяния държавни и вулгарни;...

Й. Йоновъ: Въ Русе избихте 30 дѣца и жени...

М. Такевъ: ... унищожаватъ се всички уголовни дѣла, закриватъ се всички слѣдствени участъци, закриватъ се всички криминални сѣдилища; въ България нѣма нужда вече отъ прѣслѣждане, било на държавни прѣстѣпления, било на войнишки такива, било на обшитѣ уголовни закононарушения. Защото, слѣдъ като и отъ тази трибуна може да се поддържа това, което тукъ отъ снощи насамъ чувамъ да се приказва, и което довчера, навѣрно къмъ 12 ч., ноевѣтъ ноцъ пакъ, ще бжде фактъ, както снощи бѣ фактъ внасянето на това прѣдложение, противъ вжтрѣшния правилникъ и противъ законитѣ на страната, азъ още единъ пѣтъ повтарямъ, да-ли не е по-полезно, вмѣсто тукъ да лебатираме върху закона за амнистията на войницитѣ или на офицеритѣ, да внесемъ едно прѣдложение за супримиране нашитѣ уголовни наказателни закони и нашитѣ уголовни сѣдилища, да нѣма вече въ България санкция за никое злодѣяние.

Й. Йоновъ: Зная, че това искашъ, за да не се повдигне процесъ противъ тебе, ама нѣма да те огрѣе.

Прѣдседателъ: Моля, г. Йоновъ, не прѣсичайте.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако моментитѣ, които прѣживѣва България, не сж тѣй съдбоносни, ако България днесъ, въ този водовъртежъ, въ който се е завъртѣлъ цѣлиятъ европейски свѣтъ, не вистѣне на косятъ, и ако въ този сублименъ моментъ не сме длѣжни да търсимъ, макаръ и сламка, за да спасимъ нашето отечество — защото днесъ свободно приказваме на тази трибуна, но каждъ не бждемъ утрѣ, никой не може да ни каже — азъ казвамъ, да-ли въ този сублименъ моментъ не ще бжде необходимостъ за насъ...

П. Геннадиевъ: Вие не мислите за това отечество.

К. Сидеровъ: Имате ли суратъ да-говорите за отечество.

К. Панайодовъ: Бившиятъ полицейски приставъ въ Стамболово врѣме да мълчи.

П. Геннадиевъ: Г. прѣдседателю! Изпждете този пѣдаринъ. (Сочи г. Сидерова)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля тишина, г-да.

М. Такевъ: ... да не казвамъ, да-ли не ще бжде за насъ върховна обществена длѣжностъ, все таки да намѣримъ сили въ нашата душа, за да можемъ да потърсимъ онѣзи срѣдства, макаръ и твърдѣ слаби, съ които бихме могли да дойдемъ на помощъ на нашето отечество, което се намира прѣдъ прага на голѣма, да не кажа катастрофална, опасностъ. Азъ ще се помѣча при все това, да потърся малко сили въ своята душа, за да мога да кажа всичко онова, което сега пѣлни пейнитѣ пѣдра, да изпълня своя отечественъ дългъ, да бжда правъ прѣдъ своята съвѣсть да кажа на българския народъ, че въ този сублименъ моментъ азъ изпълнихъ, колкото можахъ и колкото знаяхъ, своя отечественъ дългъ; нека вие, нека тази маса, нека българскиятъ народъ по-нататкъ да даде всѣкому заслуженото; нека всѣки поеме дългъ отъ отговорността въ тѣзи върховни минути, които прѣживѣва нашето отечество,

Г. г. народни прѣдставители! Зная, че днесъ отъ тази трибуна ще се противопоставя на мнѣния и убѣждения, продиктувани сѣщо отъ добри чувства на добри хора, стоящи въ дѣсно и въ лѣво, но това ни най-малко не трѣбва да ми попрѣчи — и никому не трѣбва да попрѣчи — да каже свободно своето разбиране, като не претендирамъ да съмъ монополизиращъ патриотизма на България, нито претендирамъ да имамъ правото да го отрицавамъ, било на тѣзи стоящи въ дѣсно, било на тѣзи стоящи въ центъра или въ лѣво. Моето мнѣние върху законно-проекта за амнистията на военнослужащите вамъ е известно. Азъ се удивлявамъ, че отсъствува отъ министерската маса г. военниятъ министъръ, който вече притежава достатъчно документи, изходящи отъ най-върховнитѣ наши военни вождове прѣзъ врѣме на сѣдбоноснитѣ двѣ войни, както и отъ онѣзи, които утрѣ ще бѣдатъ повикани да поведатъ това войнство на полето на честъта за защита върховнитѣ държавни интереси.

Г. Василевъ: Къдѣ е военниятъ министъръ?

М. Такевъ: Жалко е, че когато се касае . . .

Министъръ П. Пешевъ: Той си е на поста, на работа.

М. Такевъ: Не се съмнѣвамъ, г. министре, че той е тамъ.

Министъръ П. Пешевъ: Не е на разходка.

М. Такевъ: Вѣрвамъ, че той не е на разходка. Охотно допускамъ, че той пакъ се занимава съ държавни работи, но ми се струва, че и тази работа е една отъ онѣзи държавни работи, . . .

Министъръ П. Пешевъ: Тукъ е г. министърътъ на правосъдието.

М. Такевъ: . . . които въ висша степенъ интересуватъ отечествената отбрана, къдѣто и сега е повиканъ — не се съмнѣвамъ въ това — г. военниятъ министъръ. Не се удивлявамъ толкова затуй, че той отсъствува, колкото затова, че г. военниятъ министъръ не само не взе подъ внимание онѣзи аргументи, които се занесоха отъ тази трибуна, за ограничението въ нѣкои отношения на внесената амнистия, но нѣщо повече, той я разширилъ. Това да поиска почтената лѣвица, за мене е много понятно — тамъ не ще дебатирамъ; да поискатъ това почтенитѣ земледѣлци, сѣщо за менъ е много понятно, но това да поиска г. министърътъ на войната, това да поиска онзи, който трѣбва да бѣде върховенъ стражъ на държавната отбрана по всичкитѣ нейни разклонения и направления, това отказвамъ се да го разбира. Безполезно е да повтарямъ днесъ моето мнѣние върху принципа за амнистията на военнослужащите, защото азъ туй на своето врѣме сторихъ, и то, може-би, за васъ вече не е отъ нѣкакъвъ особенъ интересъ; за васъ, обаче, ще бѣде отъ важно значение да знаете, какъ мислятъ онѣзи, които вчера стоска начело на българската армия, които днесъ стоятъ на нейно чело, които утрѣ ще я водятъ на бойнитѣ полета. Затова, почтени г-да, ще ми позволите волността да ви процитирамъ мнѣнието на бившия главнокомандующъ на съединенитѣ двѣ храбри български армии — I и III — които скоманиха неприятеля при Бунаръ-Хисаръ и Люле-Бургазъ и достигнаха до стѣнитѣ на Цариградъ; ще ми позволите да ви процитирамъ мнѣнието на онзи, който утрѣ ще стой, може-би, начело пакъ на двѣ съединени армии; да ви процитирамъ мнѣнието на постоянния членъ на военния Върховенъ каса-

ционенъ сѣдъ — човѣкъ, извѣстенъ въ България съ своитѣ високи познания и съ своето високо обществено положение въ страната.

Д. Кьорчевъ: Това е политически актъ, то не е военна работа. Вие само фрази говорите.

М. Такевъ: Да ви процитирамъ не само мнѣнието на тѣзи висши военнопочетници, но да ви процитирамъ мнѣнията и на нижни чинове отъ България, тѣзи нижни чинове, за които отъ тази трибуна се пледира тѣхната кауза. Тукъ бързамъ да добавя, че е много погрѣшно онова мнѣние, което ви казва: нѣма да се допитваме нито до генерали, нито до полковници, нито до шефове на армии, да дадемъ ли или не амнистия на провинившитѣ се военни чинове, това е наша работа, това е работа на насъ, профанитѣ въ военното дѣло, но облѣчени съ мандата на народни прѣдставители, които по тѣзи специални въпроси знаятъ, може-би, само едно — да вдигнатъ рѣка. Азъ не съмъ на това мнѣние. Азъ и другъ пътъ съмъ ималъ случай да кажа, че всѣки трѣбва да се занимава съ работата, по която не само е повиканъ, да каже своето компетентно мнѣние, но и която разбира и има познания по нѣщата. Когато утрѣ ще ни внесатъ новъ военно-наказателенъ законъ, когато утрѣ ще ни внесатъ и новъ военно-сѣдебенъ законъ, ние ще си кажемъ думата дотолкова, доколкото можемъ да разбираме тия работи отъ чисто юридическо становище, но по дисциплината и организацията на армията, ще прѣдоставимъ повече право да знаятъ и да разбиратъ военниятъ министъръ и онѣзи, които сѣ приготвили законопроекта, отколкото ние, които стоимъ далече отъ нашата армия. Не само това е тѣй въ България, това е навсѣдѣ тѣй. Г. г. народни прѣдставители! Прѣдъ менъ се намира писмото на генералъ-лейтенанта Радко Димитриевъ, който, като е челъ за внасянето законопроекта за амнистията и слѣдилъ дебатитѣ въ парламента, бѣше тѣй любезенъ да ми отправи слѣдующето писмо, на което, за да дамъ гласностъ, понеже е на държавна служба, поискахъ неговото съгласие. Той въ една депеша, съдържаща слѣдующитѣ три реда, ми казва: (Чете) „Понеже въпросътъ е отъ жизненъ интересъ за сѣществуванието на нашето отечество, опѣлпомощавамъ ви да публикувате моето писмо“.

К. Панайдовъ: Вие бѣхте едно врѣме съ него.

П. Генадиевъ: Ще ни четете мнѣнието на прѣдателитѣ и клетвопрѣстъпницитѣ отъ 9 августъ 1886 г.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Радко Димитриевъ ето какъ мисли за законопроекта, който енесенъ отъ г. военния министъръ. (Чете) „Току-що прочетохъ въ в. „Прѣпорецъ“ извлѣчение отъ Вашата рѣчь въ Народното събрание по въпроса за амнистията, и не можахъ да се въздържа да Ви не изкажа моитѣ горещи поздравления. Вашитѣ трѣзви мисли, проникнати съ високъ патриотизъмъ, ме подбодриха, за да гледамъ съ вѣра и надежда на бѣдѣщото. Обидно бѣше за насъ, старитѣ войници, да гледаме, че подъ влиянието на нѣкои домагогски течения ние виждаме, като-че-ли нашитѣ най-видни и мѣродавни хора се боятъ да нарекатъ нѣщата съ тѣхнитѣ имена и да приковатъ измѣнитѣ и подлѣпитѣ на позорния стѣлбъ. Въ стремлението си да печелятъ евтина популярностъ, нѣкои наши обществени дѣатели, които претендиратъ да играятъ роль въ нашия политически животъ, бѣха готови да разрушатъ най-сѣкмото достойнство на България — армията. Ние като-че-ли сме готови да забравимъ онзи позоръ, който се занесе и на България, и на армията отъ оная шепъ подли страхливци, които, за да

запазят кожата си, въ най-критическите моменти за отечеството, предишето да се сдадат на романи без съпротивление, отколкото да отидат и си изпълнят дълга предъ майка България. Ние като че ли сме готови да похвалим ония недостойни чада на България, които, вместо да се бият съ врага си, правиха си удоволствие да тероризират своите офицери и честни другари, като ги принуждаваха да напуцат позорно своите знамена — светините на България“.

Д-ръ И. Момчиловъ: Извинете, г. Такевъ, че Ви пренесамъ. Авторът на това прочуто писмо, Радко Димитриевъ, е извършилъ най-големия злодеяние, което може да извърши единъ офицеръ. Не беше ли той самъ амнистиранъ и самъ той не възползува ли се отъ амнистията? Нима ли въ тази земя да разбератъ, че този мерзавецъ, който е вършилъ мерзавщини, нима право да осжда мерзавщината на други.

Г. Василевъ: Той не е крадецъ.

М. Такевъ: (Чете) „Ако това стане, ако, ржководни отъ една погрѣшна хуманностъ, ние дадемъ амнистия на тѣзи, които се прѣдаваха на романи, които оскрѣбяха своите началници, които бѣгаха отъ бойното поле, прѣдателитѣ и пр., то трѣбва да бждемъ сигурни, че ще липсимъ България отъ армия като боева сила“.

Д-ръ И. Момчиловъ: Князътъ си изпади, амнистрира го, използва амнистията, и сега е противъ амнистията.

П. Генадиевъ: Срамота е да се чететъ писмата на клетвопрѣстъпницитѣ и държавнитѣ прѣдатели. Този войникъ е прѣдалъ княза си и вие днесъ го слушате и се солидаризирате съ него. Нима по-голямъ срамъ отъ това!

М. Такевъ: (Чете) „Заедно съ това, ние ще оскрѣбимъ всички, и дѣйствуваше, и запасно офицерство, а тѣ сѣщо и огромното болшинство на честнитѣ и доблестни войници — сега запасни — които си изпълниха дълга добросъвестно.“

„Нека се надѣмъ, че благоразумието и патриотизмътъ ще надѣлѣе, и Народното събрание, съ своя справедливъ вотъ, ще залепи съ печата на позора ония нѣколко стотини малодушници, които нѣматъ и не трѣбва да иматъ правото да се гордѣятъ съ почетното звание на свободни български граждани“.

Прѣседателъ: Г. Такевъ! Сега сме на второ четене.

М. Такевъ: азъ говоря по чл. 1.

Г. Василевъ: Оставете човѣка да каже, каквото мисли.

М. Такевъ: (Чете) „Нека тѣзи достойни само за робуване подли малодушници се отдѣлятъ отъ честнитѣ граждани и съ своето жалко по-нататъшно съществуване да служатъ за примѣръ на младото поколение, какъ не трѣбва да се служи на отечеството.“
„Петербургъ, 2 юний 1914 г.“

Н. Харлаковъ: Сѣщиятъ г. Радко Димитриевъ, слѣдъ люлебургския бой, тукъ, въ София и навѣкъ е заявявалъ: „Тежко и горко на оная армия, която отива въ бой, основана на дисциплината въ казармата, на дисциплинарната рота и на полевия сѣдъ.“ Това е неговото непосредствено впечатление слѣдъ боеветѣ. Не възъ основа на дисциплината,

основана на дисциплинарната рота и въ полевия сѣдъ се крѣпи армията, а на ~~своето~~ друго нѣщо, което не може да създаде нито дисциплинарната рота, нито полевиятъ сѣдъ. Това, което сега казва г. Димитриевъ отъ Петербургъ, е привычка отъ мирно врѣме, а въ врѣме на войната той мислеше ~~своето~~ друго-яче.

М. Такевъ: Ако рекохъ да дамъ гласностъ на това писмо и въ печата, и отъ трибуната на Народното събрание, то го сторихъ, за да знае народното прѣдставителство какъ се мисли и вънъ отъ парламента по този въпросъ, . . .

П. Генадиевъ: Отъ прѣдателитѣ.

М. Такевъ: . . . и отъ хора, които вчера стоеха начело на българското войнство, . . .

Д-ръ И. Момчиловъ: И които не изпълниха дълга си като офицери на врѣмето.

М. Такевъ: . . . и които днесъ прѣдставяватъ България предъ великитѣ държави. Ако г. Радко Димитриевъ бѣше недостоеенъ генералъ, защо държавниятъ глава му повѣри ржководството на дѣтѣ армия, които дѣйствително нанесоха окончателното поражение на противника?

Х. Бояджиевъ: При Чаталджа, на-ли?

П. Генадиевъ: Г. Такевъ поздравляваше генералъ Кутинчева за голѣмата побѣда, която нанесе първата армия, а въ тоя моментъ г. Радко Димитриевъ бѣгаше. Това го знаете вие най-добрѣ.

Г. Василевъ: Не Ви е срамъ.

П. Генадиевъ: Васъ трѣбва да Ви е срамъ, защото зашицавате само подлечитѣ.

Н. Харлаковъ: Въ най-рѣшителнитѣ моменти на сраженията, генералъ Кутинчевъ се борѣше за старшинство, а не да се нанесе побѣда.

И. Йоновъ: Лъжешъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако г. генералъ Радко Димитриевъ бѣ прѣдатель и недостойникъ, защо бившиятъ министъръ на външнитѣ работи, г. д-ръ Никола Генадиевъ, братъ на г. Павла Генадиевъ, го изпрати за български пълномощенъ министъръ въ най-важната европейска столица Петербургъ?

П. Генадиевъ: Тукъ не се касае за военни работи.

М. Такевъ: Щомъ той е билъ недостойникъ, щомъ той е билъ прѣдатель, щомъ той е билъ клетвопрѣстъпникъ — ето затвора, а не петербургскиятъ царски дворецъ.

И. Йоновъ: Царъ Фердинандъ и тебе направи министъръ.

П. Генадиевъ: Вие сте били заедно съ него и това не Ви е поирѣчило да бждете министъръ на България.

М. Такевъ: Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ се удивлявамъ, че отъ тази маса, която се прѣдставлява въ Петербургъ отъ генералъ Радко Димитриевъ, не се каза тамъ (Сочи дѣсницата) да се мълчи. Когато г. генералъ Радко Димитриевъ е въ Петербургъ, той е прѣдатель на българското

правителство, на държавния глава, на българския народ.

Д-ръ И. Момчиловъ: Това не му пречи да бъде князогонецъ. Той нѣма моралното право да говори това.

Д. Кьорчевъ: Да се не мѣси въ нашитѣ работи.

М. Такевъ: Тѣзи нетактичности, тѣзи сплитливости, тази необузданостъ на нашата уста много допринесоха къмъ погрома на България. Нека вземемъ примѣръ отъ миналото, нека не хлѣбоустимъ, нека пазимъ езика задъ жбитѣ си, защото моментитѣ, които прѣживяваме, сж тѣй сѣдбоносни, че трѣбва добръ да прѣцѣнимъ това, което ще кажемъ особено отъ трибуната на Народното събрание.

Но, г. г. народни прѣдставители, оставямъ на страна генералъ Радко Димитриевъ, ще дойда до полковникъ Несторова, добъръ приятелъ прѣзъ всичкитѣ врѣмена, никога не измѣнилъ на клетвата, никога необвиняванъ въ прѣдаство, . . .

Д-ръ И. Момчиловъ: Тамъ сте прави да говорите.

М. Такевъ: . . . на когото държавниятъ глава дълго врѣме отказваше да приеме оставката, но той настоя и излѣзе въ оставка. Той е бившъ прокуроръ на военни сѣдилища, бившъ прѣдседателъ на русенския воененъ сѣдъ и довчера постояненъ членъ на Върховния воененъ касационенъ сѣдъ.

Д. Кьорчевъ: Нѣма кауза, по която да не могатъ да се цитиратъ автори.

М. Такевъ: Него не ще обвините въ клетвопрѣстѣпление, него не ще обвините въ русофилизъмъ.

Д-ръ И. Момчиловъ: Той може да говори за амнистията, но не Радко Димитриевъ.

М. Такевъ: Ето какво казва г. полковникъ Несторовъ (Чете) „Амнистия за провиненитѣ противъ войнишкото чинопочитание и подчиненостъ — ст. ст. 120, 123 и 130 — значи съзнателно да разрушаваме основитѣ на военната дисциплина и да съкрушаваме силата, върху която се крѣпи държавата. Амнистия за сложилитѣ орѣжие прѣдъ неприятеля безъ бой — ст. 236 — които безъ нужда и злосторно прѣдадоха орѣжията на България и гонѣха знаменосцитѣ съ орѣжие, за да взематъ отечественитѣ знамена и да ги прѣдадатъ на враговетѣ, значи да отричаме първия дългъ на гражданина къмъ държавата: да ѝ се покоряваме и защитаваме отъ неприятелитѣ — значи да осветяваме прѣдаството и позора и да приготвяваме катастрофи за родната земя и армия, катастрофи подобни на прѣживѣнитѣ въ близкото минало. Такива ще бъдатъ непрѣмѣнитѣ послѣдци. Фактътъ за знаменосцитѣ е установенъ отъ слѣдствието. Изпълнявамъ своя дългъ къмъ родината. Полковникъ Несторовъ“.

И. Йоновъ: Несторовъ е правъ, но ти не си правъ, защото ти си билъ клетвопрѣстѣпникъ и прѣдатель.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, тишина, г. Йоновъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ полковникъ Несторовъ иде другъ единъ висшъ воененъ, който прѣзъ всичкото врѣме на войната е заемалъ най-отговорна длъжностъ въ една отъ дѣйствующитѣ армии, който днесъ заема най-отговорна длъжностъ по генералния шабъ, който утрѣ ще слои начало на една отдѣлна армия. Ето какво той пише

по сѣщия поводъ: (Чете) „Уважаемый г. Такевъ! Тѣзи дни случайно прочетохъ въ в. „Утро“ резюме отъ рѣчьта Ви въ Народното събрание по поводъ законопроекта на правителството за амнистията. Отъ рѣчьта Ви разбирамъ, че правителството отъ скодоумие или отъ лични съображения е извършило една непоправима по послѣдствията си грѣшка. Извѣстна частъ отъ българскитѣ граждани и безъ това сж доста деморализирани вече, за да има нужда и по законодателенъ редъ да се настрѣчатъ къмъ неизпълнение върховния дългъ къмъ отечеството и да се подкопава изъ основа военната дисциплина. Ако законопректътъ не бѣше фактъ, никога не можехъ да донеса, че такъвъ ще бъде внесенъ именно отъ днешното правителство, което се величае ужъ като националистическо. Правителството не трѣбва да си създава особена грижа за сѣдбата на нѣколко стотици или хиляди мерзавци — каквото съ тѣхъ, такъва и безъ тѣхъ. То трѣбваше да се замисли за послѣдствията отъ подобно лекомислено великодушие отъ страна на народното прѣдставителство. Истина е, че грознитѣ прояви на деморализация въ войската се дължатъ на други основни причини, че бившето правителство и висшето командуване поискаха отъ въоръжения народъ повече, отколкото той бѣше подготвенъ да даде, но истина е, тѣй сѣщо, че отъ юридическо и особено отъ военно-етическо гледище измѣненитѣ на военната честъ и на дисциплината всѣкога подлежатъ на строго наказание, като неминуемо, въспрѣжи всѣчко, понесатъ послѣдствията отъ своя позоръ за примѣръ и наизидание. Политическитѣ грѣшки на правителството сж въпросъ на гледище и опѣшка, а бѣгството отъ бойното поле се осѣжда и наказва безусловно. Кой ще отиде въ бѣдѣще да излага живота си за отечеството, като знае, че колкото по-големо е числото на измѣненитѣ, толкова по-лесно е да се разчита на великодушие и заборава. На България прѣдстои да се възроди въ духовно и нравствено отношение, да развие до най-горенъ прѣдѣлъ военнитѣ си сили, да се вкоренятъ здрави и трайни граждански и войски добродѣтели въ всички обществени слоеве, а започваме новата ера тѣмо съ противоположното! Тезко на тази нещастна България, ако и слѣдъ толкова горчиви опити държавникитѣ ѝ не могатъ да се отърсатъ отъ лекомислието си въ управлението. Военниятъ министъръ, който е внесълъ този гибеленъ законопроектъ, принася мечешка услуга на въоръженитѣ сили на България. Просто изумително е, какъ прѣдставителътъ на армията прѣдъ законодателната воля на народа може да се яви съ такава инициатива“.

Г. Кирковъ: Така пишатъ прокуроритѣ.

М. Такевъ: Това не го пише прокуроръ, това го пише бившъ началникъ шаба на една отъ дѣйствующитѣ армии . . .

П. Генадиевъ: Кой е?

М. Такевъ: . . . и днесъ заемащъ въ генералния шабъ една отъ най-отвѣтнитѣ длъжности.

Д. Кьорчевъ: Г. Такевъ! Когато Ви сте говорили тукъ, въ камарата, винаги сте наклонни да подкрепяте двѣ Ваши думи съ писма на най-обикновени хора, които сж Ви ги пратили. Всѣчко това правите за една Вапа лична кауза отъ най-долно чувство на егоизъмъ, като политически мжжѣ, за да Ви се чува името, защото нѣма по-големъ жонгльоръ и политически акробатъ отъ Васъ. Срамъ ме е като Ви гледамъ — бѣла брада.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Една дрѣвна римска поговорка казва: „Tu te fache Jupiter,

tu as tort — Вие се сърдите. Вие сте виновни. Вашата съвест е неспокойна“.

Г. Василевъ: Неговата съвест е платена.

Д. Кьорчевъ: (Възражава)

М. Такевъ: Вашето осъждение не ме достига.

Д. Кьорчевъ: На менъ не е платена съвестта, защото генералъ Ивановъ, срѣщу когото съ г. Иванъ Поповъ бѣхъ противникъ по единъ процесъ, бѣше ограбилъ помадитъ най-позорно. За този човѣкъ, когато ме прѣдизвиквате, мога да ви кажа най-лоши работи.

Г. Василевъ: Сждете генералъ Ивановъ, сждете генералъ Савовъ, сждете мошеницитъ, сждете всички, но не да помилвате държавнитъ прѣстѣпници и крадцитъ да поставите начело на България. Сждете всички, които сж прѣстѣпници, а не да се прикривате задъ хонорара на Савова и да четете моралъ. Не Ви е срамъ, жалки типове, платени и прѣплатени.

Д. Кьорчевъ: Платенъ си ти. Въ кафене „България“ говоришъ на приятелитъ си, че генералъ Рачо Петровъ ти прѣдлагалъ 100.000 л. да му бѣдешъ защитникъ. Не те е срамъ!

Г. Василевъ: Генералъ Рачо Петровъ ме моли чрѣзъ д-ръ Гатева да го защитавамъ, но азъ му отказахъ, защото азъ цѣня по-високо моето достойнство и моята чест отъ неговото възнаграждение, а Вие близките паницитъ на Савова, Вие сте единъ храненикъ.

Д. Кьорчевъ: Азъ не съмъ храненикъ, защото онова, което правя, като защитникъ, правя го въ качеството на адвокатъ, а не на интригантъ. Вие сте долея интригантъ, който обикаля кабинетитъ на малекитъ чиновници. Вие сте длъженъ да говорите така, защото сте длъженъ да приемете пасива на тоя човѣкъ, който говори на трибуната.

Прѣдседателтъ: (Звъни) Г. Кьорчевъ! Зачитайте правилника.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣма защо да се инервираме. Отъ тази трибуна, въ продължение на 20 години азъ съмъ слушалъ много осъждения, но това не ми е прѣчило никога да изпълнявамъ своя длъгъ прѣдъ българския народъ и прѣдъ моятъ избиратели. Фактътъ, че въ продължение на 20 години азъ се явявамъ на тази трибуна, когато тамъ има хора, които прѣвъ пътъ сж влѣзли и никога вече тѣхниятъ кракъ не ще прѣскочи прага на този парламентъ, ...

Д. Кьорчевъ: Това не зависи отъ Васъ.

М. Такевъ: ... показва, че съмъ правъ, когато съмъ поддържалъ онази кауза, въ която съмъ вѣрвалъ, че правотата е тамъ, дѣто азъ съмъ я търсилъ.

Д. Кьорчевъ: Нѣма отъ Васъ по-излишенъ човѣкъ въ България, разберете това.

Н. Харлаковъ: А пъкъ Вие сте тамъ на мѣсто.

М. Такевъ: Да продължимъ, г. г. народни прѣдставители, да чуемъ мнѣнието на още нѣкои други добри българи, сжщо така добри патриоти, макаръ и носящи военна униформа, които сж слагали своитъ кости на бойнитъ полета.

Д. Златковъ: Ти прѣдаде Тале Николовъ и Апостолюва, Шпионинтъ.

М. Такевъ: I. полковникъ Топаловъ, когато е чулъ, че се е внесълъ този законопроектъ, изказва сжщо така публично своето мнѣние, както слѣдва: (Чете) „Споредъ послѣднитъ разкрития на генералъ Савова, прѣзъ балканскитъ войни ние сме имали подъ знамената 720 хиляди войника. Споредъ по-раншни свѣдѣния, въ тая армия сме имали около 14 хиляди офицери. Споредъ Вашата справка отъ тия войници и офицери има дадени подъ сждъ: 12 хиляди войника и 340 офицери крѣгло. Или въ процентъ дадени подъ сждъ 1-6% войници и 2-4% офицери. Но най-малко 1/4 отъ тѣзи хора сж принудени чрѣзъ нечуванъ тероръ отъ истинскитъ прѣстѣпници да се замѣсятъ въ прѣстѣпленията и тѣ ще бѣдатъ оправдани отъ военнитъ сѣдилища. По този начинъ става съвѣтъмъ незначителенъ процентъ на истинскитъ виновници 0-4% войници и 0-6% офицери. Забѣлжете този нищоженъ процентъ отъ прѣстѣпностъ става въ военно врѣме! Въ мирно врѣме прѣстѣпността се счита нормална, ако тя не надминава 10%. Интелигентна България трѣбва да бѣде горда, че прѣзъ една почти цѣла размирна година ние имаме толкова малкъ процентъ военни прѣстѣпници. Но всички добри българи трѣбва дълбоко да екърбятъ прѣдъ апела на прѣстореното състрадание къмъ даденитъ подъ сждъ военно-служещи за тежки прѣстѣпления срѣщу своето отечество. И наистина за кои хора се иска амнистия? Когато началницитъ даваха заповѣди или просѣлени отъ истинска горестъ умоляваха честнитъ наши войници да останатъ докрай вѣрни на своята клетва къмъ озлобестена България, нападната подло отъ петъ страни, горната шепа безчестни синове на тая България нмаха прѣстѣпната дързостъ да отправятъ къмъ тѣзи достойни началници най-цинични посувни, посочиха имъ своитъ жестоки юмруци съ грозни закани, допрѣха ножоветъ си о гърдитъ имъ, съ насочени пълни пушки немилостиво налагаха своята прѣстѣпна воля на началницитъ, съ прикладитъ си имъ разкъртваха зѣбитъ, челюститъ и ги убиваха въ улицитъ и въ полетата посрѣдъ бѣлъ денъ, като се гаврѣха съ останкитъ имъ. По сѣмъ начинъ тѣзи шепа бездушни прѣстѣпници жестоко малтретираха и онѣзи вѣрни на дълга си войници, които изявяха непротиворечно желание да слѣдватъ своитъ началници срѣщу врага. Така освободени отъ началнически и другарски контролъ малцината недоволници отбѣгнаха безпрѣпятствено боеветъ, безъ бой прѣдадоха на отечественъ врагъ пушкитъ и патронитъ си, коитъ на кавалерията, топоветъ на артилерията, снарядитъ, складоветъ, срамно занесоха полковнитъ знамена и ги прѣдадоха на вражески скверни рѣцѣ, самн себе си прѣдадоха безпрѣчинно“.

Н. Харлаковъ: Това не е вѣрно.

Д. Кьорчевъ: На кой полкъ липсва знамето?

М. Такевъ: (Чете) „Но споредъ наказателнитъ закони въ всички военни държави това сж най-накостнитъ прѣстѣпления противъ чиновочитанието и подчинеността — двата най-здрави стълба на военната дисциплина. Въ свѣтовната военна история нѣма досега този чудовищенъ примѣръ, какъвто днесъ се иска отъ България: бързо и безразборно да прости непростимото“.

Н. Харлаковъ: Безумната българска политика ги доведе до туй положение, да нѣма за тѣхъ нищо мило.

И. Кирковъ: Имаше заповѣдъ българскиятъ войникъ да не стрѣля.

М. Такев: (Чете) „Считамъ, че изпълнявамъ моя високъ дългъ къмъ нашата армия, единичка останала още неразстроена отъ българското диво и пакостно партизанство, като ви поздравявамъ за тръбнитъ и патриотични мисли, казани отъ Васъ въ Народното събрание по въпроса за амнистията. Цимитъръ Топаловъ, запасенъ полковникъ.“

Г. г. народни прѣдставители! Този човѣкъ, който ви дава тѣзи статистически свѣдѣния, е прокуроръ.

Н. Харлаковъ: Наистина, трѣбва да бѣде нѣкой прокуроръ — човѣкъ, който не знае нищо внѣтъ отъ кабинета, който не е видѣлъ куршумъ и не знае, какъ се пази знаме и какъ се жертвува животъ.

М. Такевъ: Той днесъ не е на служба; той и тогазъ не бѣ на служба; той бѣ въ първата отдѣлна армия, уважаеми г. Харлаковъ, и видѣ боеветъ.

Н. Харлаковъ: Отъ далечъ, съ бинокль.

П. Генадиевъ: Тоя сжщиятъ прокуроръ оправдаваше онѣзи, които бѣгаха отъ бойната линия.

Н. Харлаковъ: Какъ може да се обвиняватъ въ прѣстѣпление войницитъ, на които не е дадена заповѣдъ, че романиитъ сж противници и че трѣбва да се биятъ съ тѣхъ, а имаше обща заповѣдъ да ги посрѣщнемъ като гости?

Прѣдседателъ: (Звъни) Стига, г. Харлаковъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато ни цитирамъ мнѣние на чужди хора, азъ съмъ длъженъ да ви го процитирамъ tel-quel — тѣй, както то е издадено. Онзи господинъ, който има смѣлостта и куража да го издаде публично, той поема за него и своята отговорност. И ако азъ го процитирамъ отъ тукъ, то го правя достояние за туй, защото и той е такъвъ-же българинъ, като насъ. Днесъ той не е въ парламента, но ако би билъ въ парламента, той това щѣше да каже отъ тази трибуна; той не е тукъ — казва го чрѣзъ публичната трибуна и чрѣзъ устата на единъ отъ онѣзи, които могатъ да възбѣзватъ на тази трибуна. Защо да не чуемъ този българинъ?

П. Генадиевъ: Той е вече адвокатъ, а като прокуроръ не осмѣждаше войницитъ, ами ги освобождаваше.

Д. Златковъ: (Къмъ г. Такева) Разбирамъ да говори българинъ, но не цинцаринъ. Да не говорите за армията!

М. Такевъ: Сега азъ ви говорихъ и ви цитирахъ мнѣния на висши военнопочетници, които, по висши съображения, въ всѣки случай, по съображения, тѣсно свързани съ самоохраната на България, могатъ да ви се виждатъ малко строги.

Нека сега, обаче, дойдемъ до нижнитъ чинове — до онѣзи хора, които не можете упрекна, нито че сж били прокурори, нито че иматъ нѣкакви перспективи за кариери, нито че искатъ да парадиратъ съ нѣкакъвъ извънреденъ патриотизмъ. До почитаемото правителство и копие до мене и до васъ дойде едно постановление на подофицерскитъ сдружавания въ България — . . .

Н. Ципорановъ: Ние искаме да знаемъ, партийнитъ организации какво мислятъ.

М. Такевъ: . . . тѣзи подофицерски организации, които сж непосредствено заинтересовани, като нижни чинове, защото има и подофицери дадени подъ сѣдъ за неизпълнение своя отечественъ дългъ.

П. Генадиевъ: Рекламата е душата на всѣка търговия, особено на Такевата.

М. Такевъ: Ето какво казватъ тѣ на г. министъръ-прѣдседателя: (Чете)

„Отъ името на съюза на запаснитъ подофицери въ България, управителниятъ свѣтъ, който го прѣдставлява, счита за свой отечественъ дългъ да изкаже мнѣнието си по въпроса за прѣдстоящата амнистия.

„Свещената паметъ на падналитъ за отечеството герои, както и честта на живитъ борци-труженици, не позволяватъ да се дава милостъ на дезертьоритъ и измѣнницитъ, които, въ сждбоноснитъ за родината минути, измѣниха на клетвата и дълга си къмъ отечеството.

„Подофицерскитъ съюзъ, който ратува за силна и мощна армия, е противъ широката амнистия, и затова настоятелно Ви моли, г. министъръ-прѣдседателю, да благоволи и станете тълкувателъ на неговитъ чувства тамъ, дѣто е нужно“.

Както виждате, г. г. народни прѣдставители, азъ се постаряхъ да ви прѣдставя мнѣнието на хора, прѣимуществено заинтересовани въ този въпросъ: висши военни и низши военни.

Т. Лукиановъ: Да, да, заинтересовани, защото висшитъ докараха работата дотамъ, а фелдфебелитъ, съ ума на които искате да разсѣждате, мислѣха тогава, че и държавата не съществува — хора гладни, хора, които бѣха намѣрили чужди войски въ къщитъ си. Политика нѣмаше, а искате отъ войницитъ отговорност!

Прѣдседателъ: (Звъни)

Н. Калчевъ: Това може да го говоримъ по агитациитъ си, но не за насъ тукъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Странна метаморфоза се е произвела въ тази дѣсница въ продължение на единъ мѣсецъ, откато се е внесълъ този законопроектъ, до днесъ!

П. Генадиевъ: Защото тая дѣсница стои съ отворени очи, а вие спите прѣзъ това врѣме и не виждате, че събитията се развиватъ.

М. Такевъ: Когато азъ говорихъ отъ тази трибуна, мнозина отъ тази почетна дѣсница дойдоха тамъ, въ бюфета, да ме поздравятъ. И още тукъ, когато слизахъ отъ трибуната, азъ не само не бивахъ апосрофиранъ отъ тѣхъ, но нѣкои отъ тѣхъ манифестираха своето одобрение, и това прѣдизвика прѣрѣкание между лѣвицата и дѣсницата. Тази метаморфоза, особено отъ снощи насамъ, прави странно впечатление. Снощи на тази трибуна се изредиха 10 души оратори, прѣдимно отъ една отъ коалилитъ се партии, народно-либералната, да поддържатъ най-смѣло и най-енергично онова, което, когато азъ тукъ го опровергавахъ, тѣ ме подкрѣпваха. Когато азъ опровергавахъ лѣвицата, тѣ протестираха противъ нея, а снощи чухъ отъ тази трибуна единъ правителственъ ораторъ да казва: „Напълно одобрявамъ прѣдложението на г. Коларова“ — онова прѣдложение, противъ което, заедно съ мене, дѣсницата, прѣди мѣсецъ и половина, протестира.

Х. Бояджиевъ: Вашитъ подозрѣния къмъ тази група, г. Такевъ, не сж основателни, защото Иванъ Ангеловъ говори по сжщия въпросъ тѣй, както и Вие говорите.

М. Такевъ: Азъ се мъча да отгатая тази метаморфоза съ други причини, но, за да не ви дразня,

оставямъ това настрана, защото виждамъ, какъ атмосферата се е наежила и първитѣ сж се тѣй много изопнали, че най-малкото докосване до тѣхъ прѣдизвиква бури, които могатъ да ми отнематъ и онова малко врѣме, което ми остава за говорене. Запавамъ си правото, тѣзи мотиви, които лежатъ въ основата на тази метаморфоза, да ги кажа въ единъ ближайши день, когато ще дойде тукъ на разглеждане съответниятъ прѣдметъ.

Т. Лукановъ: Вие правите сега една непочтена работа.

М. Такевъ: Това е, г. г. народни прѣдставители, мнѣнието на хора, стоящи вѣнъ отъ парламента.

Чухъ отъ тамъ (Сочи крайната лѣвица) да ми се казва: „Желаемъ да знаемъ мнѣнието на парламентарнитѣ групи“. Вѣбка парламентарна група си изказва своето мнѣние. И онази, на която азъ принадлежа, и тя има случай, чрѣзъ двама свои прѣдставители, да изкаже гледището си. Ако днесъ възлизамъ на тази трибуна, то е специално, за да направя бѣлѣжки конкретно върху вѣски текотъ отъ военно-наказателния законъ, който специално се визира въ доклада на комисията по Министерството на правосъдието — докладъ, който състави днесъ въпросъ на дебати.

Прѣди всичко, конституирамъ, че въ законопроекта на министерството се прѣдвиждаше амнистия само за тѣй нареченитѣ, между другитѣ, отклонивши се, които сж избѣгали отъ частитѣ си прѣзъ врѣме по-малко отъ прѣдвиденото въ респективнитѣ статии, които послѣ ще ви процитирамъ, а не се амнистироваха избѣгалиятъ въ лицето на неприятеля, избѣгалиятъ отъ бойната линия; за тѣхъ министерството не прѣдлагаше амнистия, защото то прѣдвиждаше въ своя законопроектъ само ст. ст. 152 и 153 отъ военно-наказателния законъ, които говорятъ за самоволна отлѣчка, която се продължава — *en résumé* — въ лицето на неприятеля, не повече отъ три дни — за новобранци, или не повече отъ единъ день — за старослужащи. Въ доклада на парламентарната комисия виждаме: амнистиратъ се и провиненитѣ по ст. ст. 159 и 160. А ст. 159 казва: (Чете) „За избѣгване въ лицето на неприятеля, виновнитѣ военно-служащи, безъ разлика на чинъ, се присъждатъ: . . .“; ст. 160 казва: (Чете) „За избѣгване къмъ неприятеля, виновнитѣ военно-служащи, безъ разлика на чинъ, се присъждатъ: . . .“ Тѣзи двѣ статии въ законопроекта на Министерството на правосъдието ги нѣмаше. И когато азъ дойдохъ да говоря по тѣхъ, г. министъръ Пешевъ ме апострофира: „Г. Такевъ, не сте прави: правителството не прѣдлага амнистия за провиненитѣ се по тѣзи два члена“. Азъ казахъ: „Да, вие не ги прѣдлагате, но ето прѣдложението на почитената лѣвица, която ги е вмѣкала въ него“. Тогазъ г. Пешевъ каза на г. министра на войната: „Да, да, г. Такевъ е правъ, защото въ прѣдложението на лѣвицата има това“. Почитаемото правителство, прочее, бѣ съгласно съ мене. Ако може още да се оправдае самоволната отлѣчка отъ командата вѣнъ отъ неприятелския погледъ, вѣнъ отъ бойната линия, ако може още да се оправдае съ много аргументи *ad hominem* самоволната отлѣчка, състояща се отъ 2—3 дневно отсъствие отъ командата, какъ ще се оправдае, и кои сж били аргументитѣ на почитеното правителство, дошло въ комисията по Министерството на правосъдието, да възприеме по-нататкъ това, което поддържаше почитената лѣвица; да амнистираме онѣзи, които прѣдъ вида на неприятеля хвърлиха пушкитѣ си и избѣгаха, било назадъ, било къмъ неприятеля? Това гласятъ ст. ст. 159 и 160. И азъ бихъ билъ благодаренъ на г. министра на войната да дойде да ни даде аргументитѣ си: кои висши военни или

хуманитарни съображения, кои човѣшки съображения можаха да го оторизиратъ да каже на онѣзи войници, които хвърлиха пушкитѣ си и се прѣдадоха на неприятеля, безъ причина, че ги прощава? Кой сж онѣзи висши съображения, които дадоха право на г. военния министъръ да каже на войницитѣ, които напуснаха бойната линия, оставиха ротния си командиръ самичкъ тамъ, а тѣ хвърлиха орѣжieto си и хукнаха да бѣгатъ назадъ и неприятелътъ проби нашитѣ линии — кои сж съображенията му, за да каже на тѣзи войници: „При вса че вие сте една частъ отъ причинителитѣ на погрома, азъ ви прощавамъ.“? Азъ бихъ желалъ да зная тѣзи аргументи. И той е добъръ българинъ, по-добъръ, може-би, отъ всички ни, но азъ искамъ да чуя неговитѣ съображения, неговитѣ мотиви, да ги чуе българскиятъ народъ, да ги чуятъ военнопочинитѣ, да ги чуятъ низшиятѣ чинове, които утрѣ ще викатъ да вървятъ на бой, а на които днесъ казватъ: „Ако утрѣ видите малко зоръ на бойната линия, хвърлете пушкитѣ, прѣдайте се на противника, а слѣдъ еключването на мира, ще има пакъ законодателни избори, ще хукнатъ агитатори, обѣщайте имъ свои избирателски гласъ, при условие, че ще ви амнистиратъ, и пакъ ще се памѣрятъ оратори краспорѣчни, високо-патриотични, които ще защитятъ вашата кауза.“

Тази е първата ми бѣлѣжка, която искамъ да направя по отношение разширението, което самото правителство е прѣдприело да направи въ своя законопроектъ. Казахъ и добавихъ, азъ не ще се сира на съображенията на почитената лѣвица: тѣ за мене сж понятни, тѣ сж логични. Г. г. социалиститѣ сж послѣдователни на всичкото свое битие, на всичката своя теория за съществуването на свършената държава — не ще ги оправдавамъ, не е туй моето прѣдназначение днесъ. Но азъ искамъ да зная, кои сж съображенията на прѣдставителя на тази модерна буржоазна държава, на прѣдставители на тази милитаристическа България, къмъ която вие апелирате и за военнитѣ нужди на която снощи до 12 ч. дебатирахме да искамъ съ стотици милиони — ние ще дадемъ кредити, и утрѣ ще дадемъ и други стотици милиони — искамъ да зная, казвамъ, кои сж съображенията на този висшъ прѣдставител, на тази върховна охрана на нашата държава, когато амнистира онова, което по никой законъ на свѣта не може да се амнистира, и за което нито можете ми прѣдстави примѣръ въ коя да е не милитаристическа, но най-обикновена държава — да се амнистиратъ онѣзи, които сж захвърлили орѣжieto си и сж се прѣдали въ рѣцѣтъ на неприятеля.

Втора една бѣлѣжка, г. г. народни прѣдставители, искамъ да направя. Тя е, почитеното правителство се е вслушало въ двѣ мои бѣлѣжки, които азъ направихъ отъ тази трибуна. Първата бѣ по ст. 177 отъ военно-наказателния законъ. Тази статия по-рано я нѣмаше въ законопроекта на правителството и азъ протестирахъ. Какво гласи тя? Ст. 177, провиненитѣ по която се изключватъ отъ амнистията, гласи: (Чете) „Ако началникътъ, като знае, че нѣкой отъ неговитѣ подчинени е извършилъ прѣстѣпление, не го подвъргне на надлежното наказание, или не го прѣдаде на съдъ, . . .“ т. е. онзи висшъ военнопочиникъ, който прикрива прѣстѣпното дѣяние на своя подчиненъ, първомъ се амнистираше, а вие знаете, че голѣма частъ отъ пропеситѣ по отношение на висшиятѣ военнопочинници ще се подвежатъ подъ тази ст. 177. Много души бѣха прикрити отъ чичовци и вуйчовци, много души бѣха изкарани отъ бойната линия и пратени по кашаварници. Първоначално тѣ не бѣха изключени, а подпадаха въ амнистията, и затуй, когато азъ изтъквяхъ, че дѣйствително това е опасно, правителството добръ е сторило, дѣто е вмѣкало въ изключенията отъ

амнистията и провинилитъ се по ст. 177. Но въ този редъ на мисли, ще добавя, че правителството е включило въ амнистията цялъ другъ редъ прѣстѣпни дѣяния, които, ако бѣхте ги знали, г. г. народни прѣдставители, ако г. военниятъ министъръ се бѣ постаралъ да отпечати въ 400 екземпляра военно-наказателния законъ и ви го раздадѣше, за да имате текстоветъ прѣдъ себе си, азъ съмъ убѣденъ, че много отъ васъ щѣхте да протестираше противъ амнистирането на провинилитъ се по тѣзи членове, които сѣга се вмѣкватъ въ законопроекта.

П. Генадиевъ: Въ тоя моментъ пристигна телеграма отъ Парижъ, че Франция отваря границата на всички, безъ изключение, прѣстѣпници и ги прощава и ги амнистира.

М. Такевъ: Ще дойда, г. Генадиевъ, и на тази тема.

Г. г. народни прѣдставители! За да прослѣдимъ съвършено обективно, съвършено незаинтересовано, съвършено спокойно прѣстѣпленията, които законопроектътъ амнистира, нека почнемъ отъ буква а. Казва се: амнистиратъ се всички прѣстѣпления по гл. I, изключая ст. ст. 121 и 122, за нараняване и убийство на началника; вмѣква се въ изключенията и ст. 125, буква в, както азъ поддържахъ, че трѣбва да я има въ изключенията, защото по-рано я нѣмаше въ законопроекта — ти се отнася за убийство на нижния чинъ началствующе лице. Това е много право: както е скѣпа кръвта на подпоручика, на иоручика, на капитана и т. н., и както е необходимъ този военнопочалникъ, така е необходимъ и фелдфебелтъ, така е необходимъ и подофицерътъ, който изпълнява началническа длѣжностъ въ армията на бойното поле; еднакво трѣбва да бждатъ наказани всички онѣзи, които посѣгатъ на живота, на здравето на своя началникъ. Въ това отношение вмѣкването на ст. 125, буква в отъ военно-наказателния законъ въ изключенията, отъ страна на комисията, е справедливо, е умѣстно, е едно добро дѣло. По-нататъжъ, вмѣкнати сѣ въ изключенията и ст. ст. 126 и 127. Въ раздадения намъ докладъ на комисията ги нѣма. Тукъ ми даватъ едно прѣдложение на комисията, въ което въ изключенията има още ст. ст. 126 и 127, но ако вие отворите, ващитъ законопроекти, ще видите, че тѣзи статии ги нѣма тамъ.

Докладчикъ П. Панайотовъ: Азъ ги докладвахъ спощи.

М. Такевъ: Много добръ; азъ нѣма, освѣтъ да одобря включването въ изключенията отъ амнистията на провинилитъ се по ст. ст. 126 и 127. Какво гласятъ тѣ? Ст. 126: „Долнитъ чинове, виновни въ нарушение чинопочитанието противъ своя фелдфебелъ“ и пр., защото, както ви казахъ, необходимо е да се пази дисциплината и по отношение на долнитъ чинове. Ст. 127: „Долнитъ чинове, виновни въ нарушение чинопочитанието противъ фелдфебелъ или подофицеръ отъ друга частъ“ и т. н. И така, изключването на послѣднитъ двѣ статии — за нарушение на войнишкото чинопочитание и подчинение трѣвъ ударъ, нанесенъ отъ лице, указано въ ст. ст. 126 и 127, или нарушение на чинопочитанието трѣвъ дѣйствие, както се изразява законътъ — е много добро; провинилитъ се по тѣхъ трѣбва да се изключатъ отъ амнистията. Но, г. г. народни прѣдставители, да прослѣдимъ по-нататъжъ. Въ буква в се казва, че се амнистиратъ лицата, провинени за „нарушение на служебнитъ обязанности въ време на дежурство или караулъ прѣдвидени въ гл. III, като се изключватъ ст. ст. 146, 147 и 148. Тукъ нѣма какво да се каже — добръ е. По-нататъжъ, буква г: „За отклонение отъ службата, прѣдвидено въ ст. ст. 152,

153, 159 и 160“. Слушайте какво казватъ тѣзи статии. Ст. 152: „Самоволно отсъствие отъ командата или отъ мѣстото, което се е продължило повече отъ единъ день въ лицето на неприятеля“ и т. н.; ст. 153: „За повторение прѣдвиденитъ въ ст. 152“; ст. 159: „За избѣгване въ лицето на неприятеля“ и ст. 160: „За избѣгване къмъ лицето на неприятеля“. По ст. ст. 152 и 153 се амнистиратъ онѣзи, които сѣ се отклонили за кратко време. Азъ казахъ въ своята рѣчь още миналия пътъ, че имаше войници, които, когато се връщаха отъ източния боевъ театъръ и заминаха за западния, поискаха да видятъ домашнитъ си; въспето началство, по свои съображения — може би, то е право, ние нѣмаме право да се мѣсимъ тамъ — не имъ позволи, обаче нѣкои отъ тѣхъ се откраднаха, отидоха си, видѣха домашнитъ си, прѣоблѣкоха се, понахраниха се и веднага си заминаха за частитъ и взеха участие въ боеветъ, като много отъ тѣхъ сѣ наградени съ ордени за храбростъ. Азъ казахъ, още въ началото на моята рѣчь, че за таква войници амнистията е заслужена — тѣ трѣбва да бждатъ амнистирани — защото нѣмаха лоши намѣрения, защото тѣ искаха само да видятъ своитъ скѣпи домашни и пакъ да отидатъ да изпълнятъ своя отечественъ дългъ. Това е за самоволната отлѣчка, която се е продължила не повече отъ 3—4 дена, прѣдвидена въ ст. ст. 152 и 153. Но, г. г. народни прѣдставители, казахъ и сѣга ще го повторя — тукъ му е редътъ — отдѣ-надѣ се вмѣкнаха и ст. ст. 159 и 160, за да се иска амнистия за тѣзи, които хвърлиха оржикето си и избѣгаха къмъ неприятеля? Кое е принудило правителството да вгдоби, да включи *post factum*, слѣдъ като е внесло своя законопроектъ, въ амнистията и тия категории прѣстѣпници? Азъ бихъ разбралъ да простите единъ нижень чинъ, който, когато фелдфебелтъ му е ударилъ единъ шамаръ, му е отвърналъ съ шамаръ; най-сетнѣ човѣци сме, нервитъ на всички бѣха обтегнати, всички бѣха станали като кибритъ — и тия, които бѣха на боя и тия, които бѣха вжтрѣ въ страната — най-малкото нѣщо ни дразнѣше, та допускамъ, когато фелдфебелтъ му е ударилъ шамаръ, да му удари и той. Вѣрно е, това не бива, защото е прѣстѣпление, но азъ ще влѣза въ неговата човѣчка природа. Е добръ, ако вие не амнистирате нижень чинъ, който е вдигналъ ржка противъ фелдфебела си, който е ударилъ на фелдфебела си единъ шамаръ и го сждите, кждѣ намѣрихте сили въ вашата душа, кждѣ намѣрихте резонъ въ вашата съвѣсть да амнистирате този, който си прѣдаде оржикето и избѣга въ ромѣнския лагеръ? Кждѣ намѣрихте сили въ вашата съвѣсть да амнистирате този, който се пушка въ ржка принуду артилерийскитъ войници да прѣдадатъ 26 орждия на неприятеля? Кждѣ ние намираме резонъ да амнистираме войници, които хвърлиха пушкитъ си и избѣгаха къмъ неприятелския лагеръ?

П. Генадиевъ: Инициаторитъ на тѣзи работи не помилваме.

М. Такевъ: Ето защо, г. г. народни прѣдставители — азъ отдевъ се спрѣхъ на тази тема — когато говорихъ първи пътъ, намирахъ, заедно съ правителството, много голѣми резони, тѣзи двѣ категории прѣстѣпници по ст. ст. 159 и 160, които бѣха вписани въ прѣдложенията на почтената лѣвица, да се изключатъ отъ амнистията и бѣхме логични, бѣхме послѣдователни, бѣхме въ пълно съзнание на нѣща, които вършимъ. Г. г. народни прѣдставители, ако това нѣщо бѣше случайно, ако то бѣ сторено отъ войницитъ по непрѣдвидени причини, ако имаше за туй нѣкакви оправдателни причини, разбирамъ да търсимъ нѣкждѣ смекчающи вината обстоятелства. Но случантъ ги знаемъ много добръ:

тръгва да се връща дивизия от Фердинандъ на-самъ къмъ София; пристига къмъ Плевенъ, и на плевенския мостъ се задръства една пѣхотна рота и съ пушки на гърдитъ на артилерийскитъ войници казва: „Топоветъ ще прѣдадете на ромнитъ и ще вървите тамъ, въ Ромжия, не е потрѣбна намъ тая война“.

Н. Харлаковъ: Г. Takeвъ! Защо не кажете дѣи думи за оная политика, която докара сжщитъ тѣзи войници, които се биха тъй храбро въ първата война, до това дередже. Защо не говорите за виновницитъ, които докараха тая психология на войницитъ?

Х. Кабанчиевъ: Защото г. Takeвъ нѣма интересъ да говори за най-важнитъ работи.

Н. Харлаковъ: Може ли тъй формалистично да се обвинява една личностъ?

А. Коновъ: (Къмъ г. Takeва) Изложете сжществе-нитъ причини на тая прѣстѣпностъ.

Прѣдседателятъ: Моля, оставете прѣсичанията.

М. Takeвъ: Г. г. народни прѣдставители! Казватъ ми тукъ почтени другари отъ лѣвицата: „Г. Takeвъ, не знаете ли при какви обстоятелства станаха тѣзи прѣстѣпления, не желаете ли да кажете, кои сж причинителитъ?“ На тази тема, почтени г-да, тукъ се дебатира 19 дни и да се повърнемъ изново на нея е безполезно и несвоевременно. На тѣзи, които ме апострофиратъ, ще отговоря, че въ военно-наказателния законъ, както и въ гражданския, има статии, по които, когато сждията сжди едно дѣяние, взема прѣдъ видъ прѣди всичко обстоятелствата, които сж го съпровождали.

Н. Харлаковъ: И убийството е прѣстѣпление, обаче журитъ често пакъ помилватъ убийцитъ, както е случаятъ съ мадамъ Кайо.

М. Takeвъ: Сждинитъ ще кажатъ, бѣха ли тѣ виновни или прави.

Н. Харлаковъ: Тамъ сждятъ, а тукъ, г. г. стам-боловиститъ искатъ държавнитъ прѣстѣпници да ги правятъ министри.

М. Takeвъ: При какви условия сж извършени тѣзи дѣяния — това е дѣло на сждилищата. Нашитъ сж-дилища не се състоятъ отъ хора бездушни, тѣ се състоятъ отъ хора, които по-добъръ отъ насъ влизатъ въ положението на войника, и когато говорихъ въ първата ми рѣчь, азъ ви казахъ, че имате примѣръ съ прѣстѣплението, извършено отъ 22 полкъ на вто-рия воененъ театъръ. Какво видѣхме ние тамъ? Ние видѣхме сждинитъ да наложатъ най-голѣмото нака-зание, което прѣдвиждаше законътъ — смъртъ, а сетнѣ да ходатайствуватъ прѣдъ държавния глава да се смекчи на 15 години, на 10 години затворъ, и слѣдъ това да четемъ заповѣдъ за помилване още на 5 и нѣщо повече. При по-малкитъ прѣстѣпления ние видѣхме сжщиятъ воененъ сждъ да осжжда условно, да казва: „Ако не направите втори пакъ по-добно дѣяние, ако въ продължение на три години, както пише и законътъ, не повторите да извършите прѣстѣпление, вие се помилвате“. Ето, г. г. народни прѣдставители, това е, което азъ пледирамъ — азъ пледирамъ всички момчета, които сж се провинили прѣдъ строгоститъ на нашитъ закони, прѣдъ вър-ховната държавна отбрана, да се яватъ прѣдъ оте-чественитъ сждилища; тамъ ще кажатъ мотивитъ на своитъ прѣстѣпления, и сждѣтъ, като ги чуе, ще ги оцѣни, ще ги прѣвѣри, а когато ще наказва, има

пѣла лѣстница на наказания да се качва и да слиза, да освобождава, да осжжда условно, или абсолютно да оправдава. Нашата конституция и нашитъ нака-зателни закони даватъ всички срѣдства на сждията да може да приложи най-справедливо закона.

Н. Харлаковъ: Вие забравяте, че нѣмате работа съ граждански сждилища, а имате работа съ военни, кждѣто нѣма юристи прокурори, кждѣто нѣма жури, кждѣто нѣма елементарна справедливостъ, а кждѣто имате една строга формалностъ и кждѣто, за да при-криятъ своитъ собствени прѣстѣпления, ще искатъ по такъвъ начинъ да запазятъ дисциплината, за която и Радко Димитриевъ самъ призна, че въ врѣме на бой не можете на нея да се осланяте.

М. Takeвъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ се надѣвамъ, особено вие отъ почетното болшинство, че ако сте солидарни съ министерството да се амни-стиратъ прѣстѣпленията по ст. ст. 152 и 153, въ никой случай, въ името на върховнитъ държавни интереси, въ името на онази необходимостъ, която трона на вратата, нѣма да се съгласите да се амнистиратъ прѣстѣпленията по ст. ст. 159 и 160, т. е. да се амнистиратъ тѣзи, които сж хвърлили оржжнето си и сж избѣгали къмъ неприятеля, и онѣзи, които съ оржжие въ ржка принудиха доблестни български вой-ници да здаватъ топоветъ и пушкитъ на неприятеля; за тѣхъ, моля ви още веднѣжъ, въ името на върхов-нитъ отечествени интереси, да не вдигате ржка за амнистия.

И. Кирновъ: И тѣ сж онѣзи, които прославиха Радко Димитриева.

Н. Харлаковъ: И тогава Радко Димитриевъ имаше правиленъ възгледъ, че дисциплината не може да се основе на военно-полевия сждъ, че оня, който отива да мре, не държи смѣтка за тази дисциплина.

М. Takeвъ: Г. г. народни прѣдставители! Колко сж тѣзи хора, които сж извършили тѣзи дѣи злодѣяния? Ето у менъ една статистика, дадена ми отъ Върхов-ния касационенъ сждъ, отъ членъ, който има въз-можностъ да знае всички тѣзи дѣла. Избѣгали въ лицето на неприятеля 36 офицери и 549 нижни чи-нове, избѣгали не въ лицето на неприятеля 43 офи-цери и 3.667-долни чиновове. И тъй, г. г. народни прѣдставители, итогъ 79 офицери и 4.216 нижни чи-нове сж извършили това прѣстѣпление отъ една армия, която броеше въ своитъ редове 640 хиляди души, както ги чуваме тукъ отъ г. министра на фи-нанситъ, а както по-късно ги изкара помощникъ главкомандующиятъ г. генералъ Савовъ — 720 хи-ляди души. На тѣзи 720 хиляди души, които сж изпълнили отечествения си дългъ, вие прѣнебрѣг-вате тѣхната съвѣсть, тѣхния куражъ, тѣхния па-триотизмъ, тѣхната самопожертвувателностъ. Вие имъ казвате: „Вие се бихте, добръ, вие стояхте на бойното поле, вие сте честни и почтени, но къмъ васъ ще приравнимъ и онѣзи 79 офицери, които из-бѣгаха отъ бойната линия, и онѣзи четири хиляди войници, които избѣгаха, когато вие се биехте; тѣ бѣгаха въ тила на армията и се прѣдаваха на не-приятеля. Не ще ли оскърбимъ съ това съвѣстѣта на онѣзи 720 хиляди български синове, които се сражаваха на бойното поле, съ амнистията на тѣзи четири хиляди души, които избѣгаха най-позорно? Но, г. г. народни прѣдставители! Ако още можете да намѣрите въ вашата душа аргументи за бѣг-ството на нижнитъ чиновове, на онѣзи несъзнателни орачи, земледѣлци и скотовѣдци, ако можете да на-мѣрите въ себе си какъвто и да е резонъ, за да оправдаете поне прѣдъ съвѣстѣта си, ако не прѣдъ върховнитъ държавни интереси, бѣгството на ниж-

нитъ чинове, бѣгството на единъ воларъ, на единъ овчаръ, който знае, че всичката дюня се състои въ неговата овчарска колиба, какъ ще оправдаете бѣгството на онѣзи 79 офицери, кѣдѣ ще намѣрите вие резонъ въ вашата съвѣсть, да оправдаете избѣгалитѣ споредъ статистиката 79 офицери отъ бойната линия, оставили ротата си, оставили дружината си, бригадата си въ рѣцѣтъ на неприятеля? Защо осъдихте вие полковникъ Петева? Дайте му амнистия; иначе, той ще има право да каже: „Да, азъ създадохъ паниката при Ладна, азъ опозорихъ българското оръжие, но вие, добродушни български депутати, простете ми, амнистирайте ме, пакъ ме повърнете въ армията и утрѣ, когато отечеството има нужда отъ военачалници, повърнете ми пакъ една бригада да я поведе къмъ неприятеля, за да изложи изново отечествената отбрана“. Това сж, г. г. народни прѣдставители, избѣгалитѣ отъ бойната линия 79 офицери. Азъ не вѣрвамъ, че ще се намѣри въ България човѣкъ — социалистъ, радикалъ, земеделецъ, либералъ, отъ каквито щете нѣмате — който би вдигналъ рака да опрости на офицеръ, напусналъ бойната линия, който е изложилъ момчетата, онѣзи доблестни български синове, които желаяха да защитятъ своето отечество, който ги е оставилъ на произвола на сѣдбата, а той е избѣгалъ назадъ, отишълъ е въ кухнята, въ щаба, отишълъ е на нѣкоя гара да стане комендантъ, а ротата му се е прѣснала като пилци. Азъ не мога да разбера резона, и азъ скърбя, че въ този моментъ нѣма г. военниятъ министъръ нему лично да задамъ единъ въпросъ за работи, противъ които той се е възмущавалъ отъ дълъа душа, за които и рапорти е писалъ, за да иска най-строга наказание на онѣзи офицери, които дезертираха отъ бойното поле, които избѣгаха да изпълнятъ свои отечественъ дългъ. А днесъ какво виждаме? Законъ, носящъ неговия подписъ, въ който чета, че всичкитѣ офицери избѣгали отъ бойната линия, се опрошаватъ, ще се върнатъ, ще имъ се дадатъ чинове, ще имъ се дадатъ длѣжности. И когато ние тукъ ще гласуваме кредити, а тамъ, на боя, ще се сражаватъ, когато ние тукъ ще викаме, че имаме храбро офицерство, имаме храбра армия, можемъ да бждемъ спокойни, можемъ да се прѣдадемъ на теоретически разсуждения, между тѣмъ сѣ ще се намѣрятъ 79 сега, ако не станатъ послѣ 179 офицера, които ще кажатъ: „Нѣмаме време да си даваме кожата на неприятелския куршумъ; като се свърши войната, ще се намѣрятъ добри народни прѣдставители, хуманни, високородѣтелни хора, които ще ни простятъ, които ще ни повѣрятъ пакъ да командваме армии, които ще ни позволятъ да окачимъ ордени за храбрость“ — за голѣмо съжаление, въ България и този скандалъ сѣществва.

Да прослѣдимъ, г. г. народни прѣдставители, малко по-нататкъ изброяването на прѣстѣпленията, които се амнистиратъ. „Сжщо се амнистиратъ и провинениятъ по ст. ст. 155 и 156“. Какво гласятъ тѣзи статии? Ст. 155 гласи: (Чете) „Офицеритѣ и военнитѣ лѣкари, виновни въ избѣгване отъ службата, се присжждатъ: въ военно време, на изключване отъ служба или на обикновенъ тъмниченъ затворъ отъ 3 до 9 години“. Ст. 156 гласи: (Чете) „Долнитѣ чинове, виновни въ избѣгване, се присжждатъ: за пръвъ пътъ, въ привеждане на втори разредъ по поведение, и за втори пътъ, за изпращане въ дисциплинарната рота, за трети пътъ, на обикновенъ тъмниченъ затворъ и въ военно време опрѣдѣленитъ въ прѣдидущитѣ 155 и 156 статии наказания могатъ да бждатъ възвишени на една или на двѣ степени. Забѣлѣжка първа. Тия, които сж се явили доброволно отъ избѣгването, опрѣдѣленитъ въ 155 и 156 статии наказания могатъ да бждатъ намалени на една или на двѣ степени. Забѣлѣжка втора. Времето, което е прѣведено въ избѣгване, не се счита въ срока на

дѣйствителната служба“. И така, амнистиратъ се по ст. ст. 155 и 156 тѣзи, които сж се отклонили да се явятъ въ частитѣ, когато ги е викало отечеството имъ. До кога? Въ сжщия законопроектъ се казва, че се амнистиратъ избѣгалитѣ, неявившитѣ се, отклонившитѣ се отъ служба, обаче само онѣзи, които сж се явили въ частитѣ си до 30 юлий 1913 г. И така, на 17 септември ме повикахте подъ знамената; азъ избѣгахъ, не се явихъ; търгувахъ цѣлата 1912 г., цѣлата 1913 г. до юлий; на 28 юлий телеграфътъ донесе отъ Букурещъ, че българската държава сключила миръ съ неприятелитѣ: гърци, сърби, ромѣни и черногорци. Азъ, който се криехъ нѣкъдѣ по кошаритѣ, азъ, офицерътъ или лѣкарътъ, който нѣкъдѣ мародерствувахъ, ще се явя въ частъта си и ще кажа: „Добъръ день, г. началникъ; зачислете ме въ частъта“. Ще се произведе дознание: „Кѣдѣ бѣхте година и половина?“ — „Бѣхъ си на работата, но вие щомъ сключихте миръ, азъ се являвамъ въ частъта, и понеже мирътъ е сключенъ на 28 юлий, вие амнистирате всички онѣзи, които ще се явятъ на 29 и на 30 юлий“. Г. г. народни прѣдставители! Че можемъ ли да си прѣдставимъ по-глупѣиши човѣкъ въ България, който, като избѣга и знае, че го прѣслѣдватъ законитѣ, и чуе, че е сключенъ вече миръ, да не ще да се яви въ частъта си, най-малко, поне за да облекчи своята сѣдба, която пише законътъ, че щомъ като се е явилъ, сѣдитѣ могатъ да му понамалятъ отъ наказанието? И какво е наказанието? Офицеритѣ се изключватъ отъ служба, а нижнитѣ чинове се изпращатъ въ дисциплинарната рота или се осжждатъ на тъмниченъ затворъ. Отъ туй наказание сѣдитѣ могатъ да слѣзатъ и една степенъ по-долу. Вие казвате, нѣма нужда да ги сѣдятъ, ще ги амнистираме, щомъ като сж се явили слѣдъ сключването на мира, щомъ като сж имали куража да се явятъ въ частитѣ си поне слѣдъ сключването на мира. Азъ не мога да разбера, г. г. народни прѣдставители, какъ е възможно такова опрѣдѣление на прѣстѣпността и на репресията, която законитѣ на страпата прѣдвизждатъ. Пъкъ да бѣхме казали: които сж се отклонили, но все таки сж се явили въ частитѣ си, взели сж участие въ походи, участвували сж въ нѣкои сражения, горѣ-долу сж се реабилитирали прѣдъ отечественитѣ интереси, прѣдъ своята съвѣсть, прѣдъ своитѣ сѣмейства, прѣдъ своитѣ ошеници — още разбирамъ. Ама да амнистирате тѣзи, които сж се явили слѣдъ сключването на мира, това не разбирамъ. Нѣщо повече, снощи отъ онази маса се прочете едно прѣдложение: всѣки единъ, който по каквито и да е причини не се е явилъ въ редоветѣ на армията да изпълни своя отечественъ дългъ, прощава се. Г. г. народни прѣдставители! Азъ бѣхъ правъ отдевъ, когато ви казахъ, щомъ казвате туй, щомъ вие опрошавате прѣстѣпление, което е тѣсно свързано съ най-високитѣ интереси на отечеството — самоотбраната на страната, защо не щете да простите, да отворите вратитѣ на затвора за кокошкаритѣ, за крадцитѣ на кокошки, пилци и пр.? Вие опрошавате този, който не е изпълнилъ най-върховния си дългъ, който се е провинилъ прѣдъ най-върховния законъ на отечеството, а вие не прощавате този, който е открадналъ една кокошка. Дѣ е логиката? Кое е по-опасно за отечественитѣ интереси — кражбата на кокошки, на волове или на овце ли, запалването на една кошара ли, ударването два памаара ли, та ги не прощавате, или е по-опасно, когато ме повикатъ съ гърцитѣ си да защищавамъ интереситѣ на България, да дезертирамъ и да остава противника, неприятеля всичко да обърне въ плѣнъ и пожаръ? Кое е по-опасно прѣстѣпление за отечественитѣ интереси? Нѣма съмнѣние, това послѣдното. И затуй азъ бѣхъ отдевъ правъ, когато казахъ: азъ съмъ въ недоумѣние, да-ли заслужва да се говори отъ тази трибуна още по амнистията, да-ли не заслужва

да се внесе едно предложение: отварят се затворите за всички. България прощава на всички, суспендираат се криминалните съдилища, унищожават се съдебните следствени участъци, няма вече репресии въ България. Дотам ще ни доведат разсужденията по предметите, които днес имаме случай да дебатирате.

Колко са тези хора, които са се отклонили от службата? За нижните чинове снощи се чете от тук една статистика, не само за тези, които са в Америка, но и за тези, които бяха въ България и пак не се явиха. Тъ са около 25—26—27 хиляди души, на пръв поглед една голяма цифра, но сравнена с цифрата на бойните сили на България, с 720 хиляди, както казва г. генералът Савов, повикани под знамената, тази цифра от 25—26 хиляди души е капка въ море. Тази цифра 26 хиляди души е три пати по-малка, отколкото са загиналите на бойните полета български синове — 62 хиляди души; тя е пет пати по-малка от осакатените храбри български герои — 100 хиляди души; тя е седем пати по-малка от ранените български юнаци — 143 хиляди. Вие оскърбявате паметта на 63 хиляди лежащи въ гроба, вие оскърбявате честта, достойнството, патриотизма на отъзи 100 хиляди ранени, вие оскърбявате съвестта на отъзи 500—600 хиляди сираци, вдовици, майки, дъвници и жени, които изпратиха своите дъца, братя и сърузи на бойното поле и мислят, че те изпълниха отечествения дълг, като се гордѣят, че са дали жертви предъ олтара на отечеството, когато въ сѣщото това село бѣгълците, които не отидоха да изложатъ своите гърди, останали при своите сѣмества, още отгорѣ и пари да почелитъ. И тази селянка, това малко дѣтенце, сирак на загиналъ герой, ще пита утрѣ: „Чичо Никола, ти бѣше ли на бойното поле?“ — „Не бѣхъ азъ глупавъ, като баща ти, да отида да ме убиятъ. Азъ си стояхъ тукъ, азъ пари печелихъ; баща ти бѣ глупецъ, отиде и го утрепаха. Вие сега подлагате рѣка за 24 л. пенсия на годината. Просѣте, защото вие имате глупавъ баща.“ И вие искате въ този народъ да развivate военните добродѣтели, вие искате въ този народъ да развivate чувството на патриотизмъ, вие искате отъ малките сираци да създадете храбра българска армия! Не. И те ще кажатъ единъ денъ: ние няма да последваме примѣра на баща си, ние ще последваме примѣра на чичо Коло, който избѣга, който не се яви, който остана пари да печели, и днесъ дѣцата му са кой докторъ, кой инженеръ, кой лѣкаръ, кой адвокатъ, а ние, бѣдни, нещастни, просеци, оставаме безъ подслонъ и поддрѣпа въ този мизеренъ общественъ животъ. Ето ви послѣдствията, г. г. народни представители, на това, което се върши съ този законъ. Няма тукъ партизанство, няма тукъ партизански смѣтки, няма тукъ печелене на избиратели. Като ви говоря туй, азъ зная, че съмъ неприятенъ на мнозина. Азъ получихъ едно писмо — за частно, само едно — въ което ми пишатъ: „Г. Такевъ, изтрий съзнитѣ на отъзи майки, които вѣждатъ синовете си въ затвора, че като са се провинили предъ отечеството, наистина са извършили единъ грѣхъ, но бѣди шедъръ, отрий съзнитѣ на тѣхните майки.“ Азъ отговорихъ: идете предъ мене отрийте съзнитѣ на майките на отъзи 63 хиляди герои, които лежатъ въ земята и на които паметта вѣта надъ насъ и надъ бѣла България, и тогава искайте отъ мене да отрия съзнитѣ на майките на бѣгълците. И по този начинъ, г. г. народни представители, недѣйте забравя, че особено въ момента, въ който ние дебатирате този въпросъ, че всички тези послѣдствия могатъ да бѣдатъ още по-вѣдни. Азъ ви ги рисувамъ безъ никакво рагѣ рѣс, съ рискъ, ако щете, да бѣда критикувалъ отъ всички тѣзи приятели, които утрѣ, когато се прѣснатъ изъ отечеството, когато ще отида въ едно село да агитирамъ,

ще излизатъ да ме апострофиратъ, съ рискъ, казвамъ, да не бѣда популяренъ между бѣгълците. За мене ще бѣде честъ, ако не бѣда популяренъ между бѣгълците, ако не бѣда популяренъ между дезертирите и между тези, които измѣниха на отечествените интереси; азъ желая не да бѣда популяренъ, но да изпълня дълга си като българинъ, и особено въ момента, който прѣживѣва нашето отечество и за който сега подиръ малко ще ви съобща г. министърътъ, кѣдъ се намира България. И въ този съблименъ моментъ вие не държите смѣтка за тази нравствена страна въ нашата обществена душа, която утрѣ ще бѣде викана да се изложи пакъ на куршумите и гранатите на нашите неприятели.

Прѣседателъ: Вие говорихте тѣзи работи на първо четене.

М. Такевъ: (Чете) „Амнистиратъ се тоже и отъзи провинили се по ст. 161, които, макаръ и късно, но са се явили въ частитѣ си до 30 юлий 1913 г.“ Ст. 161 какво гласи? (Чете) „Неявяването въ срокъ на служба безъ законни причини поддържа виновнитѣ на наказанието, които са опредѣлени въ ст. ст. 155 и 156 отъ този законъ“. Значи, и този, който безъ никакви причини, безъ никакви основания не се явилъ на служба, вие го амнистирате, щомъ като се е повърналъ въ частта си до 30 юлий 1913 г. И тукъ азъ не мога да намѣря резонъ, освѣнъ въ онава, което ни говориха отъ завчера: имало масово прѣстѣпление, много били. Колко са те? 27 хиляди души срѣщу 720 хиляди. Че нема това е масово? Че нема така се разбираме ние масово прѣстѣпление? Основата на амнистията кое е? Основата на института, на принципа на амнистията е едно, което е прѣживѣло въковетъ и което гласи: когато прѣсѣдването на едно дадено прѣстѣпление е по-опасно за общественъ редъ и спокойствие, отколкото забравянето на туй прѣстѣпление, тогава се дава амнистия. Когато обществото счита, че за него е по-полезно да забрави дадено злодѣяние, да го счита несланало, да го хвърли въ архивата на забвенията, казва: азъ ще го забравя. Такива са всички политически прѣстѣпления, които са тѣсно свързани съ вътрѣшния държавенъ строй: граждански прѣврати, всички отъзвѣща, които могатъ дѣйствително съ тѣхното спомяване да ни повръщатъ въ старите епохи, да повдигатъ стари истории, да дразнятъ страстите и да прѣдизвикватъ пертурбации въ страната. Затуй ние вѣждаме, че всички държавни прѣврати, продиктувани отъ каквито и да са били цѣли и съображения, когато настава нормално врѣме, се амнистиратъ, няма държавата интересъ да се повръща днесъ на 9 августъ, няма държавата интересъ да се повръща днесъ на дадено злодѣяние отъ нашия общественъ животъ. Държавата счита, че е необходимо да се тури капакъ, да се забрави, да се заживѣе новъ животъ, по-полезно е това за нейното развиване, тя да забрави миналото. Ако това е основниятъ принципъ на амнистията въобще, азъ се питамъ, кои държавни интереси диктуватъ да се амнистиратъ 840 и толкова души офицери, провинивши се предъ интереситѣ на България, кой е държавниятъ интересъ, който диктува да се амнистиратъ 27.000 нижни чинове, провинили се предъ олтара на отечеството? И затуй азъ бѣхъ правъ, когато отъ тази трибуна ви казахъ: колко митинги станаха въ България да ви искатъ амнистия на провинившите се офицери и нижни чинове, въ колко публични събрания, вамъ, почтени прѣдставители на болшинството, и вамъ, почтени прѣдставители на лѣвицата, прѣвъ двата законодателни избора, народътъ ви е поставилъ като условие: „Искаме амнистията на провинилите се офицери и на провинилите се нижни чинове“. Нито въ едно. Даже макаръ почитаемото пра-

вители да намъри при втория законодателен изборъ за умѣтно, за да обезоръжи своите лѣви политически противници, да имъ вземе сламката, да впише амнистията въ своята декларация, азъ, който слѣдѣхъ навсѣкда рѣчитъ на г. г. министрите, нийдѣ не намѣрихъ рѣчъ, дѣто министръ да говори, че ние ще дадемъ амнистия на провинилите се офицери и нижни чинове. Защо? Защото г. г. министрите знаеха, че амнистията не е една популярна тема, . . .

Министръ Х. Поповъ: Не сте слѣдили — азъ говорехъ.

М. Такевъ: . . . ти не е тема за агитация, защото българскиятъ народъ, г. министре, като отидете въ с. Перущица, тамъ ще Ви кажатъ: „300 души бѣхме на боя, двама бѣха избѣгали, какво ще стане съ тѣхъ?“ Така се случи съ мене въ едно село отъ Бръзовска околия, както имахъ другъ пътъ случай да ви цитирамъ. Като имъ говорѣхъ надълго и широко за това и онова, както обикновено се приказва по избори, единъ войникъ, само съ единъ кракъ, ме апострофира и казва: „Г. Такевъ! Тия работи ще ги слушае другъ пътъ. Ние отъ нашето село бѣхме 100 души на боя, 24 души — Богъ да ги прости — умрѣха, азъ останахъ съ единъ кракъ на Люле-Бургазъ, двама души избѣгаха тукъ и гонѣха напите дѣца по кладенците. Казватъ, че щѣли сте да ги амнистирате. Вѣрно ли е?“ Прѣдъ събирането азъ казахъ: това не е истина, законитъ на България строго ще се прилагатъ къмъ всички онѣзи, които не изпълниха отечествения си дългъ. Азъ бихъ желалъ да бѣдѣше прѣдъ този човѣкъ съ единъ кракъ г. военниятъ министръ и нему да кажеше: да, ти, нещастнико, трѣбваше да бѣгашъ, за да не ходишъ днесъ съ единъ кракъ, както избѣга Никола и Георги, които дойдоха тукъ по кладенците да гонятъ селскитъ жени и дѣца. Но азъ съмъ убѣденъ, че не само г. военниятъ министръ, но никой министръ и никой общественъ дѣлецъ не би ималъ куражъ да държи това слово, което отъ тукъ тѣй сериозно снощи, посрѣдъ нощъ, можеше да се приказва на празни банки.

П. Генадиевъ: Тогава и Вие трѣбва да сте били една отъ тия празни банки.

Прѣдседателъ: Двата часа, г. Такевъ, изтичатъ вече.

М. Такевъ: Свършвамъ. — Г. г. народни прѣдставители! Амнистиратъ се провинилите се въ нарушение правилата на войското благочиние и постановленията, които го ограждатъ, прѣдвидени въ гл. V. Гледайте тамъ, какви прѣстѣпления сѣ амнистиратъ въ гл. V. Амнистиратъ се прѣстѣпленията по чл. чл. 166 и 167. Кои сѣ тѣ? Чл. 166 казва: (Чете) „Офицеритъ, виновни въ заемане пари отъ долните чинове, а равно подофицеритъ, виновни въ заемане пари отъ подчиненитъ тѣмъ долни чинове, се наказватъ“. Г. военниятъ министръ намира за добръ да амнистира и тѣзи офицери, които обираха своите долни чинове. Какъ може, г. министре, да се пише такова нѣщо? Какъ може да се амнистиратъ офицери, които, подъ прѣдлогъ, че взематъ на заемъ пари отъ нижнитъ чинове, ги обираха? Че ако има нѣщо, което да възмути много части въ войската, то бѣха и тѣзи безобразия, които вършеха нѣкои бездушници. Кои отечествени интереси, питамъ азъ почитаемото болшинство, диктуватъ да се амнистиратъ тѣзи офицери, които, подъ прѣдлогъ на заемане пари на заемъ, ограбваха отъ нижнитъ чинове онзи залъкъ, който имъ прапаха тѣхнитъ сѣмейства и който често пъти не стигае до тѣхъ, защото по-

щата ги задържаше и послѣ ги горѣха. Вие ги амнистирате. Но, по-нататѣкъ вие амнистирате и виновнитъ по ст. 167 (Чете) „Ако нѣкой се яви нѣидѣ си въ мундиръ, който не му принадлежи по звание или чинъ, или ще тури върху си непринадлежащъ нему орденъ или знакъ за отличие, то той се присъжда“. На тази тема говорихъ миналия пътъ. Вие тукъ, отъ тази трибуна депозирахте едно прѣдложение за амнистиране, искахте даванетоъ подъ сѣдъ на онѣзи депутати, които си бѣха присвоили правото да си окачатъ майорски погони и да мародерствуватъ въ тила на армията, а сега казвате, че се амнистиратъ виновнитъ по цѣлата глава V, а въ тази глава V е и ст. 167. Защо, г. министре? Кой отечественъ дългъ налага да амнистираме тѣзи самозвани майори, тѣзи самозвани капитани, тѣзи самозвани генерали, които мародерстваха въ тила на армията и опозоряваха България? Не знамъ по каква логика почтената комисия по правосъдието е намѣрила, че туй нѣщо трѣбва да си остане така, както бѣ прѣдложено отъ г. министра. Доколкото азъ зная, тогава, когато азъ говорѣхъ, тукъ г. Пешевъ и отъ почетното болшинство ми казваха: „Тая работа ще я поправимъ“, но тукъ се внася сега законопроектъ безъ никакви поправки, остава се работата тѣй, както бѣше внесена. По-нататѣкъ, г-да, амнистиратъ се всички прѣстѣпления по прѣвишаване, бездѣйствие и злоупотреба съ власт. Тия сѣ дѣяния изключително, мога да кажа, офицерски, тия сѣ дѣяния, слѣдъ офицерски, на фелдфебели и подофицери, тия сѣ дѣяния на началствующи лица. Прѣвишавалъ си властта, бездѣйствувалъ си, когато отечеството е искало да дѣйствувашъ, злоупотрѣбвалъ си съ властта си въ всичкитъ направления по текстове на закона и сега те амнистиратъ. Изключватъ се ст. ст. 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 187 и 188, значи, амнистиратъ се виновнитъ по ст. ст. 173, 181, 182, 183, 184, 185 и 186. Какво гласятъ тия членове? Интересно е да ги знаете. Чл. 173 казва: (Чете) „Виновнитъ въ прѣвишаване или въ противозаконно бездѣйствие съ властта, споредъ важността на дѣлото и обстоятелствата, които сѣ го съпровождали, се присъждатъ“. Ст. 181 казва: (Чете) „Ако началникътъ, ползувайки се отъ своята властъ, ще иска отъ подчиненитъ нему офицери или воененъ лѣкаръ, нѣщо, което не се отнася до служебнитъ обязанности, или ще го освободи съ тая цѣль отъ служебни обязанности, или ще го заеме съ дѣла несъвмѣстни съ офицерското звание, то за това виновниятъ, ако дисциплинарното наказание се окаже несѣотвѣтствующе съ неговия простѣпкъ, се присъжда“. Началникъ, който ще освободи единъ подчиненъ отъ неговитъ прѣми длѣжности, ще му вмѣни други такива, който, подъ прѣдлогъ, че му вмѣнява други длѣжности, ще освободи подчинения си отъ да изпълнява длѣжноститъ си тамъ на боя и ще го прати въ кухнята, този началникъ, който по този начинъ е злоупотрѣбилъ съ своята властъ, казва чл. 181, почтенитъ г. воененъ министръ го прощава. Ако бихъ могълъ да взема цѣлата тази статистика — да-ли я има тукъ г. военниятъ министръ, не зная, но това се вижда отъ военнитъ дѣла — бихъ ви процитиралъ колко такива дѣла е имало прѣдъ сѣдилищата, какъ, подъ прѣдлогъ, че началството намирало, че единъ господинъ нѣлъ по-добръ да кара автомобилъ, отколкото да се бие, да го освободи отъ неговата частъ.

Н. Харлаковъ: Като г. Павелъ Генадиева.

М. Такевъ: Напр., редникътъ отъ 23 Шипченски полкъ г. Павелъ Генадиевъ дава заявление на началника на първата армия: „Моля, г. генерале, азъ имамъ автомобилъ, давамъ Ви го на Ваше разположение и азъ съмъ така сѣщо на Ваше разположение да стана шофьоръ; зная цѣлия Одрински вилаетъ,

ще Ви прѣкарамъ прѣзъ най-секретнитѣ пѣтица“. Командующиятъ армията ще пѣтува прѣзъ секретни пѣтица! Г. генералътъ слага резолюция: „Заповѣдвамъ, щото редникътъ отъ 23 Шипченски полкъ — той не се явилъ още въ полка си — да се командирова въ паба на първата армия, да бѣде шофьортъ, заедно съ своя автомобилъ“. А командирътъ на полка търси редника отъ 23 Шипченски полкъ — нѣма го — той води командующия първата армия по неизвестни пѣтица изъ Одринския вилаетъ.

А. Христовъ: И сега го нѣма.

М. Таневъ: И Вие, г. министре, прилагате чл. 181, Вие амнистирате този началникъ? Всичкиѣ ми почитания къмъ г. генералъ Кутинчева, нѣмамъ нищо противъ него, той си изтълни доблестно своя дългъ, азъ съмъ свидѣтель на това, доколкото разбирамъ. Азъ не мога да упрекна никоѣ генералъ, защото нѣмамъ тази компетентностъ, но въ конкретния случай азъ не одобрявамъ постѣпката на г. генерала. Какъ може, той особено, който е билъ много строгъ човекъ — това е безспорно — единъ честенъ човекъ — и това е по-безспорно — какъ може единъ командующъ на армия да вади отъ строя отъ 23 полкъ единъ нижень чинъ, който направо дава заявление на командующия армията? Г. г. народни прѣдставители! Питамъ се азъ, питамъ и вие, кои отечествени интереси заставляватъ да се опрости това прѣстѣпление, кои държавни интереси налагатъ забвение на това злодѣяние? Че кой отъ насъ не ще има право утрѣ, когато ще се отвори тази катастрофална война за отечеството, да си купи единъ автомобилъ и да си прѣдложи услугитѣ на нѣкой командующъ армия, да му стане шофьортъ, да го види по неизвестни пѣтица? Командующиятъ армиятъ не ходятъ по неизвестни пѣтица, командующи армиятъ стоятъ задъ армиятъ, тѣ направляватъ дѣйствиата на армията, но не ходятъ по неизвестни пѣтица. Този фактъ, г. г. народни прѣдставители, е ноторенъ, г. военниятъ министъръ има документи за това. Всичко, което говори отъ тази трибуна — казвалъ съмъ го много пѣти — азъ желая да бѣде то документирано, а не да се хвърлятъ голе обвинение; това може да стане само на площадитѣ, това може да стане само въ политически клубове, това не може да стане въ парламента. Ст. 182 отъ военно-наказателния законъ казва: (Чете) „Началникътъ, който употреби подчиненитѣ му долни чинове, макаръ и съ прилично възнаграждение, на работи несотвѣтствени съ тѣхното звание или въ несвободнотъ служебнитѣ запятая врѣме, въ ущърбъ на службата, се присъжда“. Питамъ азъ: за какво амнистирате този началникъ, който е злоупотребилъ съ своята властъ и е употребилъ войника не по неговото прѣдназначеніе, кон отечествени интереси, г. министре, Вие налагатъ тази длъжностъ? Ст. 184 казва: (Чете) „За написане ударъ или биене на долнитѣ чинове, виновнитѣ въ туй офицери, се присъждатъ: на затваряне въ гауптвахта отъ единъ до три мѣсеца, или на ограничаване служебнитѣ права, или на дисциплинарно наказание. Въ случай на повтаряне: на отстраняване отъ служба“. Една отъ причинитѣ, г. министре, за честитѣ недоразумѣния въ армията, за честитѣ бунтове, мѣлаливи въ началото, открити по-послѣ, то бѣше това именно провинение на г. г. офицеритѣ — да съблѣкатъ войника прѣдъ цѣлия фронтъ и да му ударятъ 25 по голо, да унижатъ неговото човѣшко достоинство, да убиятъ неговото човѣшко съзнание, да убиятъ въ него всѣко чувство на достоинство. Вие амнистирате тия прѣстѣпления. Защо? Ще ми кажете: да, но и офицеритѣ се намираха въ трудно положение. Знамъ, но за туй има сѣдъ, той ще опѣни, той ще каже при какво положение е билъ офицерътъ и да-ли е извинимо неговото прѣстѣпление и до каква степенъ. Но

не разбирамъ да казвате днесъ на българския народъ: ние прощаваме на всички офицери, които биха нижнитѣ чинове по единъ много скандаленъ начинъ — прощаваме на всички. Бързамъ да добавя, че това бѣше едно голѣмо малцинство отъ г. г. офицеритѣ, които биеха войникитѣ. Азъ ще ви кажа единъ скандалиозенъ примѣръ. Единъ баща дойде отъ Сѣверна-България да види дѣтото си на Булаиръ. Видяда ги единъ офицеръ, че тѣ стоеха тамъ на нѣколко разкрача по-долу, отъ дѣто бѣше заповѣдано да се стои; офицерътъ излиза навънъ и казва: „Що търсисъ тукъ?“ — „Баща ми е допѣлъ, искамъ да се видя съ татко, билъ е той 1.500 км. пѣтъ, за да дойде да ме види“. — „Скоро въ ротата, стѣблѣчете му гащитѣ, 25“. И бащата гледа, гледа какъ неговиятъ синъ се позори, гледа този нещастенъ баща, който мисли, че е пратилъ сина си да заличава отечеството, да го позорятъ, заради туй, защото е отишълъ да види баща си, слѣдъ като е билъ цѣла година далечъ отъ него. Вие казвате сега: ние амнистираме този ротенъ командиръ. Азъ питамъ, кои отечествени интереси ви заставиха да сторите това, да дадете амнистия, какъ може да стане това? Азъ не ша ви казвамъ по-нататъкъ какво стана, какъ се грабнаха берданитѣ и по петъ куршума се забиваха въ гърдитѣ на офицера. Тия работи нѣма да ги разправямъ. Азъ не желая да напасамъ отъ тази трибуна много поджзи, които се дължатъ на много голѣмата непрѣдвидливостъ на нѣкои наши висши началствующи лица. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ ви моля да не вдигате ръка за амнистиране на дѣланията по тази статия, защото съ туй вие ще узаконите опзи порокъ, за който нашиятъ законодатель слѣдъ дълги опити най-послѣ тукъ съ голѣми дебати въ камарата го внесва въ своитѣ постановления — запрѣтено е да се напасе лобой на нижнитѣ чинове, защото българската армия не е армия вербувана срѣщу заплата, тя служи срѣщу отечествения дългъ, тя служи отъ съзнание, тя изпълнява единъ отечественъ дългъ. Съфдователю, този гражданинъ, който е повиканъ тамъ да даде най-тежкия данѣкъ на своето отечество — кръвния данѣкъ — има право да иска отъ вие да почитате неговото човѣшко достоинство. И азъ не мога да намѣря резонъ да вдигна ръка за амнистиране на подобни злодѣяния.

Прѣдседателътъ: Г. Таневъ! Врѣмето за говорене мина.

М. Таневъ: Ст. 185 казва: (Чете) „Когато началникътъ наложи на подчинения си, макаръ и виновенъ, дисциплинарно наказание повече отъ дадената му отъ закона властъ, то той се присъжда“ — наказанието е много малко за офицеритѣ. Вие и него го опрощавате. Офицерътъ има право само да наложи едно дадено наказание, той налага наказание, на което законътъ не му дава право. При все това, вие амнистирате офицера, който е прѣвинилъ своята властъ. По кой резонъ, по кои съображения, какви държавни интереси наложиха това? Пратете офицера прѣдъ сѣда, тамъ да каже своитѣ мотиви, защо е унижилъ човѣка, и сѣдътъ ще вѣдѣ въ разбирателство на тѣзи причини и ще даде присѣда, която заслужава за момента. Ако офицерътъ се намира въ такова положение, че е извинимъ, сѣдътъ ще постави или условно осъждане или ще анулира къмъ държавния глава да му прости и тази вина, защото се е намиралъ въ изключителни обстоятелства, но да ми се прѣзъ стѣргата на правосѣдието. Амнистиратъ се и виновнитѣ по ст. 186: (Чете) „Началникътъ, който не се старае да забрани на подчинения си, съ заплахване, че ще пострада, или съ друго противозаконно срѣдство, да подаде жалба, или ако остави безъ законно движение подадената нему по законенъ

редъ жалба, или ще се старае да сполучи това съпротивозаконни дѣйствия, се присъжда". И така, г. министърътъ прощава тѣзи г. г. офицери. Дисциплината задължава нижните чинове да се жалватъ противъ несправдливъ на началството, но по канала, по иерархическия редъ, да подадатъ заявлението си, първо, на фелдфебела, по-право на ефрейтора, и да мине по стълбата на началствующитѣ лица, да дойде до ротния и т. н. Но войникътъ се оплаква отъ ротния си командиръ, който турга тази книга въ архивата, подъ миндера, не я праща по-нататъкъ на началството. За това сега прѣстъпление, което не е единично — името му е легионъ — вие казвате: вась, г. г. офицери, които не позволявате на вашитѣ нижни чинове да се жалватъ противъ вашитѣ прѣстъпления, вие ви амнистираме. Дѣ, г. министре, намѣрихте куражъ, дѣ намѣрихте условия, които да ви съдвигували да опростите това злодѣяние? Когато вие ще отнемате възможността на нижнитѣ чинове да се жалватъ, когато вие отнемате възможността на нижнитѣ офицери да се жалватъ противъ беззаконията и несправдливъ на своето началство, тогава нѣма вече армия. Армията почива на два принципа — строгостта и справедливостта.

П. Генадиевъ: И прѣдатеиството.

М. Такевъ: Който военнопочалникъ иска да управлява, той трѣбва да знае, че само тогава ще бѣде на мѣстото си, когато е строгъ, но неговата строгост трѣбва да бѣде съпроводена съ справедливостъ, неговитѣ дѣйствия трѣбва да се намиратъ подъ контрола на върховното началство и на закона. А щомъ вие залупите този капакъ, щомъ вие залупите този отдушникъ, който дава възможностъ на накинѣлата душа на войника да търси поделонъ, подкрѣпа и поддръжка въ по-висшия началникъ, той самъ ще почне да си раздава правосъдие.

Прѣдседателятъ: Г. Такевъ! Двата часа минаха. Освѣтъ това, всички тѣзи нѣща ги изтъкнахте при първото четене, нѣмаше нужда да ги повтаряте при второто четене.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. прѣдседателятъ е правъ. Нѣкои отъ моитѣ съображения, които изтъкнахъ при първото четене на законопроекта, азъ рекохъ да ги повтороря. Защо? Защото виждамъ, че слѣдъ онѣзи дебати, които станаха, и онѣзи разсуждения, които отъ всички страни се направиха, не само нищо не се е измѣнило — съ едно малко изключение, което цитирахъ въ началото — но законопроектътъ се е влошилъ. И именно това ми даде поводъ да ви процитирамъ, съ текста на рѣка, нѣкои отъ моитѣ аргументи и да ви посоча — тогава това не направихъ — колко е неудобно, за да не кажа нѣкоя друга дума, колко е неополитично въ този моментъ да пишемъ такъвъ законъ за амнистия, колко той ще бѣде катастрофаленъ за нашата народна отбрана, колко той е несвоевременно сега, когато г. министърътъ, може-би, има въ джеба си най-тревожни свѣдѣния по това, което става въ околния свѣтъ.

Тѣзи бѣха, прочее, моитѣ съображения, по които азъ рекохъ отъ тази трибуна да повтороря още единъ пътъ нѣкои отъ моитѣ аргументи, да подчертая други, да ви посоча на текстоветѣ, визирани въ съдържанието на законопроекта. Защото съжалявамъ, че г. министърътъ — той сега е тукъ, ще му го кажа въ очитѣ — не отпечата военно-наказателния законъ въ 800—400 екземпляра, да го раздаде на г. г. депутатитѣ, та, когато се посочватъ въ законопроекта членове отъ този законъ, да се знае, какво пише той. Никой отъ вась нѣма прѣдъ себе си този законъ; асѣмъ го нѣмате тукъ — има само единъ екземпляръ, и той е у мене, и азъ си донесохъ единъ

отъ дома. Та, казвамъ, рекохъ да процитирамъ всичкитѣ тѣзи постановления на военно-наказателния законъ, за да видите, колко е екстравагантна, колко е неополитична, колко е опасна тази амнистия, която даваме сега въ тѣзи размѣри.

Ще завърша, г. г. народни прѣдставители, съ онова, съ което ме апострофираха отъ тази трибуна: „Но, г. Такевъ, днесъ прѣдседателятъ на френската република опрощава всички дезертьори, отваря имъ вратитѣ на армията, днесъ рускиятъ императоръ същото прави, днесъ германскиятъ императоръ същото прави“. Това не е ново за насъ. Азъ имахъ случай да ви процитирамъ това, което е направилъ нашиятъ държавенъ глава на 25 септември 1912 г. съ заповѣдъ по армията, въ която заповѣдъ казва: „Опрощавамъ всички провинили се дезертьори по ст. 158 отъ общия наказателенъ законъ, съ условие, че ще се явятъ въ редоветѣ на армията“. Това е прието въ всичкитѣ армии. Когато се обяви мобилизацията, когато се декларира войната, държавниятъ глава казва: „Азъ сега ви опрощавамъ, елате, издължете се прѣдъ отечеството, то ще оформи моя актъ“. Азъ казахъ въ първата си рѣчь, че ако има дѣяние, което ние трѣбва да оформимъ, то е именно тая заповѣдъ на главнокомандующия. Той не може да амнистира, той може само да помилва — помилването бива за прѣстъпление, за което има вече присѣда, влѣзла въ законна сила — по амнистия дава само парламентътъ. Обаче, при военно положение, по нашия военно-наказателенъ законъ, който е копие на руския — ст. 229, ако паметъта ми ме не лъже — нашиятъ държавенъ глава може да даде такава амнистия, и той я даде. Но това, г. г. народни прѣдставители, нѣма нищо общо съ амнистията; това е единъ актъ на главнокомандующия, прѣди или въ момента на войната. Ако това нѣщо може да послужи като резонъ, то е тѣкмо въ обратна смисълъ: ние нѣма да дадемъ амнистия; утрѣ, когато отечеството ще повика тѣзи момчета и тѣ се явятъ и се сражаватъ тѣй храбро, както казваше онзи, който пише писмото отъ Александрия: „Не ни давайте амнистия, дайте ни, обаче, възможностъ да се реабилитираме прѣдъ нашата съвѣсть, прѣдъ нашиятъ дѣца, прѣдъ нашиятъ съграждани; дайте ни възможностъ да влѣземъ въ редоветѣ на армията, да сложимъ коститѣ си тамъ, на бойнитѣ полета, за честта и защитата на отечеството“, тогава вече сама по себе си амнистията е дадена. Когато ще дойде този моментъ, не ще бѣда азъ онзи, който ще се противя, когато държавниятъ глава каже: „На всички вась, провинили се, ето, отварямъ ви вратитѣ; заповѣдайте, елате тукъ, издължете се прѣдъ отечеството; който дойде, ще бѣде опростенъ, който не дойде, не ще бѣде опростенъ — той ще прѣтърпи всичката строгостъ на нашиятъ наказателни закони“.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, и сега, като свършвамъ по този параграфъ, азъ моля, прѣди всичко, уважаемитѣ г. г. министри — защото знаа, че щомъ почитаемото правителство не е съгласно съ извѣстно измѣнение въ дадено законоположение, то не става — да се съгласятъ да се изключатъ отъ амнистията, освѣтъ онѣзи членове, които съ наключени, още и току-що процитиранитѣ отъ мене. И ако г. военниятъ министъръ съзнава важността на момента, строгостта на онази власт, която трѣбва да се упражни въ този моментъ отъ върховното началство въ тази земя надъ всички нейни синове, когато ще бждатъ повикани да изпълнятъ още единъ пътъ тѣй доблестно своя отечественъ дългъ, да каже на онази 700-хилдна армия, че който се провини утрѣ, нѣма да бѣде амнистиранъ, а ще прѣтърпи всичката строгостъ на наказанието, и не по този наказателенъ законъ, който прѣдвизжда за бѣство три мѣсеца гауптвахтъ, а онова наказание, което компетентнитѣ военни юристи съ прѣдвидѣли въ

новия проект на военно-наказателния законъ. Азъ моля г. министра на войната да сезира камарата част по-скоро съ законопроекта за военно-уголовното съдопроизводство и съ военно-наказателния законопроектъ и още сега да ги гласуваме. Може-би, сега нѣма да влизаме въ голѣми дебати, тъй като врѣмето не позволява, . . .

Министъръ Д. Петковъ: Затуй говорите два часа.

М. Такевъ: . . . но сѣ вѣрвамъ, че този законопроектъ въ много отношения подобрява досегашната наша военна процедура и досегашнитѣ постановления на военно-наказателния законъ, а онѣзи проблеми, които ще се констатира въ по-късно, ще поправимъ въ онѣзи врѣмена, когато ще имаме повечко спокойствие, повечко врѣме да обсъдимъ по-обстойно юридическитѣ норми на тѣзи законопроекти.

Съ тѣзи нѣколко думи, г. г. народни прѣдставители, азъ свършвамъ, и се надѣвамъ, че онзи висшъ патриотически дългъ, който ни диктуваше снощи, който ни диктуваше и прѣзъ всичкото врѣме да гласуваме тъй единодушно всички кредити, необходими за народната отбрана, ще ни въодушевява, ще ни сплоти и въ този моментъ, когато ще трѣбва да кажемъ на всички добри българи: нѣма извинение, нѣма оправдание за никого, който не изпълни свой отечественъ дългъ въ онзи славенъ моментъ, когато отечеството го вика да го спасява отъ погрома, който очевидно, го грози да го постигне още утрѣшния денъ. (Ръкоплѣскане въ лѣвицата)

Прѣдседателъ: Г. Павелъ Геннадиевъ има думата, за лично обяснение.

П. Геннадиевъ: Искяхъ думата за лично обяснение, г. прѣдседателю, и пожеже ме е страхъ, че г. Такевъ ще избѣга, бързамъ да дамъ туй обяснение.

Въ мое отсъствие, г. Такевъ, вѣренъ на себе си и на принципитѣ на своята партия, е споменалъ една обида, една клевета по мой адресъ. Той е казалъ, че азъ, въ качеството си на войникъ, съмъ билъ подалъ заявление до началника на I-ва армия, че искамъ да служа въ войската като пофюръ. Заявявамъ на цялото народно прѣдставителство, че не едно, а двѣ заявления съмъ написалъ, и тѣ иматъ слѣдующето съдържание: прѣдъ видъ на това, че смѣтахъ, какво I-та армия ще дѣйствува къмъ Кюстендилъ; прѣдъ видъ на това, че съмъ организиралъ на врѣмето по-големата частъ отъ Одринския вилаетъ; прѣдъ видъ на това, че познавамъ хората, мѣстата, патищата, градоветъ, селата и, въобще, нѣлия духъ на тази страна, молѣхъ да ми се разрѣши да замина съ ония части, които ще дѣйствуватъ въ тѣзи мѣста. По тоя поводъ, безъ да ми се обажда, ми се зановѣдва да остана въ щаба на I-та армия. Втори пътъ подадохъ заявление въ този сѣщия духъ, като пожелалъ да отида въ първитѣ редове на войската. Ако г. Такевъ бѣше си направилъ трудъ да прѣгледа тѣзи заявления, нѣмаше по тоя неоскачествимъ начинъ да хвърли една обида и клевета по адресъ на когото и да било.

М. Такевъ: Само това казахъ.

П. Геннадиевъ: Самото това, което казахте, е въ основата си една клевета, която оправдава васъ, защото сте вѣренъ на себе си.

М. Такевъ: Това, което вие казвате, не го казахъ.

П. Геннадиевъ: Това нѣщо ако бѣхъ чулъ отъ другъ нѣкой депутатъ, нѣмаше да се сърдя, защото е въ невѣдѣние. Но г. Такевъ е служилъ въ тази армия и знае, че при тази унизителна длъжностъ,

която ми бѣ дадена, азъ изпълнихъ безукоризнено своя дългъ — той може да бѣде най-добъръ свидѣтель за това — и затуй бидохъ повишаванъ.

Казахъ, ако тази обида ми бѣ отправена отъ който и да бѣде другъ, нѣмаше да се сърдя, но когато ми се отправя отъ единъ човѣкъ, който въ своето минало е извършилъ най-големото прѣдателство и клевопрѣстѣпничество, като подъ разписка е прѣдалъ своя князъ, азъ това никога нѣма да му простя. То остава за негова смѣтка.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ комисията се разгледа законопроектътъ подробно. Въ нея имаше прѣдставители отъ всички течения. Така щото, законопроектътъ, който ни се прѣдставява днесъ, не е вече продуктъ на министерството, а е желание на всичкитѣ течения въ Народното събрание.

Когато тамъ се разсъждаваше, какво да измѣнимъ и какво не, слѣдъ като се изслушаха всички оратори отъ всички течения, съ малко изключение, относително българитѣ, които сѣ се намирали въ Америка и не сѣ се явили при мобилизацията, дойде се до заключение, както каза ораторътъ г. Коларовъ, да се остави на Народното събрание, то да разрѣши този въпросъ, като министърътъ и, въобще, кабинетътъ не прави въпросъ, нито за довѣрие, нито за недоовѣрие, да остави абсолютенъ господарь да бѣде и болшинството, и меншинството. Ако този народъ, въ лицето на своитѣ прѣдставители, се застъпи за тѣзи господа, които сѣ били въ Америка и не сѣ се явили въ частитѣ си, тогава кабинетътъ ще приеме това, ако ли този народъ е тъй строгъ, дори и жестокъ, както ни се рисувае тукъ отъ единъ ораторъ и не приеме амнистията имъ, тогава кабинетътъ ще приеме сѣщото.

Считамъ за нужно да добавя при туй още, че нѣкои отъ г. г. ораторитѣ, въ това число и послѣдниятъ, когато разсъждаваха за амнистията, съвѣщъ забравиха началата на амнистията. Тѣ повече се отвлечаха отъ прѣдмета и гледаха да бѣдятъ тукъ изразъ на извѣстни лица, които сѣ възъ отъ парламента и които не би трѣбвало да се занимаватъ съ политика. Такива хора, вне чухте тукъ, се занимаватъ съ тая политика, и тѣхнитѣ мнѣния ги цитиратъ отъ трибуната, като нѣщо авторитетно; дори нарекоха Събранието профанъ. То е профанъ, казватъ, и ще се занимава съ амнистия за армията! Позволете, ако законодателитѣ трѣбва всичко да знаятъ, по всичко да сѣ специалисти, тогава не остава, освѣнъ всички да си отидемъ, защото единъ депутатъ не може да бѣде специалистъ и по армията, и по инженерството, и по докторството, и по адвокатството, и по всичкитѣ отрасли на науката. Абсурдъ е това, което се говори тукъ. Отъ конституционно гледище, никой тукъ не е простъ. Това значи, че хора, които се мислятъ за специалисти, не остава, освѣнъ въ своитѣ канцеларии да правятъ законитѣ — нищо повече. Изберете си нѣколко генерали, които мислятъ, че тѣ трѣбва да рѣшаватъ законодателнитѣ въпроси, и тамъ тѣ да ги рѣшаватъ. Нѣма нужда тукъ отъ такива тѣхни фонографи. Това за единъ депутатъ въ Европа би било даже низостъ, да стане фонографъ на единъ човѣкъ, който нѣма право да се занимава съ законодателство. И намиратъ се хора тукъ, даже бивши министри, да станатъ фонографи, да се изправятъ тукъ и да говорятъ, че амнистия днесъ не разбираатъ! (Вурни ръкоплѣскания отъ дѣсницата и дѣсеня центъръ) Бива ли, допустимо ли е за единъ депутатъ да говори, какво казалъ еди-кой си прокуроръ, какво казалъ еди-кой

си полковникът? Той да си е полковникът или генералът тамъ, дѣто е турецъ. Той е изпълнителна власт. Ако си изпълни дълга тъй, както законодателството иска, той ще бѣде най-добъръ синъ на своето отечество. Почне ли той да борави по вѣстниците съ разни депутати, да имъ праща писма: „Г. Такевъ! г. Х! Моля Ви се, кажете отъ трибуната това въ интереса на отечеството, въ интереса на зная на какво“, той вече става врѣдонъ за отечеството си. И кой, моля-ви се, става тукъ фонографъ на тѣзи хора? Тоя, който е извършилъ най-грозно прѣстѣпление въ страната, той имъ става фонографъ и ни казва: „Какъ вие ще простите този господинъ, който е взелъ на заемъ пари отъ единъ-кого си?“ А какъ вие ми простихте въ млада България, когато азъ вдигнахъ единъ князь отъ тукъ и разтреперахъ цѣлата страна и 15 години това общество не можа да утихне? Какъ ми простихте? (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

М. Такевъ: Такива министри, като Васъ, които не знаятъ какво бръщолевятъ, докарватъ катастрофи на България.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: Долу! (Тропане)

М. Такевъ: Защо държите генералъ Радко Димитриевъ? Той е вашъ прѣдставителъ въ Петербургъ. Защо не го отзовахте? Това не сж пловдивскитѣ булеварди!

Министъръ Х. Поповъ: „Такива министри, като Васъ, които не знаятъ какво бръщолевятъ, докарваха катастрофата на България“, дошълъ тукъ да ми говори!

М. Такевъ: Вие го държите тамъ прѣдставителъ на България, а тукъ го псувате. Не ви е срамъ!

Министъръ Х. Поповъ: Азъ говоря, че хора, които сж опростени за най-грозни прѣстѣпления, тѣ се явяватъ днесъ най-немиловити. — Принципитъ на амнистията е единъ: първо се иска омиротворението на страната. Ако се говори за амнистия, говори се най-напрѣдъ за идеята: трѣбва ли да се омиротвори страната или не. На този въпросъ ораторитѣ, които сж противъ амнистията, не ни отговориха. Тѣ излизатъ тукъ, и ти описватъ всѣко прѣстѣпление. На кое основание, казватъ, и кой държавенъ интересъ, искаме да знаемъ, е заставилъ министерството да се съгласи? Ами сѣ всѣко прѣстѣпление е тъй; по всѣка амнистия вие можете да говорите туй. Въ името на кой държавенъ интересъ искахте да опростите онѣзи, които убиха офицеритѣ по врѣме на десетъка? Вие намирахте, че трѣбва да се опростятъ, защото сте ги увлѣкли, и тѣ убиха офицеритѣ! Вие имъ дадохте амнистия. Кой държавенъ интересъ ви заставляваше да направите това?

М. Такевъ: Онова бѣше граждански мятежъ, вътрѣшна война.

Министъръ Х. Поповъ: Кой държавенъ интересъ караше г. Такева въ 1899 г. да говори на военния министъръ да се простятъ тѣзи господа, които сж били въ Ромѣния, въ Кавказъ и не сж могли да се явятъ въ армията? Ето ви рѣчъта — елате си я прочетете. (Смѣхъ въ дѣсницата и дѣсния центъръ) Кой държавенъ интересъ? Държавниятъ интересъ е въ мѣдростъта на правителството и особено въ болшинството на Народното събрание. Вие дайте и на Народното събрание свобода, както ние го оставихме да говори, защото българскитѣ народъ — това не сж само единъ и двама оратори, които раз-

вързаха толкозъ много устата си, щото не оставиха да не кажатъ клевети и оскорбления, само затуй, защото нѣкои мислятъ, че трѣбва провиненитѣ войници да се простятъ. Но, моето мнѣние, г. г. народни прѣдставители, е, да се гледа на амнистията, прѣди всичко, хладнокрѣвно, да не се разсѣждава тъй, както разсѣждаватъ тукъ нѣкои, но да се разсѣждава хладнокрѣвно. Единъ ималъ подъ око нѣкой офицеръ — защо да се прости? Другъ ималъ подъ око не знамъ кой си — защо да се прости? Имало известно друго прѣстѣпление — защо да се прости? И сѣ повече гледашъ частни дертове тукъ; сами даже си изказватъ кой какво казалъ, кой какво писалъ въ в. „Прѣпорецъ“, какви писма имало тамъ и пр. Тежко и горко на единъ законодатель, който ще се ръководи отъ в. „Прѣпорецъ“ или отъ другъ нѣкой вѣстникъ, или отъ писмата на тѣзи и онѣзи. Законодателятъ трѣбва да се издигне тъй високо, че в. „Прѣпорецъ“ да гледа на него, а не той на в. „Прѣпорецъ“. Така трѣбва да бѣде. Ако ли почнемъ да гледаме какво се пише въ в. „Прѣпорецъ“, какво се пише тукъ-тамъ, и какво пише единъ-кой си прокуроръ, ние не можемъ да законодателствуваме.

Е добръ, какъ гледаме ние на амнистията? Тѣзи начала, за които ни говориха по-рано, особено г. Такевъ, ние ги опровергахме. Самъ г. Молловъ, прѣдставителъ на демократитѣ, ги опроверга; той казва, че когато се дава амнистия, едно отъ нейнитѣ начала е масовото прѣстѣпление. Гледайте, ако има много голѣма маса, тя е вече знакъ, че тукъ има обективни условия, съ които вие трѣбва да се справите, да кажете: „Какъ тъй сж станали прѣстѣпници тѣзи хора съ хиляди, не сж ли тѣ сжщитѣ, които бѣха герои при Люле-Бургазъ, при Селиолу или другадъ нѣкъдѣ? Какъ бѣха герои тѣ прѣди шестъ мѣсеца, а сега сж прѣстѣпници? Кога е причината?“ И ако си зададете малко-много трудъ, за да видите кой български герой е изнуденъ да стане прѣстѣпникъ, вие ще се съгласите съ комисията, която разширява тази амнистия. Какъ можете вие тъй безогледно да наказвате българския офицеръ или солдата, когато знаете, че прѣди шестъ или десетъ мѣсеца тоя герой е билъ прѣдметъ за похвали на цѣлъ свѣтъ? Вие изведнѣжъ го виждате пропадналъ прѣдъ васъ прѣстѣпникъ и не си задавате трудъ да анализирате неговата душа, а дохождате тукъ да четете писма на нѣкои прокурори и генерали. Това стига за васъ. Но влѣзте въ душата на този човѣкъ, вижте първия пътъ, когато той е посрѣдъ неприятели, кой бѣше той? Той бѣше първиятъ герой. Какъ стана прѣстѣпникъ? Стана прѣстѣпникъ затова, защото правителството и такива хора като насъ, които бѣхме тукъ депутати, не стумѣха да запазятъ този герой да не стане прѣстѣпникъ. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата, отъ дѣсния и лѣвия центъръ) Чия е причината? Знаемъ чия е. Тя е, че българската държава се управляваше отъ хора и отъ депутати, които не схванаха този моментъ. Ако вие слѣдъ Люле-Бургазъ бѣхте стумѣли да върнете този герой назадъ вече съ автономна Македония, не щѣхте да имате днесъ прѣстѣпници, а гордостъ на своето отечество, (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) да ги гледате и да имъ се радвате. Какво направихме ние? Тикнахме българския войникъ да се бие на Булаиръ — излишно; тикнахме го да се бие за Одринъ — излишно; тикнахме го да се бие въ Ангиста — излишно; оставихме го въ Солунъ така просто на заколение — излишно. И подиръ това какво виждаме? Този нашъ солдатъ, този герой, вие го виждате да се бие за Македония, вие му казвате, че трѣбва, вече дошло е врѣме да пролѣе кръвта си за автономията на Македония. Това е обектъ на прѣстѣпление. А вие какво направихте? Вземаше да му разправяте, че вие сте лакоми. Ако не искате

Македония, то значи, че вие изгубихте обекта на вашия герой. А това е достатъчно, за да му кажете: „Ако сте прѣстѣпникъ, азъ ви прощавамъ, защото азъ ви изпратихъ на заколение за тази Македония, а сега казвамъ: не трѣбва да отидете тамъ“. Кой го направи това? — Направи го правителството. То не бѣше кадрино да изпълни това, за което бѣше повикано. Говорѣше се за спорна и неспорна зона, дипломатическата акция на България излѣзе неподготвена. Ами че кой е този народъ, който ще се бие, като му кажете: „Ха, бийте се за туй, за Македония или, да кажемъ, за Добруджа, а после му кажете: „Върнете се, Добруджа е дадена на един-кой си?“ И въ частния животъ, когато трѣбнете за една цѣль и тази цѣль се изгуби, вие тогава побърквате своето поведение. А когато създадете това на единъ народъ, вие трѣбва да анализирате душата му, трѣбва да анализирате душата на истинския патриотъ, който бѣше трѣгналъ, дѣйствително, съ намѣрение да пролѣе своята кръвъ и който после се памѣри отчаянъ. Но това не стига. Ето, и единъ Даневъ, моля ви се, прѣвъ дезертира; дезертира и XV-то Народно събрание начело съ правителството. Прѣвъ дезертира Даневъ. Слушайте какво говори той, за да видите, че ако трѣбва да се накаже нѣкой българинъ, трѣбва да почнемъ отъ тамъ, а подиръ това да дойдемъ до депутатитѣ, ние, които бѣхме тогава, за да видите ние какво правимъ, и защо сега ще наказваме войницитѣ. Какво ни говори г. Даневъ, като министъръ-прѣдседателъ? Азъ не обичамъ да чета всичко. На 28 юний, когато ромжнитѣ влизатъ въ България, ето какво ни чете той, като ни съобщилъ, че тѣ сж навлѣзли: (Чете) „Г-да! Ромжескитѣ войски навлизатъ въ нашия покрайнини, въ които засега обитаватъ само старци, жени и дѣца. При тази обстановка, рѣвъ за въоръжено стѣлповене не може да става, и за да се избѣгне всѣка сѣлка отъ такова, ние заповѣдахме на пограничнитѣ наши пестове да се оттеглятъ, а на гражданскитѣ чиновници — да си останатъ на мѣстата, за да успокоятъ населението...“ Тукъ отъ тази трибуна каза се отъ името на България — защото министъръ-прѣдседателъ говори — че ромжнитѣ нѣматъ право да навлизатъ. Тѣ, обаче, сж навлѣзли, и правителството е дало заповѣдъ на нашитѣ пестове да се оттеглятъ, а туй значи, че ние нѣма да се биемъ. Сега ще кажете, че при добра дисциплина все-таки не трѣбва да се прѣдаватъ. То е другъ въпросъ. Вие, обаче, когато създавате военни закони, имате прѣдъ видъ, че като учите единъ солдатъ на дисциплина, вие му приготвяте най-малко почва, когато го изложите срѣщу неприятели, да може да се бие, да има това право да се бие. Вие и това не му давате. И какво стана? Когато той вече се намира на границата и гледа, че Турция навлиза въ Южна-България, и че тукъ дохождатъ ромжески войски, правителството казва: „Бѣгай, азъ не смѣя да воювамъ“. И сега дохожда единъ ораторъ и му казва: „Ти си прѣстѣпникъ, азъ нѣма тебъ да ти простя“. Това не е ли жестоко? Туй България ли е? Какво е, десетъ мѣсеца вие да ме терзаете безъ нищо и никакво, въ сжщото врѣме да ми заповѣдвате да не се бия, и ако съмъ се прѣдалъ, да ми казвате: „Азъ тебъ не мога да ти простя, азъ съмъ воененъ, азъ съмъ строгъ законодатель“. Строгъ ако си, прѣди всичко, бѣди такъвъ на гърба си, бѣди строгъ къмъ себе си. А когато дохожда въпросъ да редимъ едно отечество, заедно съ строгостта, трѣбва да има справедливостъ, трѣбва да има обективно разсѣждение. Трѣбва да видишъ, че българинътъ, като българинъ, взетъ самъ по себе си, военниятъ, не е виновенъ; вие сте му създали обективни условия, за да стане прѣстѣпникъ. Недѣйте ги създава, за да не виждате

прѣстѣпници. Намѣсто да обвинявате тѣзи, които дѣйствително сж виновни, вие обвинявате всички, мислитѣ. Ето защо, казвамъ, не сж вѣрни тѣзи разсѣждения, които се спиратъ върху всѣко прѣстѣпление и говорятъ: „Кажете ми резонъ, държавния резонъ“. Държавниятъ резонъ е този, казанъ единъ въ мотивитѣ, и никой ораторъ не може да го опровергасе: обективнитѣ условия да се обрне българскиятъ герой отъ герой въ прѣстѣпникъ сж създадени не отъ прѣстѣпницитѣ, а отъ управлението на България и, може-би, отъ интенгенцията, а никакъ не отъ самия прѣстѣпникъ. Това е достатъчно, за да не наказвате хората. Какво повече искате отъ туй? Каквото и да е, щомъ това е туй, трѣбва да му се даде амнистия.

При все това, казвамъ, правителството е строго. То не прости на тѣзи, които сж убили по користни прѣстѣпления; не прощава по тѣй нареченитѣ господарствени прѣстѣпления. Въпроса за американскитѣ българи то сжщо не рѣши. И нѣмаше защо тукъ да се напана правителството, а трѣбваше само да се каже на Народното събрание, по единъ другъ начинъ, че вие мислите тѣй: тѣзи господа трѣбва да стоятъ тамъ. 25 или 26 хиляди души — на нѣкои се вижда това малко — то е цѣла една дивизия, 26 хиляди души сж малко, обаче, тѣ иматъ около себе си отъ три до петъ души хора, съ които ставатъ около 100 хиляди души. А да опроститъ 25 хиляди души, за всѣки единъ отъ които плачатъ по четири души, то значи да отриешъ съзнитѣ на 100 хиляди души. Въмѣсто да питахъ кой резонъ ви дава право да опрощавате, трѣбва да питахъ, нѣма ли резонъ на 100 хиляди души българи да отриете съзнитѣ. Тѣзи хора, ако дойдатъ, тѣ иматъ още и историческо значение. Тѣ, дѣйствително, както казва по-вечето отъ ораторитѣ, сж имали причини, за да не дойдатъ; може-би 5—10% сж могли да дойдатъ, но другитѣ по презумция се вижда, че може да сж нѣмали тѣзи срѣдства, защото е много далечъ; не може отъ Америка всѣки да дойде на собствени срѣдства, а пъкъ държавата дѣйствително тогава не е могла да се погрижи. Значи, вината до известна степенъ е у насъ, и при все това, пакъ се гледа на тѣхъ много жестоко. Помилвани или не помилвани, това не трѣбва тѣй строго да се критикува. Ето защо, казвамъ, за американскитѣ българи ние дойдохме до такова заключение: ако Народното събрание ги помилва, нѣмаме нищо противъ, ако ли не ги помилва, тогава азъ дадохъ една редакция, която може до известна степенъ да прѣдставява единъ компромисъ между онѣзи, които строго гледатъ на това и искатъ наказанието на всички, и тѣзи, които сж много хуманни. Азъ казахъ: ако вие не искате да ги опростите, тогава дайте имъ поне правото, щомъ стане една мобилизация въ бѣдѣ, ако тѣ се явятъ, да бѣдатъ опростени; само защото сж се явили, тѣ сж вече ненаказуеми. И това може. Има и друго предложение отъ г. Геннадиева, съ което тоже може да се облекчи съдбата имъ. Каквото и да се рѣши, когато болшинството го рѣшава — едно Народно събрание днесъ отъ всички течения — мисля, че такова едно рѣшение не заслужава укоръ. Защото въ Народното събрание не може, и не бива да излѣзватъ единъ или двама и да кажатъ: „Вие всички сте профани, само азъ съмъ законодатель“. Ще ми позволите да ви кажа, че законодателятъ е законодатель и единъ само да може да говори, безъ да даде особени резони за това, то е повече отъ несѣстотелно.

Относително ст. ст. 159 и 160, дължель съмъ да дамъ сжщитѣ обяснения. Понеже имаме прѣдъ видъ, че въ страната има двѣ течения — едни сж за амнистията, други сж противъ нея — и правителството нѣма претенцията да налага, иска да знае,

какво въобще мисли Народното събрание, т. е. какво мисли цѣлиятъ български народъ, въ лицето на своите представители отъ всички течения, не турнахме ст. ст. 159 и 160. Обаче, когато се явихъ въ комисията и видѣхъ, че повечето отъ народните представители искатъ това, па, освѣтъ това, и азъ съмъ наклоненъ къмъ туй, като считамъ, че не трѣбва да се амбицира единъ министъръ и че това е единъ въпросъ повече народенъ, отколкото политически — азъ не правя съ него политика — казахъ: щомъ комисията приема, и азъ приемамъ. Щомъ Народното събрание го приема днесъ, нѣма защо единъ ораторъ да се обръща къмъ военния министъръ и да говори, какъ той си е позволилъ да направи това или онова. Тѣзи оратори не знаятъ, преди всичко, да държатъ смѣтка, че законопроектътъ не е на военния министъръ, че той е дѣло на цѣлия кабинетъ: тамъ, въ кабинета, въ Министерския съветъ се рѣши този въпросъ, и министърътъ на правосъдието го внася. Какво може да направи военниятъ министъръ, и защо непрѣмънно сѣ той ни е въ око̀то? На него г. Такевъ иска да даде значение, че той трѣбва особено да законодателствува и трѣбва да бѣде единъ отъ тѣзи генерали, които вѣтъ, въ канцеларията рѣшаватъ какво трѣбва да стане, да се даде ли амнистия, или на никого да не се дава, съ други думи, да стане законодателятъ самъ за себе си. Г. военниятъ министъръ ви каза отъ самото начало: „И азъ съмъ човѣкъ отъ народа, и азъ съмъ за тая амнистия, азъ желая това и това, вие, г. г. народни представители, които представлявате този народъ, какво мислите, и азъ съ него ще вървя; водилъ съмъ този народъ на бойното поле, пакъ ще го вода, но искамъ да бѣда въ съгласие съ него.“ Какво прѣстѣпно има тукъ, та така да се обръщате? Нищо особено, нищо прѣстѣпно. Наопаки, зачитане на народната воля. Убѣдете тоя народъ тамъ да не дава никаква амнистия, тогава добръ, сега да я оттеглимъ. Добръ, но вие вѣждате, какво е течението тукъ, въ Народното събрание. И много добръ го схващатъ и центърътъ, и лѣвицата, безъ нѣколко души като г. Такева и други. Навѣкждѣ има едно великодушие, което иска да се пѣлѣ, защото има натискане отъ обстоятелствата, които прѣживяваме и ония, които сѣ надвиснали надъ главитѣ ни. Азъ никакъ не вѣрвамъ, че амнистията непрѣмънно ще разврати амнистиранитѣ. Не е вѣрно това. Азъ ви говорихъ и порано: това е единственъ актъ. Амнистията не е редовенъ законодателенъ актъ, слѣдователно, никой не може да разчита, че и въ бъдѣще ще бѣде амнистиранъ. Това не произхожда отъ амнистията. И тѣзи думи, които се говорятъ тукъ, че нѣкой като гледа човѣкъ безъ крака, ще каже: „Азъ нѣма да отида, нѣма да остава дѣцата си, ще стоя у дома си“, това и онова — всичко туй е празна работа. Оня, който отива на бойното поле, преди всичко отива по други мотиви, а не затуй, защото ще лежи по три мѣсеца въ гауптвахта. Много малко се съзнава тогава какво нѣщо е патриотизмъ. Кѣдѣ не е имало амнистия, искамъ азъ да зная? И тукъ нѣкои вдигатъ една теория, че амнистия се давала, само когато имало вътрѣшно сътресение. Вдигнатъ една теория, пишатъ я въ в „Прѣпорець“ и готово. Едно време вдигнаха теория, че нарушението на всѣки единъ обикновенъ законъ е нарушение на конституцията. Вдигнаха я и бѣше тисто злато. Когато станаха демократитѣ министри, г. Малиновъ отъ тукъ (Сочи министерската маса) каза: „Не, азъ нѣма да позволя на никой държавенъ съдъ да тълкува тѣй, че нарушението на всѣки единъ обикновенъ законъ е нарушение на конституцията“. Азъ благодаря на тѣзи саморасли теории въ България. Тѣ трѣбва да бѣ-

датъ или теории, които да останатъ въ потомството дѣйствително, или да не ги вдигатъ тукъ тѣй леко. Само за вътрѣшни сътресения се дава амнистия, казватъ. Кога? Когато ще гонимъ Радославова или другъ нѣкой, когато ще падимъ царя, можемъ, а когато настѣнятъ такива събития, такива сътресения, че цѣлиятъ български народъ бѣде наказанъ отъ съдбата, тогава нѣма амнистия. Кога ще има амнистия, ако не въ тѣзи времена, когато всичко е разгромено, и ние живитѣ сме наказани — ако и да живѣемъ, ние сме наказани съ разгрома на България? Дѣ има такава теория? Никждѣ я нѣма. Обърнете се къмъ теорията и ще видите, че тя е саморасла теория. Било при вътрѣшни сътресения, било при външни опасности, било както и да е, амнистията гони една цѣль: умиротворяване на страната. Нѣкога има и великодушие. Има амнистии, които се създаватъ и отъ радостъ. Ако, напр., България бѣ успѣла, ако нѣмаше никаква катастрофа и да бѣхме взели тѣзи земи, които бѣха поменати въ договора, пакъ можеше да се даде една амнистия и да се започне новъ животъ.

Относително ст. ст. 159 и 160 имаме статистика, отъ която прогледва, че досега има повече отъ 5 хиляди души по тѣзи двѣ статии. Е добръ, отъ 13 хиляди души, ако вие не простите 5 хиляди души, защо давате амнистия? Да я оттеглимъ тогава? Статистиката, която се чете тукъ, не бѣше вѣрна, при все че имаше близо до нея извѣстна вѣроятност. Не сж 2.000 долни чинове по ст. 160, а сж 4.102 души долни чинове и двама офицери. Вие трѣбва да ги осждите днесъ на смъртъ. Защо? Само за теория. Вие сте имъ казали да не се биятъ съ ромѣнитѣ, и защото тѣ не сж се били, г. Такевъ днесъ не ше имъ даде амнистия. Той разбира, че държавничеството въ туй се състои, както едно време сж разбирали въ углавното право, че всѣко наказание непрѣмънно ще поправи виновния. Не поправи. Наказанието е единъ мотивъ само да създадешъ по-добри граждани, но самото наказание не е достатъчно да имашъ добри граждани. Тази е празна работа. Който иска да достигне дисциплина въ армията само съ наказание, много се лъже. Искватъ се маса други културни условия, за да можешъ да създадешъ добра армия и добри граждани. Наказанието е едно срѣдство, като всички други срѣдства; създава се единъ мотивъ за въздържане. Тамъ, дѣто има други условия за прѣстѣпление, тѣ пакъ ще настѣнятъ. Защо въ мѣсецитѣ юлн и августъ въ България имаме най-голямъ процентъ прѣстѣпления? Отъ какво е това? Отъ наказанията ли или отъ друго? Отъ обективнитѣ условия. Прѣвъ м. декември прѣстѣпленията сж най-малко. Тѣ иматъ свои закони. Недѣйте се увлича, че ако единъ законодатель наказва непрѣмънно много строго, та съ това ще сполучи. Въ срѣднитѣ вѣкове много сж мислѣли хората, че съ строги наказания, съ постоянни жестокости въ наказанията ще добиятъ нѣщо, но нищо не сж добили. Колкото сте по-хуманенъ, толкова повече ще можете да достигнете цѣльта си. Разбира се, трѣбва да се държи смѣтка за обективнитѣ условия, както ние сме ги държали и за други нѣкои условия, които за извѣстно време могатъ да напакостятъ на държавата.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателъ г. д-ръ С. Иванчовъ)

Ето защо, г. г. народни представители, азъ, като смѣтамъ, че сме отговорили по-рано на всички възражения, сега спирамъ върху туй и ще ви моля да възприемете ст. ст. 159 и 160 тѣй, както ги е приела комисията. Относително америкалскитѣ българи рѣшете тѣй, както вие намѣрите за добръ — безразлично, болшинството или меншеството. Ако излѣзе

большинство, че прощавате, ние ще приемемъ, ако ли излъже меншество — не. Което отъ предложенията вие приемете, ние също ще го възприемемъ, като смѣтаме, че съ този актъ ние не правимъ политика. Това да знаете, пакъ ви го повтарямъ. Ние искаме този актъ да бѣде актъ на Народното събрание; чрезъ вашитѣ уста, като народни представители, да кажете до какъ трѣбва да върви амнистията, и ние ще изпълнимъ това, което вие ни заповѣдате. (Ръкоплѣскане отъ дѣянията и дѣния центъръ.)

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Прѣди да пристъпимъ къмъ гласуване на законопроекта за амнистията, има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ П. Панайотовъ: Когато своци четохъ самия законъ, въ дневниците не е било отбѣлзано измѣнението, което прокарваме въ хармония съ постановлението на ст. 125 буква в, въ пунктъ 1 буква а на закона, измѣнение, състоящо се въ туй, че се вмѣкватъ въ дѣянията, които не се амнистиратъ, и дѣянието по ст. ст. 126 и 127 — послѣднитѣ двѣ статии само за нарушаване воинското чинопочитание и подчиненостъ чрезъ ударъ, нанесенъ на лицата, указанъ въ тия статии. Азъ снощи споменахъ за туй измѣнение, обаче въ стенограмитѣ сж пропуснали да отбѣлжватъ, че въ п. 1 буква а се вмѣкватъ тия двѣ статии съ това ограничение. Г. министърътъ заяви, че е съгласенъ съ това измѣнение, тъй че, ще слѣдва законопроектъ да бѣде приетъ и четиенъ, заедно съ тия измѣнения.

Г. г. народни прѣдстатели! Понеже г. Такевъ упреква комисията въ туй, че разширила амнистията съ вмѣкването на ст. ст. 156 и 159 отъ военно-наказателния законъ, като докладчикъ на комисията дължа да наведе нѣколко съображения, които накараха комисията, . . .

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Само че малко по-кратко.

Докладчикъ П. Панайотовъ: . . . да постави тия двѣ статии, които визиратъ прѣстѣпления доста тежки безспорно, които не могатъ да бѣдатъ амнистирани, освѣнъ съ огледъ на условията, при които сж извършени тѣ. Както казахъ, касателно прѣстѣпленията по чл. 161, именно тия, които засѣгатъ лицата, които не сж се върнали на срока или никога, дезертьоритѣ, които сж били задъ граница и не сж се явили до днесъ, комисията остави този въпросъ откритъ, защото не можѣ да дойде до едно заключение, до едно общо рѣшение, зарадъ туй, защото се изказаха достатъчно мотиви за и противъ, и право да си кажа, че за единъ юристъ, когато разсуждава спокойно, безъ огледъ на условията, при които сж извършени прѣстѣпленията, мжчно е и не може да допусне, какъ може едно дѣяние на дадено лице, което нарушава една норма, да бѣде амнистирано. Обаче, ние, юриститѣ ще трѣбва да се абстрахираме отъ туй положение, и съ огледъ на условията, при които сж извършени прѣстѣпленията, да се даде амнистия за един или да не се дава. Прѣстѣпленията, които сж извършени, могатъ да спадатъ по време и по характеръ въ двѣ категории. Първитѣ сж ония, които сж извършени въ началото отъ лица, които не сж се върнали никога — чл. 161. Касателно дезертьоритѣ се говорѣ много и се изказа мнѣние, че държавата не е създава условия, не е поставила тия лица въ положение да се върнатъ, че тия лица, поставени въ туй положение, като не сж се завърнали, сж проявили една субективна прѣстѣпностъ, която никога при тия условия не трѣбва да бѣде наказана, зарадъ туй, защото минаха врѣмената, когато едно углавно наказание се налага обективно съ огледъ на прѣстѣплението — разъ, имате убийство,

трѣбва да отговаря авторътъ на убийството. Не, днесъ углавната наука държи смѣтка за субективното отношение къмъ даденъ резултатъ отъ извѣстно дѣяние за условията, при които е извършено дѣянието, за моралната страна на самото дѣяние. Ще имате случай, когато едно прѣстѣпление при единъ резултатъ, съ огледъ, съ прѣцѣпка на обстоятелствата, се наказва съ най-тежко наказание; същото прѣстѣпление съ сжщия резултатъ при други условия и причини се наказва въ по-малкъ размѣръ; има случаи, когато прѣстѣпление съ този резултатъ, съвършено се оневинява. Тъй че, и ние, когато бѣхме въ комисията, изхождайки отъ тия съображения, които сж легнали въ съвършенната углавна наука като норми, не можехме да не държимъ смѣтка за тѣхъ. Статистиката говори, че повече отъ 20 хиляди души сж се завърнали отъ Америка слѣдъ 17 септемврий. Изказаха се мнѣния въ единъ или другъ смисълъ. Нѣкои казаха, че ония, които сж имали възможностъ да се върнатъ, сж се върнали, и че, ако сж останали 4—5 хиляди души, то е, защото сж липсвали условия, за да могатъ да се върнатъ. Когато днесъ въ ежедневнитѣ вѣстници се намѣрите обявления отъ воюющитѣ страни, че капятъ своитѣ подданици на обща мобилизация, ние имаме случаи наши дезертьори, които не сж знаели, освѣнъ много късно, че България воюва. Независимо отъ туй, има случаи, че не сж били създадени условия на тѣзи лица да могатъ да се върнатъ. Гърция прати параходи да докара своитѣ, туй нѣщо отъ насъ, при обявяването на войната, не се направи.

Втората категория прѣстѣпления, които комисията туря въ амнистията, сж тѣзи съ огледъ на врѣмето. Това сж прѣстѣпленията, които се извършиха при послѣдната война. Отъ статистиката и врѣмето, когато сж извършени, ще се види, че прѣстѣпленията по ст. ст. 159 и 160 засѣгатъ масови прѣстѣпления, засѣгатъ тия, които се сдахоха на ромжнитѣ въ врѣме на нашествието на тия послѣднитѣ. Г. Такевъ каза: „Слѣдътъ, когато сжди, ще пѣни, при какви условия е извършено прѣстѣплението, и споредъ туй ще опрѣдѣли размѣра на наказанието“.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Дебатитѣ сж свършени и прѣкратени; не може наново да се разгледва сега, какво казалъ г. Такевъ, какво казалъ г. Х или г. У.

Докладчикъ П. Панайотовъ: Упреква се комисията и докладчикътъ трѣбва да отговори. Послѣдно възражение правя. Азъ мисля, че ако изхождаме отъ туй съображение, амнистия не можемъ да дадемъ, защото всѣки ще каже, че сждѣтъ е властенъ да цѣни условията, при които е извършено едно прѣстѣпление, и съобразно съ това ще опрѣдѣли размѣра на наказанието. При такива разсуждения и условия, амнистията е излишна.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. д-ръ Йосифъ Фаденхехтъ по начина на гласуването.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Г. г. народни прѣдстатели! Понеже, както е редактиранъ законътъ за амнистията, той нагледъ се състои отъ единъ членъ, състоящъ се отъ три отдѣлни пункта, всѣки отъ които има отдѣлни букви; понеже въ всѣка отдѣлна буква а, б, в и т. н. се визиратъ особени групи прѣстѣпни дѣяния, които сж прѣдметъ на амнистията, и понеже е възможно, както се видѣ отъ дебатитѣ, нѣкои народни прѣдстатели да сж за амнистирането на извѣстна група дѣяния, а да сж противъ амнистирането на друга група дѣяния, то азъ мисля, че ще бѣде умѣстно, за да се даде възможностъ на всѣки народенъ прѣдставителъ да гласува по този въпросъ напълно съгласно своята съвѣсть и разби-

рапе, законътъ за амнистията да се разчлени при гласуването, като се полагатъ на гласуване отдѣлнитѣ букви отъ отдѣлнитѣ пунктове. Това правя въз основа на чл. 52 отъ правилника и моля Народното събрание да го приеме.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Чл. 52 отъ правилника гласи: (Чете) „Раздѣлянето на части на сложни въпроси става, щомъ то се поиска и Събранието одобри това“. Искането го прави г. Фаденхехтъ. Които г. г. народни представители желаятъ, щото гласуването да стане така разчленено, както е предвидено въ чл. 52 отъ правилника, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ гласуването на закона, тѣй, както е докладванъ отъ г. докладчика, ще гласуваме отдѣлнитѣ предлодения, които се направиха, а такива има десетъ. Ще моля г. г. народнитѣ представители, да внимаватъ, помеме не бѣдатъ гласувани всѣко поотдѣлно.

Първото предлодение, направено отъ представителя на земледѣлската група г. Недѣлко Атанасовъ, е въ слѣдующата смисълъ: (Чете) „Въ пунктъ 1. буква г, алинея втора, чл. 155 се зачертава. Избѣгали офицери и военни лѣкари не се амнистиратъ. Буква г, алинея втора се измѣня така: Амнистиратъ се тоже и онѣзи долни чинове, провинили се по чл. 161, които до деня на мобилизацията, 17 септемврий 1912 г. сж били вънъ отъ европейския материкъ и не сж се завърнали до края на войнитѣ прѣзъ 1912—1913 г.“ Които сж за това предлодение на г. Недѣлко Атанасовъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Второ предлодение, пакъ отъ г. Недѣлко Атанасовъ: (Чете) „Да се прибави новъ пунктъ 4. Респективнитѣ прокурори при военнитѣ сѣдилища веднага разпореждатъ за ново разслѣждане отъ титулярни военни слѣдователи на всички образувани дѣла за прѣстѣпления по военно-наказателния законъ, слѣдствията по които дѣла сж произведени отъ неспециалисти (военни юристи)“. Които сж за това предлодение на г. Недѣлко Атанасовъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) И то пада.

Слѣдватъ предложенията направени отъ представителя на социалъ-демократическата партия г. Василъ Коларовъ.

Първо предлодение: (Чете) „Въ първата алинея вмѣсто: „Дава се пълна амнистия на всички лица“, да се пише: „Дава се пълна амнистия на всички долни чинове“. Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Второ предлодение: (Чете) „Въ пунктъ 1, буква и, да се изхвърлятъ чл. чл. 121 и 125 буква в“. Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) И то пада.

Трето предлодение: (Чете) „Въ пунктъ 1, буква г, алинея трета, да се изхвърлятъ думитѣ: „които, макаръ и късно, но сж се явили въ частитѣ си до 30 юлий 1913 г.“

В. Коларовъ: Това е за американцитѣ. Безусловна амнистия.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) И то пада.

Предлодение отъ представителя на социалъ-демократическата партия г. Никола Харлаковъ: (Чете) „Законътъ за амнистията да се измѣни така: Дава се пълна амнистия за всички прѣстѣпления и простѣпия, извършени отъ долнитѣ чинове на армията отъ 17 септемврий 1912 г. до 1 октомврий 1913 г. наказуеми по ст. ст. 119—147, 149—159, 160, 161, 189, 190, 224, 232, 233 и 236 отъ военно-наказателния законъ и по чл. 167 отъ общия наказателенъ законъ“.

Които е за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Предлодение отъ г. Павелъ Геннадиевъ. (Чете) „Алинея трета на буква г, пунктъ 1, се измѣня така: Амнистиратъ се тоже и онѣзи провинили се по ст. 161; ония, обаче, отъ тѣхъ, които и при една слѣдующа мобилизация не би се явили въ редоветѣ на частитѣ си, се изключватъ отъ амнистията“. Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Предлодение отъ г. Никола Кръстановъ: (Чете) „Къмъ буква г на пунктъ 1 да се прибави нова алинея: „Амнистиратъ се тоже и тия долни чинове, които сж се отклонили слѣдъ 30 юлий 1913 г., за да избѣгнатъ наказанието за извършенитѣ отъ тѣхъ прѣстѣпления засегнати отъ закона за амнистията (ст. ст. 156 и 157)“. Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) И то се приема.

Предлодение отъ представителя на земледѣлската група, г. Недѣлко Атанасовъ: (Чете) „Офицери не се амнистиратъ“. Които сж за това предлодение, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) И то се приема. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ, крайната лѣвица и лѣвицата)

Предлодение отъ г. Михаила Такевъ: (Чете) „Изключватъ се отъ амнистията чл. чл. 128, 129, 132, 166, 167, 173, 181, 182, 183, 184, 185, 186 отъ военно-наказателния законъ“. Които сж за това предлодение на г. Такева, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Друго предлодение отъ г. Такева: (Чете) „Изключватъ се отъ амнистията ст. ст. 159, 160, 161, 155 и 156 отъ военно-наказателния законъ“.

Н. Харлаковъ: То вече прѣстава да бѣде амнистия.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) И то пада.

Първо предлодение отъ г. Хафузъ Саджъ Мехмедовъ: . . .

Хафузъ Саджъ Мехмедовъ: Желая да дамъ обяснения.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Никакви обяснения — сега се вотира. — . . . (Чете) „Да се прибави къмъ алинея трета, буква г, пунктъ 1: „Амнистиратъ се и ония, които сж били заставени да избѣгатъ, вслѣдствие на което не сж могли да се явятъ въ частитѣ си“. Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Пада.

Второ предлодение отъ сѣция: (Чете) „Въ буква б на пунктъ 3 да се махнатъ думитѣ „и пунктъ 8 алинея послѣдна“, а да остане само: „б) тѣлесна повреда, предвидена въ чл. 266 п. 3“. Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Пада.

Трето предлодение отъ сѣция: (Чете) „Да се прибави къмъ пунктъ 3 нова буква д: „Прѣстѣпления по чл. 111 пунктове 3 и 7, скроени отъ заинтересовани лица, противъ жители мюсюлмани, български граждани“. Които сж за това предлодение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) И то пада.

Ще пристѣпимъ къмъ гласуване на законопроекта тѣй, както бѣше прочетенъ отъ г. докладчика съ онова допълнение, което той направилъ тукъ и съ ония три предлодения, които се приеха съ болшинство. Които сж за този законопроектъ тѣй прочетенъ и възприетъ частично, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата, дѣсния центъръ, лѣвия центъръ и крайната лѣвица)

Третото четене ще стане утрѣ.
Давамъ 10 минути отиди.

(Слѣдъ отидиъ)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданieto се прѣдълага.

Слѣдва на дневенъ редъ: трето четене закона за бюджета на държавата за 1914 г.

Има думата г. докладчикътъ на бюджета.

Докладчикъ И. Веселиновъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ

за бюджета на държавата за 1914 г.

„Чл. 1. Разрѣшава се на министритѣ да произведатъ, съгласно законитѣ на държавата, прѣзъ 1914 г. разходитѣ, показани въ приложенитѣ при настоящия законъ разходни таблици, на обща сума 256.987.552 л., а именно:

„1. По Върховното правителство . . .	4.614.870 „
„2. По държавнитѣ дългове	73.051.909 „
„3. По Върховната смѣтна палата . . .	377.067 „
„4. По Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията . . .	5.575.609 „
„5. По Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве . . .	13.789.962 „
„6. По Министерството на народното просвѣщение	28.045.250 „
„7. По Министерството на финанситѣ . . .	11.019.320 „
„8. По Министерството на правосъдието	7.687.880 „
„9. По Министерството на войната . . .	52.922.433 „
„10. По Министерството на търговията, промишлеността и труда . . .	6.891.781 „
„11. По Министерството на земледѣлнето и държавнитѣ имоти	8.243.050 „
„12. По Министерството на общественитѣ сгради, пжницата и благоустройството	9.138.510 „
„13. По Министерството на желѣзницитѣ, пощитѣ и телеграфитѣ	33.430.036 „
Всичко	254.787.677 л.

„14. Свърхсмѣтни кредити по чл. 126 отъ конституцията	1.000.000 „
„15. Свърхсмѣтни кредити по Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве за помощ на бѣжанцитѣ	1.200.000 „

А всичко разходъ . . . 256.987.677 л.

Повече приходъ . . . 7.893 л.

Всичко . . . 256.995.070 л.

„Чл. 2. За покриване горнитѣ разходи министритѣ се задължаватъ, споредъ законитѣ на държавата, да събератъ прѣзъ 1914 г. приходитѣ, показани въ приложената при настоящия законъ таблица, на обща сума 256.995.070 л., подраздѣлени както слѣдва:

„1. Прѣки данѣци	54.938.070 л.
„2. Косвени данѣци	97.970.000 „
„3. Държавни привилегии	7.700.000 „
„4. Вѣри	14.745.000 „
„5. Глоби	1.300.000 „
„6. Доходи отъ съобщения	43.645.000 „
„7. Доходи отъ имоти и капитали	18.690.000 „
„8. Доходи отъ общинитѣ и окръжията за заплатата на учителитѣ	7.987.000 „
„9. Разни приходи	10.020.000 „

Всичко приходи . . . 256.995.070 л.

„Чл. 3. Думитѣ „залогъ“ въ чл. 714 отъ закона за гражданското съдопроизводство се замѣнятъ съ думитѣ: „такса“. Последниятъ пасажъ на алинея пета отъ сѣщия членъ „залогътъ по молба, която

по се уважи и пр.“ се измѣня така: „Такситѣ по всички молби, безъ огледъ да-ли се уважатъ или не, постѣпватъ на редовенъ приходъ въ държавното съкровище.

„Чл. 4. Всички постановления въ закони и правилници по всички вѣдомства, съ които се опрѣдѣлятъ възнаграждения, внасяни отъ частни лица за чиновници, участващи въ различни комисии, или за извършване на каквато и да е работа, се измѣняватъ, като опрѣдѣленитѣ възнаграждения или такси се внасятъ на приходъ въ държавното съкровище. Подобни възнаграждения се плащатъ отъ съответния кредитъ, съ съгласието на финансовия министъръ и по размѣръ опрѣдѣленъ отъ Министерския съветъ, само на частни лица или чиновници отъ други вѣдомства, повикани да извършатъ работа, засѣгаща интереситѣ на частното лице, което е длъжно да внесе установенитѣ такси въ приходъ на държавното съкровище. Ако такситѣ на подобни извършени или разглеждани отъ държавни чиновници работи, имащи частенъ интересъ, не сѣ установени, надлежитъ министри ги опрѣдѣлятъ съ съгласието на Финансовото министерство.

„Длъжностнитѣ лица по всички вѣдомства не получаватъ никакви възнаграждения за участие въ комисии по изработване закони, правилници и други такива, когато работата става въ присѣствени дни и часове.

„Чл. 5. Само учебнитѣ такси, плащани отъ ученицитѣ при Техническото училище и студентитѣ при Художественото индустриално училище и Университета, установени въ чл. чл. 239, 279 и 337 отъ закона за народното просвѣщение, се внасятъ на приходъ въ държавното съкровище. Другитѣ такси, внасяни отъ сѣщитѣ ученици и студенти, си оставатъ за въ полза на съответнитѣ фондове. Онии постановления отъ закона за народното просвѣщение, които противорѣчатъ на настоящия членъ, се отмѣняватъ.

„Чл. 6. Дѣцата на поборницитѣ, на опълченцитѣ отъ руско-турската война, на убититѣ и умрѣлитѣ отъ болестъ като войници и на осакатенитѣ въ войнитѣ прѣзъ 1885 и 1912—1913 г. се освобождаватъ отъ учебни такси отъ 1 септемврий 1912 г.

„Чл. 7. Всички складове за пазене, сортиране и всѣкакви други манипулации на суровъ тютюнъ, независимо отъ патента и другитѣ данѣци, плащатъ въ началото на всѣка година, включително и за настоящата, такса за контрола по 1.500 л. годишно. Когато тия складове се състоятъ отъ нѣколко помѣщения и за контролата сѣ необходими повече отъ единъ контролоръ, горната такса се увеличава съразмѣрно съ числото на даденитѣ контролори.

„Чл. 8. Спиртътъ, който се употребява за приготвяне на оцетъ и за други индустриални цѣли, сѣ изключенъ на този за горене, се облага съ акцизъ и общински налогъ на общо основание, съгласно чл. 1, п. 1, отъ закона за акцизитѣ и патентови сборъ върху питиетата.

„Чл. 47 отъ закона за акцизитѣ и патентови сборъ върху питиетата, който третира тая материя, се отмѣнява.

„Чл. 9. За теглене, мѣрене и броене на стокитѣ при внасянето и изнасянето имъ въ или отъ царството, митницитѣ събиратъ особена такса въ размѣръ 10 ст.: а) отъ всѣки 100 или частъ отъ 100 кгр. за стоки въ насипано състояние, б) отъ всѣки колетъ безъ разлика на тежестъ, и в) отъ всѣка глава едъръ и дребенъ добитѣкъ. Тая такса се събира безъ да се гледа по чие искане става тегленето, мѣренето и броенето и безъ да се гледа, да-ли стокитѣ се теглятъ, намѣрватъ и броятъ, или тѣхното количество се опрѣдѣля съ частично прѣтегляне, намѣрване и прѣброяване или пъкъ по нѣкой другъ начинъ.

„Чл. 10. Отомобилитѣ въ циркулация за добивъ и за търговска цѣль се облагатъ, независимо отъ данъка върху занятието, съ 3 л. годишенъ данъкъ върху всѣка конска сила, а частнитѣ отомобили — съ по 5 л. годишенъ данъкъ за всѣка конска сила.

„Чл. 11. Бисиклетитѣ въ циркулация плащатъ годишенъ данъкъ 3 л., а тия съ моторъ по 4 л.

„Чл. 12. Облагатъ се съ данъкъ 10% върху стойността имъ всички билети за входъ въ кинематографитѣ.

„Чл. 13. Всички стопани, управители и касиери на кинематографи сж отговорни лично прѣдъ финансовата властъ за събирането на данъка.

„Чл. 14. 50% отъ събрания данъкъ се внася на общинитѣ, споредъ постижливата въ всѣка община по отдѣлно сума.

„Чл. 15. Подробноститѣ по събирането на упомнатитѣ данъци ще се прѣдвидятъ въ специаленъ за това правилникъ.

„Чл. 16. Чл. 3—15 отъ настоящия законъ иматъ сила дотогава, докогато изрично не се отмѣнятъ пакъ съ законъ“.

Съ съгласието на г. министра на финанситѣ, съобщавамъ на Народното събрание, че чл. 3 отъ току-що прочетения законъ за бюджета на държавата за 1914 г. се оттегля и, слѣдователно, нумерацията се измѣнява така, щото всички членове на този законъ ще бждатъ 15.

Прѣдседателъ: Г. Ляпчевъ е направилъ прѣдложение по § § 2, 4, 6, 7 и 12.

А. Ляпчевъ: Искамъ думата, г. прѣдседателю, за да развия прѣдложението си.

Прѣдседателъ: Имате думата.

А. Ляпчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Прѣдстои ни да гласуваме на трето четене закона за бюджета на държавата за 1914 г., значи, прѣдстои ни окончателното му приемане. Когато се пристѣпва къмъ гласуване на трето четене единъ законъ за бюджета, прѣдполага се, че всичко, което е вписано въ този законъ, е въ съгласие съ всички други сѣществующи закони. Въ случая бюджета, както е приготвенъ, не хармонизира съ закона за беглика и съ закона за общинскитѣ налози. Законитѣ за бюджета е приготвенъ споредъ законопроекта за общинскитѣ налози, който г. министърътъ на финанситѣ ни е внесълъ, но който още не е разгледанъ, макаръ да е поставенъ на дневенъ редъ. Азъ смѣтамъ, че законитѣ за бюджета трѣбва да се вотира съгласно законитѣ. Отъ днѣтъ едно: или вотирането на бюджета ще трѣбва да се отложи, или пъкъ, като се приеме, че законопроектътъ за общинскитѣ налози нѣма да се разглежда въ тази сесия, тогава трѣбва да се поправи бюджетътъ споредъ сѣществующитѣ закони. Имамъ и една специална причина, която ме кара да повторя молбата си и която се прие отъ г. министър-прѣдседателя, а именно, че законопроекти, които сж свързани съ реформи, които се отнасятъ до бюджета, да не се разглеждатъ този пътъ, а да останатъ за идната редовна сесия. Това тожкозъ повечко трѣбва да стане, защото се за сѣгатъ и бюджетитѣ на всички общини, досежно текущата година. Вие знаете, че ние сме на седмия мѣсецъ отъ текущата година, бюджетитѣ на общинитѣ сж въ своето развитие, тѣ сж нагласени при едно сѣществующе законоположение и нѣма защо сега съ единъ новъ законъ да ги измѣняваме за тази година. Всички тия съображения, г. г. народни прѣдставители, ме каратъ да считамъ, че законопроектътъ за общинскитѣ налози не ще може да се разглежда въ тази сесия, и като така, правя слѣдующето прѣдложение, за да поставимъ закона за бюджета на дър-

жавата за 1914 г. въ съгласие съ сѣществующитѣ закони, отъ което ще видите, че г. министърътъ на финанситѣ, както и държавата изобщо, ще иматъ само печалба.

И така, прѣдложението ми е: § 2 — данъкъ върху сградитѣ — 5.500.000 л., да се прѣредактира въ: § 2 — данъкъ върху сградитѣ въ селата — 2.700.000 л. — намалявамъ го съ 2.800.000 л., на която сума възлиза данъктъ върху сградитѣ въ градскитѣ общини сега. Той е точно 2.870.000 л., но го намалявамъ на 2.800.000 л. Значи, остава само данъктъ върху сградитѣ въ селата — 2.700.000 л.

§ 4 — данъкъ върху овцетѣ и козитѣ — 4.300.000 л., да се заличи. Като заличаваме данъка върху сградитѣ въ градоветѣ и беглика, споредъ това трѣбва да намалимъ по § 6 пѣттиятъ данъкъ, който е 11% върхуина върху прѣкия данъкъ, отъ 5.264.370 л. да стане на 4.483.370 л. Слѣдователно, намалението на § 6, съотвѣтно съ намалението на горнитѣ два данъка, е 781.000 л.

Слѣдующиятъ § 7 — училищенъ данъкъ — 4.676.700 л., който е 10% върхуина върху прѣкитѣ данъци, като се намали, вслѣдствие намаленитѣ погорѣ суми, съ 467.670 л., остава 4.209.030 л. И така, като се намали прѣдвиденото сега перо въ бюджета отъ прѣкитѣ данъци — 54.938.070 л. — съ всички горѣозначени намаления, които възлизатъ на 8.348.670 л., ще стане 46.589.400 л.

Послѣ, ще се впише новъ параграфъ, 12, съ название „остатъкъ отъ общински налози — 8.348.670 л.“ — тъкмо тази сума, която горѣ я намалихме отъ прѣкитѣ данъци. Да-ли тя ще постигне? Тя, г-да, ще постигне, даже и въ повечко, защото, споредъ смѣтката, за 1911 г. ние сме имали по този остатъкъ 7.631.288.87 л., при единъ доходъ отъ 12.710.998 л. отъ общински налози. За 1912 г., макаръ въ закона за бюджета да сж вписани само 5.000.000 л., като остатъкъ отъ общинскитѣ налози, въ сѣщностъ се прѣдполага да се получатъ 8.760.874 л. Сѣщото е и за 1913 г. Тѣй щото и за 1914 г. по никой начинъ този доходъ отъ общинскитѣ налози не може да бжде по-малтъ отъ 14.000.000 л. Като направимъ смѣтка за това, което ще загуби държавата, като дотѣкмата вземанията на градскитѣ общини, възлизали на 4.400.000 л. — защото 2.800.000 л. данъкъ отъ сградитѣ въ градоветѣ нѣма да стигнатъ — и като го извадимъ отъ 14.000.000 л., оставатъ 9.600.000 л., които сигурно ще получимъ. Азъ съмъ убѣденъ, че ще се получи и нѣщо повечко, но при всичко това, въ бюджета вписвамъ само онази сума, която намалявамъ — 8.348.670 л. Като заличимъ § 4, ще трѣбва да се измѣни нумерацията на всички параграфи: § 5 ще стане § 4, § 6 — § 5, § 7 — § 6, § 8 — § 7, § 9 — § 8, § 10 — § 9, § 11 — § 10, § 12 — § 11; слѣдъ това ще дойде § 12 и ще слѣдва останалата нумерация, както е въ закона. И така, всички косвени данъци, вмѣсто да бждатъ 97.970.000 л. всичко, да станатъ 106.318.670 л.

Привършвамъ съ това прѣдложение, като смѣтамъ, че правя една услуга, както на г. министра на финанситѣ, така сѣщо и на държавното стопанство, защото не можемъ да прѣкатурваме посрѣдъ годината всичкитѣ общински приходи и разходи въ цѣла България. Ще дойдатъ по-спокойни врѣмена, и съ този въпросъ ще се занимаемъ.

Моля повторно г. министра на финанситѣ да се съгласи съ моето прѣдложение, което с въ негова услуга, въ смисълъ, не както вчера да се поправи перото „разни непрѣдвидени“ отъ 3.000.000 л. на 5.000.000 л. Азъ вѣрвамъ, че ще се получатъ 5.000.000 л. съ една правилностъ и закономѣрностъ; че ще имаме сигурни и гарантирани приходи, и то въ повечко, безъ да се накърнятъ нѣкому интереситѣ.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Д. Тончевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ крайно съжалявамъ, че не можахме да се споразумѣемъ по-рано съ г. Ляпчева въ това отношение. Вие виждате, че той държи непрекъснато да остане реформата, която той е въвелъ въ 1910 г. Ние намѣрихме за добръ да се повърнемъ къмъ стария режимъ. Г. Ляпчевъ говори по-рано по всички случаи, които се прѣдставиха и по които той можеше да говори, и днесъ прави пакъ прѣдложение, което клони къмъ тази, неговата, идея — да остане реформата, която той е въвелъ, и сегашното прѣдложение е сѣщото. Г. г. народни прѣдставители! Той го мотивира сега твърдѣ накратко, но по него той говори по-рано. Азъ нѣма да се впускамъ да оборвамъ неговитѣ мотиви, защото не му е врѣмто и мѣстото при третото четене. Ще се спра само на другия аргументъ на г. Ляпчева, който бѣше чисто процесуаленъ. Той каза, че понеже бюджетътъ трѣбва да се основава на закони, които сѣ вече гласувани, и понеже законопроектътъ за общинскитѣ налози не е още гласуванъ, затова бюджетътъ трѣбва да се поправи тъй, както той прѣдлага, защото само въ такъвъ случай той ще бѣде съобразенъ съ закона, който досега не е отмененъ.

Г. г. народни прѣдставители! Отъ чисто процесуално гледище, г. Ляпчевъ, може-би, да е правъ, но отъ друга страна ние видѣхме, че имаме цѣлъ редъ случаи, при които се гласуваха извѣстни кредити, безъ да сѣ гласували законитѣ, върху които тѣ се основаватъ, съ вѣра и надежда, че народното прѣдставителство ще ги гласува. Тѣй сѣщо и азъ съмъ внесълъ, г. г. народни прѣдставители, законопроектъ за общинскитѣ налози, като вѣрвамъ, че той ще бѣде гласуванъ, та нѣма защо да се страхуваме въ това отношение, че нашиятъ бюджетъ нѣма да бѣде въ съгласие съ закона. Г. г. народни прѣдставители! Азъ още отсега ви заявявамъ, че когато ще се разглежда и гласува законопроектътъ за общинскитѣ налози, понеже той е твърдѣ дълготъ и прѣдъ видъ на липсата на свободно и дълго врѣме, ще моля народното прѣдставителство да гласува отъ него само три или четири члена, които ще сѣ потрѣбни, за да туримъ въ съгласие бюджета съ него.

На основание тѣзи свои съображения, азъ ще моля г. Ляпчева да не настоява на своето прѣдложение, и моля народното прѣдставителство да гласува бюджета тъй, както е.

Азъ съмъ съгласенъ съ направеното прѣдложение отъ г. докладчика Весселиновъ относително чл. 3, който се оттегля, както и да се измѣни споредъ това и нумерацията на членоветѣ.

Прѣдседателъ: Ще се гласува най-напрѣдъ прѣдложението на г. Ляпчева: (Чете)

„§ 2. Данъкъ върху сградитѣ — 5.500.000 л., да се прѣредактира: § 2. Данъкъ върху сградитѣ въ селата — 2.700.000 л.“

„§ 4. Данъкъ върху овцетѣ и козитѣ (на овцетѣ по 40 ст., а на козитѣ по 60 ст.) — 4.300.000 л., да се заличи.

„Споредъ това, да се намалятъ сумитѣ по § 6 отъ 5.264.370 л. съ 781.000 л. — на 4.483.370 л.

„§ 7. отъ 4.676.700 л. съ 467.670 л. — на 4.209.030 л.

„Всички прѣки данъци — съ 8.348.670 л., като сумата отъ 54.938.070 л. стане на 46.589.400 л.

„Да се прѣдвиди новъ § 12 — остатъкъ отъ общински налози — 8.348.670 л.

„Всичко косвени данъци да станатъ отъ 97.700.000 л. на 106.118.670 л.

„§ § 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 да станатъ § § 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 и 11“.

Това е прѣдложението на г. Ляпчева по третото четене на закона за бюджета. Които приематъ това

прѣдложение на г. Ляпчева, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Които приематъ изцѣло закона за бюджета на държавата тъй, както се прочете отъ г. докладчика съ поправката, по чл. 3, както г. докладчикътъ обясни, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Слѣдва третото четене на законопроекта за заплащане дневни пари на държавнитѣ служители въ новитѣ земи.

Д. Тошковъ: Часътъ е 8. Прѣдлагамъ, да се продължи засѣданието.

Прѣдседателъ: Можеже приближава часътъ 8, моля Народното събрание да гласува, за да се продължи засѣданието. Това прѣдложение е на прѣдседателството.

Д. Тошковъ: До 12 ч.

Прѣдседателъ: Които сѣ съгласни съ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Моля г. секретари да прочете законопроекта.

Секретаръ П. Панайотовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за плащане дневни пари на държавнитѣ служители въ новитѣ земи.

„Чл. 1. Всички държавни служители, включително офицеритѣ и подофицеритѣ, на които мѣстослуженията се намиратъ въ новитѣ земи, получаватъ дневни пари въ слѣдния размѣръ: служители съ годишна заплата до 1.200 л. включително — по 1 л. на день, до 2.400 л. включително — по 1.50 л. на день и отъ 2.401 л. нагорѣ — по 2 л. на день.

„Чл. 2. Настоящиятъ законъ ще се прилага двѣ години, начиная отъ 1 януарий 1914 г.“

Прѣдседателъ: Които приематъ на трето четене законопроекта за заплащане дневни пари на държавнитѣ служители въ новитѣ земи, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Слѣдва трето четене на законопроекта за опредѣление обложения данъкъ върху занятията за 1914 г.

Моля г. секретаря да го прочете.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. д-ръ И. Момчиловъ).

Секретаръ П. Панайотовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за опредѣление обложния данъкъ върху занятията прѣвъ 1914 г.

„Членъ единственъ. Данъчнитѣ дѣлове на данъкоплатцитѣ по обложния данъкъ върху занятията, ще се събиратъ за 1914 г. по размѣритѣ на сѣщия данъкъ, които сѣ били въ сила прѣвъ 1913 г.“

Прѣдседателъ: д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ прочетенния законопроектъ на трето четене, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Слѣдва трето четене на законопроекта за освобождение безъ мито и всѣкакви други данъци, такси и берии на покъщината, добитъка и стокитѣ, които се внасятъ въ България отъ отсъщенитѣ земи.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь П. Панайотовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за освобождаване безъ мито и всѣкакви други данѣци, такси и бери на покъщината, добитѣка и стокитѣ, които се внасятъ въ България отъ отстъпенитѣ земи.

„Чл. 1. Освобождаватъ се при вноса въ България безъ мито и всѣкакви други данѣци, такси и бери:

„а) употребяваната покъщина, добитѣкъ и стоки, принадлежащи на прѣселници, български подданици, жители на отстъпенитѣ на Ромъния български земи;

„б) употребяваната покъщина, добитѣкъ, стоки и инвентарни прѣдмети, принадлежащи на земледѣлци, скотовѣдци, търговци, индустриалци, занаятчии, чиновници и други български подданици, живущи въ царството — прѣдмети, които сж се намиращи въ отстъпенитѣ на Ромъния български земи прѣди окупирането имъ отъ ромънскитѣ войски; а така сжщо и захарното цѣвкло отъ реколтата на 1913 г., въ отстъпенитѣ на Ромъния български земи и закупено отъ захарнитѣ фабрики въ царството;

„в) стокитѣ отъ българско произхождение, които прѣзъ врѣме на войната сж били изнесени отъ царството въ Източна-Тракия, останала впоследствие подъ турска власт, безъ да сж могли да бѣдатъ продадени тамъ;

„г) стокитѣ, произходящи отъ Източна-Тракия, закупени прѣзъ врѣме на войната отъ български подданици и останали непрѣнесени въ царството вследствие реокупацията на тая частъ на Тракия отъ турскитѣ войски.

„Чл. 2. Освобождаването безъ мито и всѣкакви други данѣци, такси и бери на прѣдметитѣ, изброени въ прѣдидущия членъ, става възъ основа на документи, за валидността на които се произнасел окончателно министърътъ на финанситѣ.

„Събрашитѣ и записани на приходъ суми за мита и други бери отъ сжщитѣ прѣдмети, ще се повърнатъ на правоималцитѣ отъ приходитѣ на митницитѣ, а сумитѣ оставени подъ депозитъ или лично поръчителство, ще се освободятъ на правоималцитѣ.

„Чл. 3. Покъщината, добитѣкъ и стоки отъ категорията на тия, изброени въ чл. 1, които не бѣдатъ внесени въ царството най-късно до 15 септември т. г., не се освобождаватъ отъ мита и други данѣци, такси и такси, а се облагатъ съ такива на общо основание.“

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има прѣдложение отъ г. Тошкова.

Д. Кьорчевъ: И азъ имамъ прѣдложение сжщо като това. Искамъ думата, за да кажа двѣ думи по него.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ закона буква 2 отъ чл. 1 има слѣдующата редакция: (Чете) „Стокитѣ, произходящи отъ Източна-Тракия, закупени прѣзъ врѣме на войната отъ български подданици и останали непрѣнесени въ царството вследствие реокупацията на тая частъ отъ Тракия отъ турскитѣ войски“, сжщо се освобождаватъ отъ мита при сегашното имъ внасяне въ България. Въ тая редакция на законопроекта има една непълнота. На 17 май 1913 г., когато се сключиха прелиминарнитѣ условия на лондонския договоръ за миръ, тия части отъ Тракия, които се реокупираха сѣтѣ отъ турцитѣ, бѣха наши. Маса търговци започнаха тамъ

търговия, започнаха да доставятъ иностранны стоки чрѣзъ пристанището Деде-Агачъ, които послѣ оставаха въ реокупираниитѣ отъ турцитѣ земи. За тѣзи именно иностранны стоки не се поменаватъ нищо въ законопроекта и митническитѣ власти, които сж извъредно строги, вследствие на това, бѣха поискали мита и отъ тия стоки. Тия български подданици, които сж имали такива иностранны стоки, доставени отъ чужбина и сж платили единъжъ за тѣхъ мито, сега сж принудени да плащатъ пакъ единъжъ платеното мито, прѣдъ видъ на непълнотата на законопроекта или вследствие на своеобразното тълкуване, което митническитѣ власти бѣха дали на този законъ и вѣроятно ще дадатъ. Затуй, прѣдложението, което правя сега, е въ смисълъ да се поставятъ думитѣ: „стокитѣ, произходящи отъ Източна-Тракия, мѣстни и иностранны, закупени прѣзъ врѣме на войната“. Както виждате, въ моето прѣдложение се говори за мѣстни и иностранны стоки. Тая поправка мисля абсолютно е необходима и моля народното прѣдставителство да я приеме.

А. Ляпчевъ: Какъ ще докажатъ търговцитѣ, че стокитѣ сж именно тѣзи, които сж закупени прѣзъ врѣме на войната?

Д. Кьорчевъ: Като докажатъ, че сж платили мита на нашитѣ митнически власти въ Деде-Агачъ.

Министъръ Д. Тончевъ: Азъ съмъ съгласенъ съ това прѣдложение.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: Азъ се удивлявамъ, какъ се съгласява г. министърътъ на финанситѣ съ прѣдложението на г. Кьорчева.

Д. Кьорчевъ: Вие, понеже нѣмате прѣдложение, нѣмате думата.

А. Ляпчевъ: Азъ искамъ да кажа нѣколко думи върху Вашето прѣдложение. Търговци, които сж закупили иностранны стоки, напр., захаръ, спиртъ, . . .

Д. Тошковъ: И за които сж платили мита.

А. Ляпчевъ: . . . и за които сж платили мита и чийто стоки сж останали въ ония земи, които турцитѣ вземаха отъ насъ, на тия търговци се иска да се даде възможностъ да докаратъ тия стоки въ България безъ мита. Това е прѣдложението на г. Кьорчева. Какъ ще докажете това? Вие казвате, че това ще се докаже, като се докаже, че търговецътъ си е платилъ митата. Ами ако тия стоки сж употребени още въ врѣмето на окупацията отъ насъ или сж замѣнени? Моля ви се, г-да, тия нѣща тѣй не ставатъ.

Д. Кьорчевъ: Има маса търговци.

А. Ляпчевъ: Вѣрвамъ, съгласенъ съмъ, че има такива, че има много нещастия, но ние не можемъ всичко да поправимъ. Ние можемъ да поправимъ само онѣзи, които не могатъ да причинятъ пакостъ на държавата съ спекулацията на хората.

Д. Кьорчевъ: Прѣдложението не е еластично, за да може да се подлага на такова спекулативно тълкуване. Ако търговецътъ докаже, че е платилъ мита, ще му се освободи стоката.

А. Ляпчевъ: Нѣма да се намѣри власт, която ще може да провери документитѣ, отъ които да се вижда, че търговцитѣ сж платили митата и акцизитѣ, и че

дѣйствително въ сѣщия този размѣръ сѣ останали стоки у търговеца. Повтарямъ, нѣма да се намѣри такава властъ. Ако вие искате по този начинъ да обезщетявате хората, вие трѣбва да отидите по-нататъкъ — трѣбва да издирите, колко стоки сѣ унищожени и разграбени. Отъ предложението на г. Кьорчева се вижда, че вмѣсто да се поправи положението на ония нещастници, които сѣ пострадали отъ това, ще се даде възможностъ на спекуляцията да може да оскубе хазната въ двоенъ и десеторенъ размѣръ.

Д. Кьорчевъ: За това ще се взематъ мѣрки. Вие сте нависнали да виждате сѣ лошото.

А. Ляпчевъ: Никакви мѣрки не могатъ да се взематъ. И азъ се чудя, че г. министърътъ така набърже се съгласява съ това предложение; ако той го обмисли по-добрь, нѣма да се съгласи.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Йорданъ Йоновъ.

И. Йоновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Може-би г. Ляпчевъ да е правъ, но азъ ще ви цитирамъ случая съ единъ тѣхенъ приятель г. Исая Иванъ Младеновъ, синъ на Иванчо Младеновъ отъ Враца, търговецъ отъ 30 години, който заедно съ още единъ търговецъ не партизанилъ, Христо Цаковъ, отвориша въ Одринъ магазинъ за захаръ, прѣкараха 40—50 вагони, и тъкмо въ туй врѣме Одринъ биде завзетъ наново отъ турцитѣ, и стоката на тѣзи хора остана, която и до днесъ е тамъ. Тѣзи хора иматъ въ София голѣмъ магазинъ и искатъ да прѣнесатъ стоката си тукъ; иматъ и официални документи, че прѣзъ врѣме на войната сѣ записали тамъ не само захаръ, но и други стоки. Азъ ви цитирамъ случая съ единъ човѣкъ, който е тукъ въ София, когато г. Лулчевъ, така и г. Ляпчевъ познаватъ. Азъ вѣрвамъ, г-да, че ще се съгласите, тѣзи хора да не даватъ на държавата още единъ пѣтъ 10—15 хиляди лева, когато единъ пѣтъ сѣ дали тая сума. Не ще съмнѣние, че тѣзи хора, които ще се явятъ прѣдъ васъ, ще се ползватъ съ довърне, па и министърътъ ще има възможностъ чрѣзъ властитѣ и чрѣзъ други българи търговци тамъ да провѣри, че тѣ дѣйствително сѣ имали стоки, отъ какъ сѣ тия стоки, откога сѣ и колко сѣ стояли. Недѣйте мисли, че, понеже може да има хора, които ще злоупотребятъ, не трѣбва да направимъ това, защото, ако не го направимъ, ще оцетимъ търговцитѣ, които веднѣжъ сѣ си платили данъка на държавата.

Н. Комановъ: Ще облагодѣтелствувате едного, а ще дадете възможностъ на мнозина да злоупотребяватъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Полагамъ на гласуване предложението на народния прѣдставитель г. Димо Кьорчевъ, което гласи: (Чете) „Кѣмъ буква г да се прибавятъ слѣднитѣ думи: „Сто-китѣ, произходящи отъ Източна-Тракия, мѣстни и иностранни, закупени прѣзъ врѣме на войната отъ български подданици“ и т. н., както е въ законо-проекта. Който е съгласенъ да приеме това прѣд-ложение на г. Кьорчева, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Не се приема.

Полагамъ на гласуване на трето четене законо-проекта за освобождение отъ мито и други данѣци, такси и берии на пожжнината, добитѣка и стокитѣ, които се внасятъ въ България отъ отстѣпенитѣ земи. Който е съгласенъ за приемането му, така както го прочете г. докладчикътъ, моля, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Приема се.

Отъ крайната лѣвица: Дайте отидѣть да вечеряме.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Да-вамъ $\frac{1}{2}$ часъ отидѣть.

(Слѣдъ отидѣть)

Прѣседателъ: Засѣданнето продължава.

Слѣдва по дневния редъ второ четене законо-проекта за попълване и поправка материалната частъ на армията.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ П. Панайотовъ: (Чете)

„Законъ

за попълване и поправка на материалната частъ на армията.“

Прѣседателъ: Които приематъ заглавieto на законопроекта, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мно-зинство) Приема се.

Секретаръ П. Панайотовъ: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на министра на войната да попълни и поправи материалната частъ на армията: по въоръженнето, облѣкото, снаряжението, инже-нерното и транспортно имущество, флота и военно-санитарната частъ“.

Съ протоколъ отъ 23 юлий т. г. комисията е на-правила по чл. 1 слѣдното измѣнение: думата „флота“ се изхвърля и се прибавя „морска отбрана“. Така прѣредактиранъ чл. 1 става: (Чете) „Разрѣшава се на министра на войната да попълни и поправи мате-риалната частъ на армията: по въоръженнето, облѣ-кото, снаряжението, инженерното и транспортно имущество, морската отбрана и военно-санитарната частъ“.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣд-ставитель г. д-ръ Александъръ Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Когато ще гласуваме тоя законо-проектъ за попълване и поправка на материалната частъ на армията, който законопроектъ прѣдвизда единъ кредитъ отъ 150 милиона лева, като имамъ прѣдъ видъ досегашното минало, ще моля г. ми-нистра да има добрината да ме изслуша и същес-върѣмено да направи извѣстни изявления, за да знае народното прѣдставителство, че когато ще се хар-чатъ тѣзи пари, ще се иматъ прѣдъ видъ извѣстни съображения, та да има по-голѣма гаранция за пра-вилното наразходване на този кредитъ.

Кредитътъ за попълване и поправка материал-ната частъ на армията, възлизашъ на 150 милиона лева, съпоставенъ съ другитѣ свѣрхсметни кредити, които сѣ вече внесени въ XVII-то обикновено На-родно събрание прави, щото свѣрхсметнитѣ кредити, които се искаха отъ насъ, да възлизатъ на повече отъ 200 милиона лева. Вие знаете, г. г. народни прѣд-ставители, че отъ почитасмото правителство се внесе единъ законопроектъ за кредитъ отъ 32 милиона лева за военни нужди, като недостигъ кѣмъ 300-тѣ милиона лева, които бѣха гласувани прѣзъ врѣме на войната; отъ друга страна други 8 милиона лева ще се искатъ отъ народното прѣдставителство за желѣз-ницитѣ, слѣдователно, ще станатъ 40 милиона лева; отъ трета страна отъ насъ се взеха вече други 10 ми-лиона лева за пѣтища — ставатъ 50 милиона лева и сега 150 — ставатъ 200 милиона лева. Като имате прѣдъ видъ и онова, което вече се гласува за бѣ-жанцитѣ, ще се съгласите съ мене, че повече отъ

200 милиона лева свърхемфтин кредити сж гласувани отъ XVII-то обикновено Народно събрание, безъ да се знае отъ кждѣ ще се вземе една стотинка зарадъ тѣхъ. Ето защо Народното събрание ще трѣбва много добръ да знае, какъ ще се изразходватъ тѣзи суми, защо се правятъ тѣзи жертви, защо се разстройва държавниятъ ни бюджетъ и да иска за въ бѣдѣ това изразходване да бѣде приведено въ една система, която ще гарантира правилното приключване на нашия държавенъ бюджетъ.

Й. Йоновъ: Ще ги платимъ отъ икономитѣ по независимостта, които останаха.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Като първо условие, за да може да има едно правилно изразходване на този 150-милионенъ лева воененъ кредитъ, трѣбва, споредъ мене, г. военниятъ министъръ, който се ползува съ едно добро име въ нашата армия, който иска тукъ, прѣдъ Народното събрание, да има репомето на единъ добъръ реформаторъ въ нашето военно дѣло . . .

Й. Йоновъ: Такевъ казваше противното. Искаме да знаемъ, кой отъ Васъ двамата лѣже — той или Вие.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. Йорданъ Йоновъ, подѣйте ме прѣкъсва, защото и азъ мога тоже да Ви прѣкъсвамъ, когато говорите. Какво е казалъ г. Такевъ, азъ не зная, на веѣки случай, азъ говоря това, което мисля. Отъ г. Такова азъ не съмъ чулъ да говори нищо лошо за г. военния министъръ, а при това г. генералъ Бояджиевъ е новъ воененъ министъръ. Неговитѣ дѣла въ доставкитѣ на Военното министерство не сж ни извѣстни; ще чакаме да видимъ неговитѣ дѣла, като ръководителъ на военнитѣ доставки. Той има репомето на добъръ военачалникъ и тукъ минава една мѣлва зарадъ него, че искалъ да бѣде добъръ реформаторъ; бихъ желалъ да бѣдемъ щастливи да го видимъ, че е и добъръ администраторъ въ Военното министерство. На това именно азъ набѣлгамъ, по това ще искамъ да се изкажа тукъ и ще моля г. военния министъръ да каже, да-ли ще се съгласи съ пѣкон отъ моитѣ положения или не.

За да има една гаранция за правилното изразходване на този воененъ кредитъ, който чувствително засѣга нашитѣ държавни финанси, споредъ мене, г. военниятъ министъръ ще трѣбва пай-тържествено да заяви прѣдъ Народното събрание, че Военното министерство има изработена програма за правилното въоръжение на българската армия.

Й. Йоновъ: Защо се свикаха шефове да имъ се говори поотдѣлно? Не бѣше ли за това?

Д-ръ А. Гиргиновъ: Кждѣ сж се свикали шефове, азъ не искамъ да зная. Ние сме народно прѣдставителство . . .

Й. Йоновъ: Вие искахте, г. министърътъ да ви обясни венчко, и днесъ ви го обясни.

Прѣдседателятъ: (Звънъ) Моля тишина!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ние сме народно прѣдставителство и ще чакамо честната дума на г. военния министъръ, който да заяви, че въ Военното министерство има строга, правилно изработена програма за близкото въоръжение на българската армия и че тази програма е обсъждана не само отъ Военното министерство, но е обсъждана същевременно и отъ Министерския съветъ. Г. г. народни прѣдставители! Единъ отъ дефектитѣ, който е породилъ досега много

злини въ нашето военно дѣло — и позволето ми поне отчасти да познавамъ доставкитѣ на Военното министерство, отчасти поне да съмъ се запозналъ съ всички поръчки на нашето досеташно въоръжение . . .

Й. Йоновъ: И другитѣ ли искате да гледатъ, като тебѣ. Не Ви е срамъ. Искахте вчера да ви се дадатъ обяснения и днесъ ви се дадохъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Та, казвамъ, че единъ отъ дефектитѣ, който е породилъ всичкитѣ злини до днесъ въ нашата държава е този, че досега не е имало една правилна, една строго обмислена програма за въоръжението на българската армия.

Г. Кирковъ: Говорете кѣмъ насъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ говоря на болшинството, защото мисля, че лѣвицата е напълно съгласна съ това. Сега, слѣдъ като сме прѣкарали вече едногодишна война, слѣдъ като нашето военно дѣло е въ разстройство, слѣдъ като материалната частъ на нашата армия е намалена и слѣдъ като нашата армия е направена недѣеспособна, всички съзнаваме и трѣбва да признаемъ, че . . .

Й. Йоновъ: Ти, който не си ходилъ на война, не си въ състояние да разберешъ това. Когато на сиромаситѣ се одържаше отъ хлѣба, ти стоеше тукъ да получаваши по 20 л. на день.

Г. Василевъ: (Кѣмъ Й. Йонова) Кждѣ се намирашъ?

Й. Йоновъ: Тукъ се намирамъ.

Г. Василевъ: Това е срамътъ, това е безчестие, цѣлата камара да бѣде подъ терора на единъ човекъ. Какъ може такава нѣщо? Вие, г. прѣдседателъ, и себе си не уважавате. Ние искаме отъ Васъ да ни гарантирате свободата на словото. Наложете му да мълчи.

Й. Йоновъ: Ти нѣмашъ право да говоришъ — знаешъ защо.

Г. Василевъ: Ти си полицейски избранникъ. Съвѣтчил!

Й. Йоновъ: Ти си платенъ мерзавецъ. Разпискитѣ ти седатъ тамъ.

Г. Василевъ: Мошеникъ съ мошеникъ.

Й. Йоновъ: Азъ ще ти кажа кой е мошеникъ.

Г. Данаиловъ: Г. прѣдседателю! Дайте възможностъ на оратора да говори.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ние, г. г. народни прѣдставители, се намираме въ единъ моментъ, когато всички, малко или повечко, чувствуваме, че боевата способностъ на нашата армия е намалена, слѣдователно, всички трѣбва да се замислимъ върху програмата, върху плана на нашето бѣдѣще въоръжение, за да може да знае и българскиятъ народъ и народното му прѣдставителство, че слѣдъ като му вотираме извѣстенъ кредитъ, съ този кредитъ ще се направи най-цѣлесобразното нѣщо, това, отъ което ние, въ настоящия моментъ, имаме най-голѣма нужда. Ето защо, позволете ми да изкажа своето мнѣние.

Й. Йоновъ: Защо Вие нищо не направихте?

Прѣдседателятъ: Моля, г. Йоновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Счита́мъ, слѣдователно, че г. военниятъ министъръ ще трѣбва тържествено, като единъ честенъ офицеръ — и азъ прѣдполагамъ, че у г. военния министъръ има тази честностъ като у български офицеръ — да заяви, че всичкитъ кредити, които ще иска той да бждатъ вотирани отъ българското Народно събрание, ще бждатъ изразходвани по строго опрѣдѣлена програма . . .

И. Йоновъ: Демократическа.

Д-ръ А. Гиргиновъ: . . . на Военното министерство, приета и одобрена съ министерско постановление. Г. г. народни прѣдставители! Азъ не искамъ тази програма да се изнася тукъ, отъ трибуната на Народното събрание; азъ не искамъ да зная, да-ли толкова милиони ще се дадатъ за инженернитъ войски или толкова милиони за артилерията, или за облъкло, или за санитарни нужди — азъ не искамъ въ подробности да зная това.

Д-ръ Н. Георгиевъ: Малиновъ иска.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ искамъ само едно: г. военниятъ министъръ да направи тази декларация. Г. г. народни прѣдставители! Ако планътъ, ако програмата на бждещето въоръжение не е още изработена въ Военното министерство, азъ ще моля същевременно г. военниятъ министъръ да декларира, че ще назначи една комисия отъ най-компетентнитъ лица въ Военното министерство, начело на която да стои началникътъ на генералния щабъ на българската армия, която комисия, слѣдъ като събере всички свѣдѣния отъ отдѣлнитъ отдѣли на Военното министерство, да създаде този планъ и програма за бждещето въоръжение на българската армия.

И. Йоновъ: Каквато вие имавте въ ваше време. На-ли същата комисия ще вземемъ?

Прѣдседателътъ: Моля, г. Йоновъ, недѣйте прѣкъсва.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ зная, че досега българското въоръжение най-много е страдало отъ липсата на планъ и програма. Въ днешния моментъ би трѣбвало всичкитъ политически партии да се съгласятъ върху една програма, би трѣбвало всички на бждемъ наясно относително реализирането на тази програма. Но да се иска отъ насъ задължение за реализирането на нѣкакво си въоръжение, което нито г. Йоновъ, нито ние тукъ знаемъ, за което досега г. военниятъ министъръ не е далъ нѣкаква декларация, че има установена програма, ние такова задължение не можемъ да дадемъ и не може да се иска отъ никого.

Прѣдседателътъ: Г. Гиргиновъ! Това по първото четене се говори, а също и въ комисията.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. прѣдседателю! Азъ говоря за изразходването на единъ кредитъ, който вие искате да мине на второ четене, слѣдователно, съмъ на прѣдмета и нѣма защо да ме прѣкъсвате. Вие на първото четене курдисахте да говорятъ шестъ души правителствени оратори да ни прѣредятъ, само и само да отнемете думата на менъ и на нѣкои други отъ лѣвицата. Азъ сега говоря за изразходването на тѣзи пари, и г. военниятъ министъръ, ако обича, ще се съгласи съ насъ, ако не обича, ние слѣдъ-това ще си направимъ нашето заключение. И тѣй, г. г. народни прѣдставители, необходима е една такава програма и планъ за въоръжението, изработени отъ една комисия отъ най-големитъ военни специалисти

въ България, начело съ началника на щабъ на армията. Досега, откакъ е освободена България, българското въоръжение е страдало именно отъ това, че въ никой моментъ за него не е имало нѣкакъвъ планъ, нѣкаква строго опрѣдѣлена програма. И въ днешния моментъ, когато това въоръжение се заночва съ по-големни усилия, и когато ще трѣбва да бжде възобновено въ повечето му части, ще трѣбва да се възприеме тази идея за единъ планъ, за една програма. Въ 1907 и 1908 г., слѣдъ като бившиятъ министъръ на войната, генералъ Савовъ, прокламира прѣдъ нѣлтъ свѣтъ и въ Народното събрание, че слѣдъ като получилъ близо 200 милиона лева за въоръжението на армията, го привършилъ въ 1908 г., може-би тази идея бѣше не намѣсто, защото; не тогава, тегърва щѣше Народното събрание да се замисли за нѣкакво си въоръжение планомѣрно и системно; обаче днесъ, слѣдъ войната, когато всички вие признавате, че сж изчерпани нашитъ материялни сили въ българското въоръжение, ще трѣбва да възприемете идеята за едно планомѣрно, системно, планосъобразно въоръжение на българската армия, защото, г. г. народни прѣдставители, въ миналото има много примѣри, които говорятъ, че никой нѣтъ съ умъ и съ разумъ българската армия не е въоръжавана.

Н. Кръстановъ: Както прѣзъ времето на генералъ Николаева и генералъ Паприкова.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ нѣма да се простирамъ тукъ въ подробности, а бихъ могълъ да ви дамъ много примѣри, за да видите какъ се е извършвало българското въоръжение, да-ли е имало нѣкакъвъ планъ или система.

И. Йоновъ: Прочети си своята рѣчь, когато е билъ генералъ Николаевъ воененъ министъръ, за да видишъ, какво си говорилъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Но за да подкрѣпя своята идея, своята мисль, че трѣбва да се дадатъ гаранции на народното прѣдставителство, че ще се изработи една програма за въоръжението отъ най-компетентнитъ лица, която да бжде тя задължителна за правителството, ще ви приведа само въ общи черти нѣколко примѣра.

Д. Кьорчевъ: Говорете за сумата 6.000.000 л., които генералъ Николаевъ опрости на Шнайдера.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Недѣйте ме закача, защото говорите само невѣрности, площадни измислици.

Д. Кьорчевъ: Вие говорите, че флотътъ е билъ излишенъ. Това е срамота!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ще дойда и за Шнайдера да ви говоря, за да видите, кой е опростилъ, и кой не е.

И. Йоновъ: За Шнайдера ще говори прѣдложението на Папанчева, което го скрихте.

Прѣдседателътъ: Моля, недѣйте прѣкъсва, г-да!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ще говоримъ и за Шнайдера и за много други работи, но ще ви моля само да слушате.

И. Йоновъ: Нищо не си говорилъ, мълчалъ си. Ти не смѣешъ да говоришъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ще Ви моля да ме слушате и много да се не тревожите; ние сме спокойни, както виждате, а вие само безпокойствие проявявате. — Примѣритъ, г. г. народни прѣдставители, ще ви при-

веда само въ общи черти. Въ пай-критическия моментъ, както той се е рисувалъ отъ едно наше правителство и отъ едно Военно министерство. Въ лѣтото на 1903 г., когато е било илинденското въстание въ Македония, когато, слѣдователно, тогавашното българско правителство и, специално, тогавашниятъ воененъ министъръ е твърдилъ навсѣкждѣ — и сега твърди — че ежедневно е имало голѣма опасностъ отъ турско нашествие въ страната, въ този моментъ, когато сѣщиятъ този министъръ е считалъ, че материялната частъ на българската армия е била недостатъчна, че нашето въоръжение не е било пълно, че нашитѣ войски не сж били въоръжени достатъчно и не биха могли, слѣдователно, да се противопоставятъ на нахлуващия неприятелъ — въ този моментъ, казвамъ, сѣщиятъ воененъ министъръ, първитѣ свои доставки на патрони, на гранати и на барутъ прави не отъ онѣзи фабрики, които сж могли най-бърже и въ пай-късо врѣме да доставятъ на България нужното количество военни материали, а отива въ непознати фабрики, . . .

Д. Кьорчевъ: Кои?

Д-ръ А. Гиргиновъ: . . . които не сж познавали производството нито на манлихеровия патронъ, нито на крупния снарядъ, които сж въведени въ нашата армия, нито на ротвайлския барутъ, който дотогава е билъ употребяванъ въ нашата войска.

Д. Кьорчевъ: Барутъ е доставенъ отъ ротвайлскитѣ фабрики, които въ продължение на 35 години сж доставявали барутъ на България. Венчки български правителства сж доставявали отъ тамъ; досега България отъ никждѣ другаде не си е доставяла барутъ. Защо говорите това? Не Ви ли е срамъ!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Менѣ ли да ме е срамъ? Г. Кьорчевъ! Азъ не мога да имамъ срамъ отъ Васъ.

Д. Кьорчевъ: Сжщо и пушки сж доставяни отъ австрийскитѣ фабрики 35 години наредъ — откогато сѣществува България; сжщо и патрони отъ Кьолеръ и Вайс! Какво говорите! Какъ така можете да говорите! Кажете отъ кои фабрики е могла да се достави. (Скарване между г. Йонова и г. А. Стамболийски)

Прѣдседателъ: (Звъни)

А. Стамболийски: Г. прѣдседателю! Йоновъ или да се изпъди, или да се обуздае: псува!

Й. Йоновъ: (Къмъ г. Стамболийски) Кого ще плашишъ? (Тропане отъ лѣвия центъръ, лѣвницата и крайната лѣвица и викове „Долу“!)

Прѣдседателъ: (Звъни)

Отъ лѣвия центъръ: Да се изгони Йоновъ!

Г. Василевъ: Сами ще го изхвърлимъ.

А. Кундалевъ: Какъ смѣе Йоновъ да псува!

Недѣлко Атанасовъ: Псува ни на майка.

Н. Лулчевъ: Да се изпъди отъ Събраието.

Й. Йоновъ: (Сочи г. Стамболийски) Ей му револювера въ джоба. Кого ще плаши той!

Прѣдседателъ: (Силно звъни) Моля ви се, г-да! Г. Йоновъ! Моля Ви се. Оставете тѣзи работи.

Г. Василевъ: Нѣма защо да му се молите. Ако Вие не сте въ положение да го обуздате, кой другъ може да бжде? Камара ли е туй?

А. Стамболийски: Той е грубиянниятъ човѣкъ. Обуздайте го! (Глътка)

Прѣдседателъ: (Звъни) Тишина, г-да.

А. Стамболийски: Г. прѣдседателю! Обуздайте този елементъ. (Скарване между г. Йонова и лѣвия центъръ)

Прѣдседателъ: Засѣданието се прѣустановява врѣменно за петъ минути.

(Слѣдъ отидихъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Засѣданието продължава. Прѣдлагавайте, г. Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! За да илюстрирамъ мисълта, която току-що изказахъ, прибѣгвамъ къмъ нѣкои примѣри.

По въпроса за минали доставки на патрони, ще кажа нѣщо само въ общи черти, за да мога да подкрѣпя това мое искане, че ще трѣбва военниятъ министъръ да има планъ и система, въ която система да бждатъ обозначени точно видѣтъ на доставкитѣ и редѣтъ на доставкитѣ, по който тѣ трѣбва да бждатъ правени отъ България.

Въ 1903 г., прѣзъ лѣтото, се е чувствувало най-голѣма нужда отъ патрони. Тогавашниятъ воененъ министъръ генералъ Савовъ е искалъ, прѣзъ м. юний, въ 15 дена да достави колкото се може повече патрони на българската армия. Но когато той, отъ всички други фабрики, е искалъ кратки срокове, които е прѣсметалъ на дни и часове, въ сѣщия този моментъ, прѣзъ м. юний на 1903 г., той, който е ималъ отпуснатъ още отъ м. априлий кредитъ за патрони, прави доставка съ единъ срокъ отъ 15 мѣсеца, по контрактъ, и я прави въ една фабрика, която дотогава нито е доставяла на българската държава патрони, нито е била запозната съ производството на патрона за манлихеровата пушка, въведена въ българската армия. Въ м. юний, слѣдователно, когато се е искало българската войска да бжде въоръжена съ патрони, нашето Военно министерство, безъ да има система въ своитѣ доставки, праща лица въ Франция, въ тѣй наречената фабрика Société française des munitions, за да доставятъ 38.000.000 патрони на българската държава, въ единъ срокъ отъ 15 мѣсеца, увеличени впоследствие на 17 мѣсеца, макаръ тогава да имало, споредъ думитѣ и споредъ мнѣнието на тогавашния воененъ министъръ, извънредно голѣма опасностъ за нашето отечество, макаръ тогава нуждата отъ патрони да е била толкова голѣма, нито, споредъ неговитѣ доклади въ Министерския съветъ, въ 15 дена е трѣбовало да бждатъ доставени въ България 15.000.000 манлихерови патрони. И за да характеризирамъ тази доставка, направена въ едно такова бурно врѣме, въ едно врѣме, когато въ България е имало спасителъ на нашата отбрана, ще ви приведа и слѣднитѣ факти.

Нагласена доставката въ тази френска фабрика, която не е била изпитана, да-ли е дѣеспособна и запозната съ производството на манлихеровия патронъ, първата партия елементи на патрони дохожда въ България едва въ м. априлий 1904 г. Доставката е била за елементи на патрони, безъ барутъ, при това за първитѣ 10.000.000 елементи на патрони нужното число капсули се получава едва прѣзъ априлий 1904 г. Слѣдователно, цѣлата тая доставка, която е могла да бжде реализирана още до края на м. юний 1903 г., ако тя бѣше разпрѣдѣлена между австрийскитѣ фабрики, които дотогава сж фабрикували на българската държава манлихерови патрони, тази доставка дава първия свой резултатъ прѣзъ м. априлий 1904 г.

— 10.000.000 елементи на патрони, неснарядени и доставени въ България безъ барути. Барутът за тѣзи неснарядени патрони е доставенъ едва въ 1905 г., прѣзъ пролѣтъта; слѣдователно, една година слѣдъ доставката на тѣзи поржчани елементи — прѣзъ 1905 г., тоже м. априлий — е доставенъ и необходимиятъ барутъ за снаряждането на патронитѣ.

Но, г. г. народни прѣдставители, за да илюстрирамъ мисълта си, че Военното министерство е произволило и прѣзъ 1903 г. и прѣзъ 1904 г., когато ужъ е имало нѣкаква си опасностъ отъ нахлуване отъ турска страна въ българската държава, ще приведа още и слѣдния фактъ. Ако всичкитѣ елементи на патрони бѣха доставени, споредъ контракта, сключенъ прѣзъ м. юний 1903 г., слѣдъ 17 мѣсеца — въ края на 1904 г. — то, за да бѣдатъ снарядени тѣзи 38.000.000 елементи на патрони, за да могатъ тѣ да бѣдатъ единъ боевъ материалъ, годенъ за употребление, на нашия артилерийски арсеналъ, при 10-часова дневна работа въ него, по официалнитѣ данни на Военното министерство, съ които азъ разполагамъ, сж били нужни 13 мѣсеца. Слѣдователно, отъ края на 1904 г. нататкъ, вие трѣбва да чакате още 13 мѣсеца, значи, да настѣпите чакъ въ 1906 г., за да получите патронитѣ, които ще могатъ да бѣдатъ употребени отъ българската пѣхота за защита на българското отечество.

К. Лулчевъ: За нуждитѣ отъ 1903 г.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Да, за нуждитѣ на 1903 г., за които се прѣсмѣташе, че въ 15 дена трѣбва да бѣдатъ удовлетворени.

Но има още единъ фактъ, който може да обърне вниманието на народното прѣдставителство да нека отъ сегашния воененъ министъръ редъ и система въ доставкитѣ на Военното министерство. Азъ говоря тукъ само примѣрно. Не влизамъ въ подробности на доставката; ти има още много пикантни работи, и прѣстѣпления, и произволи, и закононарушения, но азъ ги оставямъ на страна. Ще изтъкна още единъ фактъ, казвамъ, за да илюстрирамъ, че трѣбна да некаме отъ военния министъръ да има планъ и разумъ въ военнитѣ въоръжения. Той е слѣдниятъ. Отъ тѣзи 38.000.000 елементи на патрони, които е трѣбвало да бѣдатъ снарядени и приготвени за българската пѣхота, за да брани българското отечество отъ нахлуване на турцитѣ, до края на 1907 г., докато генералъ Савовъ още е билъ като воененъ министъръ, били сж снарядени, по официалнитѣ данни на Военното министерство, съ които разполагамъ, точно 6.494.690 патрони, слѣдователно, останалитѣ 31 милиона елементи на патрони не сж били снарядени. До този моментъ, до края на 1907 г., и прѣзъ 1903, 1904, 1905, 1906, 1907 г. и прѣзъ всичкитѣ ония години, когато тогавашното правителство е очаквало нахлуване отъ турската армия, тѣзи 31 милионъ патрони за българската армия не сж били снарядени, и не сж могли да влѣзатъ въ употребление; едва прѣзъ 1908 и 1909 г., по даннитѣ отъ българския артилерийски арсеналъ, сж били снарядени и приготвени за боева употреба.

Министъръ Д. Петковъ: Защото не разбиратъ отъ тази работа, заради туй говорите така.

Г. Василевъ: Я обяснете, понеже Вие сте канцлетъ. Вие имате прѣстъ по въпроса и ние ще Ви искамъ единъ денъ смѣтка. Прочее, обяснете. Ще Ви слушаме.

Министъръ Д. Петковъ: Нѣмате хабери отъ тази работа. Патрони, които сж снарядени, не могатъ да траятъ дълго време, и заради туй се купуватъ елементитѣ отдѣлно, та когато има нужда, тогава да се снаряждаватъ. Това е причината.

Г. Василевъ: Прочее, само шестъ милиона патрони сж трѣбвали, за да воюваме съ Турция. Това е смѣшно! Той си взе комисията, и слѣдъ туй не се интересува, какво ще стане съ тѣхъ по-нататкъ.

И. Ангеловъ: Ти си продажникъ. Трѣбва да млъчишъ!

Г. Василевъ: Не желая да говоря съ Васъ. Можете да разпирате всичко, което искате. Цѣня Ви по-долу отъ моео достойнство да говоря съ Васъ. Хичъ не искамъ да Ви зная. Прѣзвирамъ Ви.

Н. Кръстановъ: (Къмъ г. Василева) Вие се прилѣпихте къмъ вашитѣ подкупници. Срамъ, имайте! Взехте 60.000 л., за да организирате стачката.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звънна)

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ бихъ могълъ да отговоря на възражението, което ми прави г. министъръ Добри Петковъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля Ви, г. Гиргиновъ, говорете на прѣдмета.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ зная, че той е вѣщъ по доставкитѣ. Но по този въпросъ нѣма да говоря. Ще кажа само едно. Едно Военно министерство, което прѣкарва четири години въ постоянни тревоги, едно Военно министерство, което рисува прѣдъ българския народъ, че ежечасно, ежеминутно очаква избухване на война, едно такова Военно министерство не може да държи своитѣ елементи на патрони неснарядени, когато то много добръ знае, че 13 мѣсеца сж необходими, за да бѣдатъ тѣ снарядени и употребени. Сжщевременно ще прибавя на г. министра, че въ началото на 1907 г. бѣха поржчани още други 30.000.000 елементи на патрони; слѣдователно, ако е имало нужда да се държатъ извѣстни елементи неснарядени, новата доставка е била, която е трѣбвало да бѣде държана въ неснарядено състояние. А фактътъ, че въ 1907 г. се прави нова поржчка на патрони, показва, че дѣйствително българската пѣхота е трѣбвало да държи въ складовѣтѣ си готови патрони за боева употреба. И г. министъръ Добри Петковъ, който е и воененъ, знае колко години може да се държатъ въ българскитѣ военни складове снарядени патрони.

Министъръ Д. Петковъ: Зная.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Той знае, че въ 1903 г. се купиха патрони отъ австрийскитѣ фабрики съ 4-годишно стоене въ складовѣтѣ тамъ. Значи, ние купуваме австрийски патрони, четири години стояли въ складовѣтѣ.

Министъръ Д. Петковъ: Заради туй, когато има готови патрони, другитѣ не се снаряждаватъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Но другъ единъ фактъ, г. г. народни прѣдставители, е доставката на снаряди, на боеви припаси за българската артилерия — една артилерия, която тогава, по думитѣ на тогавашния министъръ на войната, е била бѣдна отъ снаряди, която е имала разнокалибрни оръдия, които не сж били снабдени съ нужното количество боеви припаси. Първа длъжностъ, слѣдователно, на Военното министерство, е била, още въ лѣтото на 1903 г. да вземе мѣрки за по-бързото снабдяване на българската артилерия съ снаряди. Но, макаръ че до този моментъ, за своитѣ крупни оръдия — нека припомнимъ, че до 1903 г. сж много малки изключения, оръдията въ България сж били круповски — Въл-

гария е доставяла всяка година само круповски снаряди и макаръ че въ м. юний 1903 г. се дава оферта отъ круповата фабрика за една бърза доставка съ известно количество снаряди за българската артилерия, която доставка е щяла да се реализира следъ 15 дена, при все това, военниятъ министъръ отива въ Франция, въ фабриката на Шнайдера — която дотогава не е била известна съ фабрикации на такива снаряди, . . .

Д-ръ П. Табурновъ: Вие четете обвинителния актъ на Савова.

Х. Бояджиевъ: Четири години получавашъ по единъ наполеонъ на денъ. Четири години се хратутишъ отъ едно дѣло. Това ни е омръзнало да го слушаме!

Д-ръ А. Гиргиновъ: . . . фабрикации на които прѣзъ 1903 г. самото Военно министерство счита, че е недоброкачествена и при все това прави една доставка съ дълги срокове, макаръ и съ високи цѣни. Азъ мисля, при това положение ще трѣбва всички да признаемъ, че Военното министерство въ 1903 г., когато е харчило милионитѣ на българската държава, не е знаало нито редъ, нито система, нито е имало програма, нито е съзнавало истинскитѣ нужди на българското въоръжение. Също ще кажа, г. г. народни прѣдставители, за доставкитѣ на барутъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Това четохме въ обвинителния актъ срѣщу Савова.

Д-ръ А. Гиргиновъ: По обвинителния актъ другъ пжтъ ще говоримъ, тамъ има другъ материялъ. — Барутнитѣ доставки, г. г. народни прѣдставители, дотогава сж ставали въ германската фирма Ротвайлеръ, която е доставила барутъ за нашата пушка въ пѣхотата. Отъ-тамъ е билъ доставянъ барутъ и за нашата артилерия, и само този барутъ дотогава е билъ изпитанъ и пригоденъ за нашитѣ военни нужди.

Г. Занковъ: Прѣдъ Държавния съдъ пледирайте това.

Г. Василевъ: Това е да се научите.

Д. Кьорчевъ: Мълчи тамъ, не те е срамъ!

Г. Василевъ: Много си изтънченъ.

Д. Кьорчевъ: Ти си идиотъ.

Д-ръ П. Табурновъ: (Къмъ г. Г. Василевъ) На-ли видипъ, че си узавимъ отъ всѣкъдѣ.

Г. Василевъ: Азъ Ви плюя на сурата. Не искамъ да зная кой си ти.

И. Ангеловъ: Ти си една долна личностъ. Само съ милосерднитѣ сестри въ втората армия се разправяше.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Първитѣ доставки на барутъ, г. г. народни прѣдставители, въ юний 1903 г. сж били направени пакъ въ фабрики, които не сж били изпитвани, да-ли сж производително способни. Барути за нашата пушка въ пѣхотата сж били поръжани въ „Société Française des munitions“, отъ дѣто е трѣбало да се купи френски барутъ, който не е билъ изпитванъ въ България, който не е отговарялъ на началната скоростъ на нашитѣ манлихерови пушки. Същевременно у Шнайдеръ е била направена поръчка за барутъ за българската артилерия, безъ да

е изпитванъ прѣдварително този френски барутъ, и въ края на крайщата, следъ като минава 1903 г., едва въ 1904 г. се разтурватъ тѣзи поръчки на барутъ, защото самото Военно министерство е видѣло, че отъ Франция не може да получи опзи барутъ, който е необходимъ за нашата пушка въ пѣхотата. Всички тѣзи примѣри, г. г. народни прѣдставители, свидетелствуватъ, че у насъ се е правило въоръжение, правилъ сж се бързи доставки съ единствената цѣль да се спасява отечеството, а въ смѣхность министерството не е имало никакъвъ планъ, никаква система. И азъ не бихъ се спиралъ на тѣзи доставки, тѣ не биха имали значение за народното прѣдствителство и за българския народъ, ако бързината, тази привидна, фиктивна бързина, това на гледъ ужъ добро намѣрение за бързи доставки и за гарантиране нашата народна отбрана не сж били придружени и отъ високи цѣни. Благодарение на пѣкаква ужъ бързина България е плащала прѣзъ 1903 г. голѣми цѣни и за патрони, и за снаряди, и за барутъ, макаръ и да е знала, че избира фабрики, които най-малко сж били способни да доставятъ бързо тѣзи прѣдмети, тѣзи материяли за българската армия. Нѣма защо да ви припомявамъ, че същевременно въ 1903 г. се направи друга една бърза доставка: за 15—20 дена да се доставятъ манлихерови патрони отъ Манфредъ Вайсъ, отъ Буда-Пеща, която фабрика до този моментъ е произвеждала само консерви и не е познавала производството на манлихеровитѣ патрони и която въ 1903 г. нито въ 15 дена, нито въ единъ мѣсецъ, нито въ два мѣсеца, а едвамъ следъ четири мѣсеца можѣ да даде на българската държава само 7 милиона манлихерови патрони, а цѣната бѣ висока и бѣ глътната отъ тази фабрика. Нашето Военно министерство плащаше щедро и увѣщаваше българския народъ, че съ тѣзи патрони на бърза ръка ще се въоръжи нашата пѣхота и армия.

И. Ангеловъ: Сигурно си пиянъ, затова демократитѣ сж те турнали максусъ да говоришъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Но да илюстрирамъ мисълта си . . .

Х. Бояджиевъ: Ти нѣмашъ мисълъ. Какво ще илюстрирашъ! Безсмислено говоришъ стана вече единъ часъ. Смѣятъ ти се хората. Или си пиянъ, или си идиотъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Отъ Васъ най-малко бихъ желалъ да получа похвала, и не искамъ никакви съвѣти; ще го смета за унижение на собственото си човѣшко достоинство, ако тукъ отъ Васъ ще чакамъ похвала и съвѣти.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Тишина.

Д-ръ А. Гиргиновъ: До 1907 г., г. г. народни прѣдставители, се привърши най-главниятъ капиталъ отъ българското въоръжение, прѣдприето отъ бившия воененъ министъръ г. Михаилъ Савовъ. До началото на 1907 г. се изразходваха съ свѣрхсмѣтни кредити набързо близо 150 милиона лева за българското въоръжение. На 1907 г., когато отъ Военното министерство — отъ властъ слизаше тогавашниятъ министъръ генералъ Савовъ, трѣбваше всички да очакваме, че българската армия е въоръжена или пжтъ е изработенъ нѣкакъвъ планъ въ Военното министерство, който ще трѣбва да се доразлизира. Въ 1907 г. военниятъ министъръ е считалъ . . .

И. Ангеловъ: Прѣзъ всичкото време на войната седѣ тукъ и по 20 л. вземаше на денъ, когато ние гниехме тамъ. Безсрамникъ съ безсрамникъ! Сега си дошълъ да ни занимавашъ съ своятъ работи.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Много Ви боли, г. Ангеловъ.

И. Ангеловъ: Ти не знаеш какво приказващ, ти си се напиля. Вратът ти миза на битолски проськ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ще говоря, защото много Ви боли и защото народът тръбва всичко да знае.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Н. Бракаловъ: Машинотъ ти даде това за зестра.

Д-ръ А. Гиргиновъ: И ти ли си тук? Азъ пъкъ не знаехъ. — Въ 1906 г., съ докладъ № 234 отъ 11 ноември 1906 г., министъръ Савовъ е увѣрявалъ българския Министерски съветъ, че ще остава на българската армия да похарчи 50 милиона лева, за да бъде завършено всичкото въоръжение и да бъде то комплектувано. 50 милиона лева са били нужни въ края на 1906 г., за да се довърши въоръжението, което той бѣ предприелъ отъ 1903 г. Въ началото на 1907 г., съ докладъ № 44 отъ 20 февруарий 1907 г., същиятъ министъръ е докладвалъ въ Министерския съветъ, че 32 милиона лева, които ще бъдатъ отдѣлени отъ тогавашния държавенъ заемъ за военни доставки, ще се изразходватъ по извѣстенъ планъ, по извѣстна система.

Г. Василевъ: За да се откраднатъ 16 милиона.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Докладътъ за нуждата отъ още 50 милиона лева, г. г. народни прѣдставители, не са били придружени съ никаква вѣдомостъ. Въ архивата на Министерския съветъ не фигурира никаква вѣдомостъ, отъ която да се види за какво ще се употребятъ тѣзи 50 милиона лева. Азъ изтъквамъ тѣзи факти отъ миналото, за да не се повтарятъ. А ако вие мислите, че това минало е толкова безупречно, азъ не бихъ се очудвалъ, ако да не знаехъ намѣренията на мнозина тукъ присѣствающитъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Сто пѣти сте ги казали.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ искамъ да ви кажа, какво е вършило Военното министерство и какво може да върши.

Х. Бояджиевъ: За четиритъ години по 360 напоеона — едно; прѣзъ врѣме на войната въ реквизиционната комисия по 20 л. — друго. Тази смѣтка направете и ни я кажете. Вие пѣмате суратъ да говорите това.

Д-ръ А. Гиргиновъ: По тая смѣтка прѣдоставямъ Вамъ да приберете сумитъ.

Г. Василевъ: (Къмъ г. Х. Бояджиевъ) 16 милиона откраднати. Министъръ Тончевъ ги иска отъ васъ; той е граждански ищецъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: На 1907 г., г. г. народни прѣдставители, министъръ Савовъ е искалъ 32 милиона лева отъ тогавашния държавенъ заемъ и същевременно е далъ въ Министерския съветъ докладъ, който ви цитирахъ и въ който докладъ, изработенъ собствено ръчно отъ него, е искалъ слѣдното разпрѣдѣление на този кредитъ отъ 32 милиона лева.

И. Веселиновъ: Не е важно туй.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Много е важно, г. Веселиновъ, за да видите, какво се иска въ Министерския съветъ и какво се върши на другия денъ, за да не

се върши и днесъ въ Военното министерство. — За артилерийски материали министъръ Савовъ е увѣрилъ, че отъ тѣзи 32 милиона лева ще трѣбва да се дадатъ само 16 милиона лева; за патрони и елементи той е казалъ въ своя докладъ, че ще даде 6 милиона лева; за войнишки палатки — 1½ милиона лева; за морски мини — 1 милионъ лева; за инженерни имущества — 2½ милиона лева; за барутъ на патроннитъ елементи — 1.200.000 л.; за митралози — 1.800.000 л.; за артилерийски коне — 1 милионъ лева — всичко 31 милионъ лева, и разходъ по комисиони и по транспортъ 1½ милионъ лева. По този начинъ той е казалъ, че 32 милиона лева едва-едва ще стигнатъ, макаръ и съ 500 хиляди лева дефицитъ. Това го е казалъ на 20 февруарий 1907 г. На 24 февруарий 1907 г. Министерскиятъ съветъ държи постановление, съ което одобрява неговата програма. На 27 февруарий 1907 г. въ Народното събрание се гласува този свѣрхемѣтенъ кредитъ за 32 милиона лева за военни доставки. И сега е интересно да знае Народното събрание какъ се е изразходвалъ този кредитъ отъ 32 милиона лева.

Д-ръ П. Табурновъ: Защото Савовъ пълзгалъ, защото не давате и на Бояджиева.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ само примѣрно говоря, защото не може друго-яче. Това е единъ аргументъ на моята мисълъ. Азъ ще направя конкретно прѣдложение, но трѣбва да го мотивирамъ.

И. Ангеловъ: Виждате ли, че излиза вѣрно това, което Ви казвамъ — че този човѣкъ е пиян? Макусъ са го турили да приказва, защото е пиянъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Не е Вапа работа това, г. Ангеловъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Отъ този кредитъ отъ 32.000.000 л. са били дадени за артилерията не 16, а 21 милиона лева на другия денъ, слѣдъ като е билъ гласуванъ отъ Народното събрание. Вие виждате, слѣдователно, че това, което той е докладвалъ, на другия денъ не е било задължително зарадъ него, нито е било съблюдено, защото аска комисията, която е разглеждала артилерийската доставка прѣзъ 1907 г., е казала, че артилерийскитъ материали струватъ 16 милиона лева, а Военното министерство и тогавашното българско правителство даватъ 21 милионъ лева — 5 милиона лева повече. Патронни елементи е трѣбвало да се доставятъ за 6 милиона лева. Той доставя за 3.800.000 л., защото, слѣдъ като е далъ 5 милиона лева повече за артилерийски материали, безспорно, е трѣбвало да намалява другитъ пера на доставката. Войнишки палатки — 1½ милионъ лева; тѣ са останали недоставени. Министъ са купени, макаръ че самата доставка е била намалена въ смисълъ, че материалитъ, които България е получила, първоначално е щѣла да получи съ по-ниска цѣна, а послѣ ги е получила съ по-висока цѣна, вслѣдствие на което сме получили по-малко мини, които споредъ вѣщитъ лица, не са били достатъчни за цѣлата. Инженерно имущество — 2½ милиона лева; на другия денъ ставатъ 2 милиона лева, и то при единъ докладъ на вѣщи лица, съ който докладъ се установява, че по доставката на инженерно имущество отъ 2 милиона лева се дава 45% повече отъ цѣната, която заслужаватъ тѣзи прѣдмети, поръчани отъ Военното министерство. Барутъ за елементи — отъ 1.200.000 л. намалява се на 954.000 л. Митралози — отъ 1.800.000 л. се повишава, защото се покачва цѣната на митралозитъ, и става 1.900.000 л. Артилерийски коне не се доставятъ. Вие виждате, г. г. народни прѣдставители, че това е една ирония въ на-

шето Министерство на войната, както и въ Министерския съвет — едно се докладва, друго се върши.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Благодарение на тази иронда отидохме на Чаталджа.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вие виждате, защо не достигатъ ерѣдствата, защо тѣзи 32.000.000 л. не можаха да достигнатъ цѣльта, който първоначално е била опрѣдѣлена отъ тогавашния министъръ на войната. Но, за да характеризирамъ още системата, която и до днесъ съществува въ Военното министерство — съ съжаление ще трѣбва да признаемъ това, а очакваме отъ г. генералъ Бояджиева да бѣде реформаторъ въ това отношение — ще ви припомнимъ още и слѣдния фактъ. На 26 февруарий 1907 г. 4-тѣ милиона лева, които о трѣбвало да се дадатъ въ Франция за военни доставки, остатъкътъ отъ 25-тѣ милиона лева, отъ които 21 милионъ лева бѣха ангажирани за артилерийски материяли — Министерскиятъ съветъ ги разпрѣдѣля така: за войнички палатки 1½ милиона лева, за инженерно имущество 2¼ милиона лева. На 30 мартъ с. г. същиятъ Министерски съветъ, по ходатайството на същия воененъ министъръ, разпрѣдѣля тѣзи 4 милиона лева отново: 2 милиона лева за инженерно имущество, 1 милионъ лева за мини, 1 милионъ лева за войнички палатки, които войнички палатки, обаче, дотогава не сѣ били доставени. Вие виждате, слѣдователно, какъвъ хаосъ, каква безсистемностъ, каква непланомѣрностъ е имало въ всички въоръжения. Никой не е знаелъ, какво иска и какво трѣбва да направи България държавна само е давала кредити. Никой не е искалъ да изтъкне същинскитѣ пужди и да опрѣдѣли единъ строгъ планъ, който да не може да бѣде нарушаванъ отъ никого.

Но, г. г. народни прѣдставители, дефектъ въ нашето въоръжение ще трѣбва да констатирамъ и въ слѣдното отношение. Въ 1906 и 1907 г. артилерийскиятъ комитетъ е считалъ, че съ новия кредитъ отъ 32.000.000 л. ще трѣбва да бѣдатъ доставени 12 и 15 см. гаубици и че на вторъ планъ ще се доставятъ планински оръдия, и то не отъ Шнайдера, отъ Франция, а отъ Германия, защото дотогава у насъ е било въведено крупноеко планинско оръдие. Артилерийскиятъ комитетъ въ 1906 и 1907 г., въ прѣдвечернето на държавния заемъ въ 1907 г., въ прѣдвечернето на 32-милионния кредитъ, който е билъ отпуснатъ отъ Народното събрание, е казалъ, че ще трѣбва да се купятъ като материална частъ на българската артилерия на първо мѣсто 12 и 15 см. гаубици, а министъръ Савовъ и Министерскиятъ съветъ сключватъ и одобряватъ контрактъ, съ който се доставятъ не тѣзи 12 и 15 см. гаубици, а гаубици 10½ см., невъведени дотогава въ армията, които гаубици сѣ били отхвърлени отъ артилерийския комитетъ, като непригодни, които сѣ могли да играятъ ролята на леки гаубици, а въ нашата артилерия сѣ били въведени 12 см. леки гаубици. Артилерийскиятъ комитетъ дава мнѣние, че такава 10½ сантиметрова гаубица, неапатана въ България и прѣдлагана тогава отъ Шнайдера, не може да бѣде въприета, защото ние имаме друга гаубица — 12 см. — която може да бѣде също така подвижна като 10 см. и нѣщо повече, може да служи противъ усплени укрѣпления въ време на война. Артилерийскиятъ комитетъ е отхвърлил тая 10½ см. гаубица, която, поа беле, у насъ не е била изпитвана, нито е била позната въ България. При все това министъръ Савовъ и Министерскиятъ съветъ сѣ утвърдили единъ контрактъ, съ който сѣ доставени гаубици, които не сѣ отговаряли на въведената у насъ дотогава система. Цѣлоа това, сключва се прѣзъ 1907 г. единъ контрактъ, съ който се поръчватъ планински оръдия

отъ Шнайдера, и по този начинъ артилерийскиятъ комитетъ констатира, че чрѣзъ въвеждане на французски планински оръдия се въвежда едно усложнение въ нашата планинска артилерия, което усложнение ще намали боевата способностъ на тази артилерия, и счита че това ще бѣде едно пакостно дѣло за нашата армия.

Резултатътъ, г. г. народни прѣдставители, отъ тѣзи доставки, направени по такъвъ начинъ, е билъ слѣдниятъ.

Т. Вълчевъ: Г. Гиргиновъ! Недѣйте изкарва крамбѣтъ имъ, защото хората се сърдятъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Тѣхъ ги боли, защото имъ казвамъ, каква безразсѣдна работа е вършена въ нашето въоръжение.

Д-ръ Н. Провадалиевъ: Азъ Ви моля, г. Гиргиновъ, да ми кажете, . . .

Д-ръ А. Гиргиновъ: За Васъ не говоря.

Д-ръ Н. Провадалиевъ: Може да не говорите за мене, то не е голѣма загуба, но кажете ми, какво сме виновни ние да ни изтезавате до 12 ч. съ тѣзи работи.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Не говоря за Васъ.

Д-ръ Н. Провадалиевъ: Петъ пари не давамъ за това; азъ мога да Ви кажа, че печеля отъ това.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Говоря го на г. военния министъръ, за да не се повтарятъ тѣзи грѣшки.

Д-ръ Н. Провадалиевъ: Какво сме ние виновни? 25 години сме опозиция. Излѣзналъ си тамъ да парадирате.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ зная вашитѣ хора.

Д-ръ Н. Провадалиевъ: Не сѣ ни вземали отъ улицата, та сѣ ни направили държавници.

Г. Василевъ: (Възражава нѣщо)

И. Ангеловъ: Ти да мълчишъ.

П. Вангеловъ: Продажничкъ!

Г. Василевъ: Недѣйте повтаря като папагалъ, а кажете открито, какво продажничество има. Азъ ви прѣдлагамъ анкета.

П. Генадиевъ: Фондоветъ на г. Такева ограбихте.

Г. Василевъ: Никакви фондове. Вие идете отъ провинцията, разказватъ Ви глупости, и Вие ги повтаряте, защото нѣмате нито честъ, нито умъ. Вие сте една сбирщина, трѣбва да го разберете.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Г. Григоръ Василевъ! Нѣмате право да оскѣрбявате болшинството. Прави Ви строго изобличение.

Г. Василевъ: Азъ не говоря за болшинството изобщо; говоря за ония, които постоянно прѣкъсватъ. Ако Вие твърдите нѣщо, прѣдлагамъ ви анкета; ако вие ругаете, отвърщамъ Ви сто пжти.

И. Ангеловъ: Ти се занимавашъ съ милосердниѣ сестри въ втората армия.

Г. Василевъ: Не сте нормаленъ за да Ви отговоря.

И. Ангеловъ: Безсрамникъ съ безсрамникъ!

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Ангеловъ! Г. Василевъ! На Васъ говоря. Когато говорите съ Павелъ Генадиевъ или съ Иванъ Ангеловъ,

можете да правите каквото обичате. Съгласно правилника, обаче когато се обръщате към болшинството, нямате право да бъдете неприличен. Вне парексите болшинството „сборщина“.

Отъ дѣсницата: Да се изключи.

Прѣседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: Прѣдавамъ да бъде изключенъ г. Василевъ за три застъпвания. Който е съгласенъ да си вдигне ръката. (Мнозинство) Према се.

Г. Василевъ: Искамъ думата.

Отъ дѣсницата: Вънъ, нѣма думата. (Тропане)

Г. Василевъ: Азъ заявихъ изрично, че не го казвамъ за болшинството. Ако вие мислите, че го казвамъ за васъ, сѣ едно ми е.

Прѣседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звън) Прави Ви строга бѣлѣжка, г. Василевъ, и Ви моля да мълчите.

Продължавайте г. Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Резултатътъ отъ тази безсистемностъ е билъ слѣдниятъ. Прѣзъ 1909 г. артилерийскиятъ комитетъ е постановилъ, щото контрактътъ, сключенъ прѣзъ 1907 г. да бъде измѣненъ въ слѣдниятъ му части: 10-5 см. гаубица да бъде замѣнена съ 12 см. И тази 12 см. гаубица едва въ края на 1912 г. пристигна въ България и можѣ да вземе участие въ боеветъ, които току-що слѣдъ това се започнаха. Контрактътъ е билъ измѣненъ още въ смисълъ, щото, вмѣсто снайдеритъ, който е билъ поръчанъ въ голѣмо количество съ този контрактъ, едно взривно вещество неизпитано и непробавено въ България, негарантирано отъ фабриката, да се поръча тротилъ, защото снайдеритътъ, съ който е трѣбвало да бъдатъ пълнени скъпите гранати отъ близо 300 л. едната, се е оказалъ негоденъ и недобъръ за нашето въоръжение, вслѣдствие на което артилерийскиятъ комитетъ е замѣнилъ това взривно вещество съ друго изпитано вещество — тротилъ. И трето едно измѣнение въ този контрактъ е било, че артилерийскиятъ комитетъ вземалъ рѣшение, щото гранатитъ, които ще бъдатъ доставени за снайдеровитъ планински орджия, ще трѣбва да иматъ отгорѣ единъ специаленъ надписъ, да се знае, че сѣ за снайдерови орджия. Сандѣцитъ, въ които сѣ били помѣстени тѣзи гранати, сѣ били боядисани съ особена боя, за да могатъ да бъдатъ различавани отъ другитъ сандѣци съ снаряди за круповскитъ планински орджия. Защото, споредъ нашия контролоръ и споредъ артилерийската инспекция, сѣ снайдеровитъ планински орджия не е могло да се стрѣля съ сжщата точностъ, ако въ тия орджия се турятъ снаряди круповски, и обратно: ако круповскитъ планински орджия е трѣбвало да дѣйствуватъ съ снайдерови снаряди, не сѣ могли да иматъ тази точностъ. Споредъ вѣщитъ лица, които сѣ правили нужнитъ изпитания за стрѣлбата, се е констатирало, че минималната разлика е отъ 200 м. неточностъ въ стрѣлбата, и за да може да се избѣгне тази неточностъ, напѣтѣ круповски и снайдерови планински орджия сѣ били снабдени съ отдѣлни мѣрници, по които е било означено, ако дойде снайдеровъ снарядъ, ще се стрѣля по таквъ мѣрникъ, ако дойде круповски снарядъ, ще се стрѣля съ таквъ мѣрникъ. Съ една дума, сбѣднало се е онова, което артилерийскиятъ комитетъ въ края на 1906 г. и въ началото на 1907 г. е прѣдричалъ, че ще има едно усложнение въ системата на напѣтѣ орджия, което усложнение ще докара намаление на нашата боева способностъ и сжщевременно едно затруднение за стрѣлбата съ тѣзи орджия.

Г. г. народни прѣдставители! Изтъквамъ тѣзи примѣри отъ нашето минало, за да се види, каква безсистемностъ е владѣла въ Военното министерство. Тази безсистемностъ ще трѣбва да бъде отстранена. Ако дѣйствително бѣ вѣрно, че въ края на 1906 г. на българската армия сѣ били необходими още само 50 милиона лева, както гласи декларацията на тогавашния воененъ министъръ въ Министерския съветъ, за да се попълни въоръжението, ние щѣхме да имаме въ края на 1907—1908 г. вече завършено въоръжение. Защо? Защото прѣзъ 1908 и 1909 г. сѣ се изразходвали за армията повече отъ 28 милиона лева, освѣнъ това, народняшко-цѣлковисткото правителство прѣзъ 1911 г. изразходва около 40 милиона лева, които бѣха констатирани като излишѣкъ отъ бюджетитъ на 1909, 1910 и 1911 г. И така, г. г. народни прѣдставители, обърнете внимание на слѣдния фактъ. Генералъ Савовъ изтъква въ края на 1906 г., че неса още 50 милиона лева за въоръжение. Въ 1907 г. му се даватъ 32.000.000 л. свѣрхсметенъ кредитъ. Остава да се дадатъ още 18.000.000 л. Демократическото правителство дава повече — 28.000.000 л.

П. Генадиевъ: Една стотинка не е дало.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ако иска г. Павелъ Генадиевъ, мога да му кажа точенъ списѣкъ на всички кредити. Тѣ сѣ повече отъ 28 милиона лева. — Народняшко-цѣлковисткото правителство не знае точно колко е дало, но знае само едно, че излишѣцитъ констатирани около 40 милиона лева — така ли е, г. Теодоровъ? — сѣ дадени за военни и други доставки. При все това, отъ тази страна (Сочи дѣсницата) се твърди, че никога не е билъ извършенъ нищо за армията, че никакво въоръжение нѣмало, а въ сжщностъ констатирамъ само едно, че е било фиктивно цѣлото въоръжение, което се е извършило отъ 1903 до 1907 г. Изразходвани сѣ 200 милиона лева, изразходваха се съ шедра ръка, само съ единъ умъ, съ разума на военния министъръ безъ търгове, безъ поемни условия, безъ офери на фабриктъ; самъ военниятъ министъръ разирѣдѣлъ какво ще даде. Прѣдлагатъ му скорострѣлна артилерия. Само той е компетентенъ да каже, колко струва единъ скорострѣленъ топъ. Дава паритъ, харчи 200 милиона лева въ продължение на четири години. Въ 1908 г. цѣлиятъ български народъ бѣше искалъ само едно да знае, че въоръжението е свѣршено, и г. генералъ Савовъ има претенцията да се свѣршилъ въоръжението. Той каза: „Само 50 милиона лева ми стигатъ“. Не 50 милиона лева, дадохъ се 100 милиона лева, и пакъ не можа да се довърши въоръжението. Защо? Защото се е харчило безъ смѣтка и система и защото само привидно се въоръжавалъ българскиятъ народъ, а въ края на крайщата се констатира, че въ напѣтѣ военни складове нѣма неприкосновенъ запасъ, нѣма въоръжение и всичко бѣше изедено.

М. Патева: За сжда е важно това, за насъ не е важно.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ ще свѣрша много скоро, ако не ме прѣсичатъ. Не искамъ никого да обиждамъ. Ще кажа това, което е палице, не искамъ никого да заблуждавамъ. Ще кажа убѣждението си, като народенъ прѣдставителъ; който обича, да се съгласи.

И. Ангеловъ: Идете при Александъръ Малина да търсите убѣждение.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ бихъ могълъ да дамъ още нѣколко примѣри, за да видите, какъ се е правосвала държавната пара. Нѣма да ви притазвамъ тукъ, че въ 1903 г. само сѣ се получили офери въ Военното министерство за патрони, съ които офери Военното министерство е могло да снеси на българската хазна 2 милиона лева, само въ 1903 г., отъ

патрони. Има пазниче оферти, по които, ако е била направена доставка на патрони през 1903 г., не отъ една, а отъ няколко фабрики, българското Военно министерство щеше да спести 2 милиона лева. То е само едно нещо, когато сж се доставили само няколко милиона патрони. Има за това да ви говори. Мога да ви изтъкна и другъ единъ фактъ. Крунъ едва презъ септември 1903 г. се вика отъ нашето Военно министерство да си даде офертата. И ще ви кажа, че, по една случайност, въ архивата на Военното министерство е намерена една оферта на Круна, въ която е констатирано съдното. На 3 септември 1903 г. българското Военно министерство прави доставка на готови снаряди, когато Крунъ моли да даде снаряди още презъ мѣсецъ юний, още презъ май е билъ готовъ; не му се прави поръчка, а презъ септември се бърза съ доставка на готови снаряди. Тъзи доставки за 15 дена ще се правятъ. На 3 септември се прави поръчка отъ Военното министерство за тия готови снаряди. На 5 септември постъпва рапорта на полковникъ Пайденовъ въ Военното министерство, съ който рапортъ се изпраща офертата на фабриката Крунъ за готовитъ снаряди, и когато видите поръчката на Военното министерство и цѣната, и я сравните съ офертата на Круна, ще видите разлика въ цѣнитъ. Съгдъ нѣколко дена, като се е узнало, че Военното министерство е направило доставки на 3 септември съ по-високи цѣни съ офертата на Круна, която е била изпратена на 5 септември, тогава се праща отъ Круна едно друго писмо презъ полковникъ Пайденова, съ което писмо се казва, че ония цѣни, въ оная оферта, която пратихме преди нѣколко дена, сж погрѣшни, и ще трѣбва да се считатъ, че не сж дадени. Това е една случайност, отъ която личи какъ българското Военно министерство, преди още да получи оферта, прави поръчки съ много високи цѣни; съгдъ нѣколко дена получава оферта за по-ниски цѣни, но понеже е направило вече поръчките съ по-високи цѣни. Крунъ изпраща втора оферта съ по-високи цѣни, както е уговорилъ съ Военното министерство. Това е само една страница отъ цѣлата редица афери, които е направило Военното министерство при доставките, които сж ставали въ 1903 г. и по-късно. Ако сравните тази оферта съ направенитъ поръчки презъ 1903 г. въ фабриката Крунъ и Шнайдеръ, ще видите голѣмо различие въ надмѣнитъ цѣни — цѣнитъ на Круна въ тая оферта и цѣнитъ въ контрактитъ на българското Военно министерство. Вие ще видите, какъ произволно сж били опредѣляни цѣнитъ на Круна, безъ да се е държало смѣтка, че при по-дълъгъ срокъ цѣнитъ трѣбва да сж по-ниски, по-малки. Напротивъ, офертата на Круна говори за по-късъ срокъ, съгдъ вѣроятно, споредъ срока, би трѣбвало да се очакватъ по-високи цѣни, а въ сжщностъ, тѣ сж по-ниски.

Д-ръ П. Табуриновъ: Въ обвинителния актъ има такава обвинение противъ генералъ Савова.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Има.

Д-ръ П. Табуриновъ: Сега ще Ви донесе обвинителния актъ, за да видите.

Д-ръ А. Гиргиновъ: На стр. 478 отъ обвинителния актъ.

И. Ангеловъ: Ако сте добросъвестенъ, кажете, че докладътъ има 200 страници.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Оставете ме, г-да, да се якажа.

Д-ръ Н. Генадиевъ: 20 л. на денъ взематъ, за да вършатъ тая работа.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ не съмъ взималъ милионъ като Васъ, а съ честенъ трудъ вземамъ по

20 л. на денъ. Азъ съжалявамъ, че Вие сте станали причина да вземамъ по 20 л.

И. Ангеловъ: Когато ние бѣхме на бойното поле, ти се хранитѣше тукъ съ тия 20 л. на денъ. Не те е срамъ! Вратѣтъ ти мяза на битолски просѣкъ.

Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д-ръ А. Гиргиновъ: Отъ г. Сидерова се изтъкна тукъ, че по контракта за полската скорострѣлна артилерия, сключенъ на 31 октомври 1904 г., е имало два постановления на Министерския съветъ — това ви каза г. Сидеровъ. Азъ ще прибавя още едно, че въ първото постановление на Министерския съветъ се казва, че се сключва контрактъ съ 6480 прапелси повече, а въ второто постановление на Министерския съветъ, взето въ сжщия денъ, се регистрирова единъ другъ контрактъ, сключенъ отъ генералъ Савова, въ който контрактъ сж вписани да се доставятъ отъ Шнайдера 6480 прапелси по-малко, които, по цѣната на тогавашния контрактъ, струватъ 380.576 л.

Отъ дѣсницата: Брей-й-й!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Вие виждате, г-да, какъ за 24 часа се е покачила цѣната на тази доставка: преди обѣдъ се даватъ 26.000.000 л. за нея, а съгдъ обѣдъ се даватъ пакъ тия 26.000.000 л., обаче на българската държава се даватъ 6480 прапелси по-малко, които струватъ 380 хиляди лева кръгла сума. Сжщото намаление на снарядитъ ще констатираме и по доставката на миноносцитъ. Въ 1904 и 1906 г. се сключватъ два контракта — единъ за три миноносци, другия сжщо за три миноносци, всичко шестъ миноносци, всѣка миноноса съ по два оръдия. Всѣка миноноса е трѣбвало да бъде доставена съ извѣстни количества снаряди. Вносѣдствие, обаче — въ 1906 г. — се измѣнява контрактътъ отъ 1904 г., като се казва, че снарядитъ ще се дадатъ не на всѣко оръдие, а по миноносци. По този начинъ законотуванитъ снаряди се намаляватъ наполовина. Въ втори контрактъ се прави уговорка, че снарядитъ ще се намалятъ не по оръдия, а по миноносци. По този начинъ, вмѣсто да се доставятъ 4.680 снаряда за шестѣтъ миноносци, доставени сж били 2.340, а цѣната не е била намалена; напротивъ, тя е била увеличена. Тъзи снаряди, обаче, сж били глътнати отъ Военното министерство.

Ще искамъ, г. г. народни прѣдставители, да обърпа вашето внимание и вниманието на г. военния министъръ, освѣнъ върху това, и върху съдното общество. Нашето министерство не трѣбва да си прави илюзия, че всички военни доставки могатъ да бъдатъ запазени въ нѣкаква си тайна. Това е единъ привиденъ мотивъ за Военното министерство, за да нарушава закона за търговетъ, ужъ за да запази нѣкаква си тайна. Отверете анкетата на изпитателната комисия отъ 1909 и 1910 г., и ще видите, че всички доставки, които сж правени отъ Военното министерство и които сж били провѣрявани отъ Народното събрание, сж били извѣстни не само на всички комисии въ София, но сжщевременно сж били извѣстни на всички конкурирующа фирми изъ цѣлия свѣтъ. Има доставка, по която да не сж оферирали нѣколко фирми. А правителството е искало да прави нѣкаква тайна доставка съ извѣстни фирми само! И за да илюстрирамъ тая мисль, че тия тайни доставки ще трѣбва да бъдатъ извършвани малко по-друго-яче, че презъ тия тайни доставки не трѣбва да се злоупотрѣблява, ще приведа съдния примѣръ. Кредитътъ отъ 32.000.000 л. отъ 1907 г. е билъ гласуванъ тукъ въ Народното събрание, и то въ тайно заседание. Всички тукъ сж мислили, че доставитѣ, които ще се правятъ, не сж били извѣстни на никого, и че военниятъ министъръ въ тайно заседание ще трѣбва да даде нѣкакви свѣдѣния. Контрактътъ за

артилерийските материали отъ 21.000.000 л. е миналът въ Народното събрание въ тайно заседание. И всички сж се утѣшавали, че тайната е спазена, че България, слѣдователно, е гаритирана въ това отношение. Обаче на 24 февруарий 1907 г., въ тази минута, когато е имало тайно заседание въ Народното събрание — отворете дневниците и ще видите — дипломатическиятъ агентъ на България въ Цариградъ съобщава на българското правителство, че военниятъ доставки сж известни на султана и на прѣдставителитъ на всички велики държави въ Цариградъ. Вие виждате, слѣдователно, че въ сжщия моментъ, когато тукъ се е мислило, че има нѣкакви тайни поръчки, отъ наши дипломатически агентъ въ Цариградъ дохожда съобщение, че и султанътъ, противъ когото се правятъ тия поръчки, е знаелъ много подробно за тия наши доставки и е говорилъ за тѣхъ на всички велики държави. Освѣтъ това, нашиятъ дипломатически агентъ въ Парижъ съ писмо № 277 отъ 1 мартъ, пакъ по сжщото врѣме, когато тукъ е имало тайно заседание за тия военни кредити и военни доставки, е уведомилъ наше Министерство на външнитъ дѣла, че управляющиятъ турската амбасада въ Парижъ, Наби-бей, по заповѣдь и отъ името на Високата порта, е ходилъ да се оплаква прѣдъ французкото правителство, на министра на външнитъ дѣла въ Франция, по поводъ новитъ български военни поръчки. Слѣдователно, вие виждате, г. г. народни прѣдставители, че за тайна не е могло и да се говори. Това е само единъ привиденъ поводъ, една илюзия, ако дѣйствително Военното министерство е мислило, че въ онзи моментъ е имало нѣкаква сж тайна. Султанътъ знае, Наби-бей въ Парижъ говори, французкото правителство знае, цѣлнитъ свѣтъ знае, има и фабрики, които ще правятъ тѣзи военни доставки; нѣма, слѣдователно, условия за спазване на нѣкаква тайна. И дѣйствително, какъ можете вие да мислите, че чуждитъ фабрики ще запазятъ тайната на българското въоръжение? Една чужда фабрика, която получава отъ България поръчка за скорострѣлна артилерия, отпечатва контракта за доставката на тая скорострѣлна артилерия и го изпраща на всички правителства, за да каже: „България направи тази и тази поръчка, слате и вие да направите сжщата поръчка“. Фабриката има интересъ да разгласява военнитъ поръчки, за да може да прѣдпостави поръчки и отъ други държави, и тя да си направи своята сдѣлка. Независимо отъ това, г. г. народни прѣдставители, нашитъ военни материали се прѣвозватъ прѣзъ нѣколко държави. Когато минава една военна доставка, когато минаватъ патрони, когато минаватъ барути, когато минава материалната частъ на нашата артилерия, за всичко това се държи точна смѣтка по чуждитъ държавни желѣзници и до косьмъ се знае какво минава, защото минава съ разрѣшение отъ респективното правителство. За да мине материалътъ прѣзъ Сърбия, тя трѣбва да има свѣдѣния за всички доставки. Нашето правителство иска отъ Сърбия позволение за минаване на такива и такива военни материали, иска отъ Австро-Унгария, за да минатъ откъмъ Франция и т. н. Слѣдователно, вие не можете да мислите, че военнитъ поръчки, които се правятъ въ странство при фабрики, конкуриращи въ цѣлия свѣтъ и имащи интересъ за повече поръчки и които минаватъ прѣзъ нѣколко чужди територии, могатъ да останатъ тайна за чуждитъ държави. И ето защо, азъ мисля, че този мотивъ за спазване на тайната, е единъ привиденъ мотивъ, съ който се злоупотрѣблява и само се създаватъ цети за държавната хазна.

Н. Алтимирски: И въ XIV-то обикновено Народно събрание така се практикуваше.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Гиргиновъ! Имате още петъ минути.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ имамъ още малко да говоря и ще свърша; ще си направя конкретни заключения и ще моля г. министра да се произнесе по тѣхъ. Азъ само подкрепямъ това, което ще искамъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Издаде се, че нарочно прави обструкция.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни прѣдставители! У насъ сж ставали доставки на бойни артилерийски припаси по слѣднитъ цѣни: за прапнелъ ние сме плащали 58-86 л., плащали сме и по 62-50 л. Сръбската държава за сжщия прапнелъ е плащала 47 л., германската фирма Ерхардъ е доставила сжщия прапнелъ на Русия за 45 л., а българската комисиия отъ специалности въ 1907 г. е считала, че не трѣбва да се даватъ повече отъ 50 л. за единъ прапнелъ на полско скорострѣлно оръдие. Ние сме купували една британска граната за 55 л., сърбитъ — за 53 л., а комисиията отъ вѣщи лица, въ които е влизалъ и полковникъ Бѣловъ и днешниятъ началникъ на артилерията, генералъ Найденовъ, признава, че една британска граната не струва 55 л., както сж я купували, а струва 45 л. Ако смѣтнете тази разлика, каква голѣма сума хвърли, за да видите загубата за държавата, ще видите по какъвъ начинъ сж се вършили тия доставки и се е ощетявала държавната хазна.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Врѣмето изтече, г. Гиргиновъ, моля Ви да завършите рѣчта си.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Още малко и ще свърша. — Г. г. народни прѣдставители! Азъ говоря всичко това, за да направя конкретни заключения. Ще видите, че азъ по-нататъкъ отивамъ къмъ други конкретни заключения, за които ще моля г. военния министъръ да се произнесе. Азъ нѣма да ви излагамъ тукъ сръбското въоръжение: какви материали сж купувани съ 70-тѣ милиона лева отъ 1907 г. По нашитъ цѣни, които има въ Военното министерство — и азъ мога да посоча на г. военния министъръ писмо на нашия генералецъ щабъ за сръбскитъ доставки — тия сжщитъ материали, за да се купятъ, е трѣбвало българската държава да изразходва не по-малко отъ 200 милиона лева. А на Сърбия тѣ струватъ 60 милиона лева. Мога пунктъ по пунктъ, перо по перо да ви направя смѣтка, обаче вие не ми давате свобода да говоря, и азъ ще изоставя този прѣдметъ. Може-би ще дойде другъ моментъ, когато ще се произнесе по това по-подробно.

Отъ всичко това, г. г. народни прѣдставители, азъ искамъ да направя слѣдното заключение. Има нужда да се създаде въ България една патронна фабрика. За тази патронна фабрика правителството на България още отъ 1903 г. е мечтаело; то ужъ е водило нѣкакви си прѣговори, обаче тѣ не сж дали никакви резултати.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Два часа минаха.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. прѣдседателю! Искамъ още нѣколко думи да кажа и свършвамъ. Повече ме прѣкъсватъ, не съмъ говорилъ още два часа.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Ако уважавате Васъ си, вие не можете да казвате така. Прѣдупрѣдихъ Ви нѣколко пѣти.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ уважавамъ всички.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ лично Вашето уважение не желая. Уважавайте хората.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ ще свърша, г. г. народни прѣдставители, Напразно се тревожите.

Д-ръ П. Табурновъ: Овзи денъ г. Малиновъ говори въ полза на военния кредитъ, а Вие сега говорите противъ.

Н. Бракаловъ: Два часа се минаха. Правилникътъ позволява да се говори най-много два часа.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Не съмъ говорилъ два часа. Още петъ минути и ще свърша, г-да. Азъ правя сега заключение отъ всичко, което съмъ говорилъ, за да изтъкна нуждата отъ извѣстни мѣропрития. Дайте ми тишина, за да свърша. Като прочетете послѣ дневниците, ще видите, че вие сте повече приказвали.

Д-ръ П. Табурновъ: Коя е причината, та отъ овзи денъ да се измѣните така? Кажете, защо овзи денъ вашиятъ шефъ — и шурейтъ Ви — не говори така?

Д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще трѣбва частъ по-скоро за цѣлитъ на народната отбрана да се построи въ България една фабрика за артилерийски снаряди.

Отъ дѣсницата: Е-е-е!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Още прѣзъ м. априлий 1904 г. артилерийскиятъ комитетъ е взелъ слѣдното рѣшение.

Г. Занковъ: Мълчи бе, маскара!

Д-ръ А. Гиргиновъ: (Чете) „Прѣдъ видъ на особена важностъ, която прѣдставляватъ бойнитѣ припаси за бойната готовностъ на артилерията, то да се изучи въпросътъ за инсталирането и изготвеността имъ за въ бѣдѣ въ страната, понеже комитетътъ счита, че това е възможно“. Освѣнъ това, г. г. народни прѣдставители, ще трѣбва да се разшири и дѣйността на артилерийския арсеналъ, и по тоя начинъ ние ще можемъ да създадемъ условие за по-бързо, по-трайно и по-цѣлестобразно въоръжение на българската армия.

Й. Веселиновъ: Нищо не казахте по законопроекта.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Значи свършвате.

Прѣдседателството изключи народния прѣдставителъ г. Григоръ Василевъ за три засѣдания, понеже се обърна къмъ болшинството съ думата „сбирщина“. Съгласно правилника, давамъ му думата за лично обяснение.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Чакайте, не съмъ свършилъ, г. прѣдседателю.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: На-ли свършихте?

Д-ръ А. Гиргиновъ: Двѣ думи още искамъ да кажа. Вие казвате, че мѣдете за народната отбрана, а не искате да ме изслушате. (Тропане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ) Не искате да приемете никакви реформи, искате само да вдигате гюрултия. Азъ искамъ едно. Г. военниятъ министъръ да стане да заяви, . . .

Отъ дѣсницата и дѣсни центъръ: Долу! (Тропане)

Д-ръ А. Гиргиновъ: . . . има ли програма за въоръжението, . . .

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Пѣмате думата, г. Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: . . . да заяви, има ли планъ за въоръжението, отъ кого е изработенъ този планъ, одобренъ ли е отъ Министерския съвѣтъ, мисли ли да го издѣли за въ бѣдѣ? По-нататкъ, сподѣли ли идеята за построяването на една патронна фабрика, за една фабрика за снаряди и сѣщеврѣменно за разширение дѣятелността на артилерийския арсеналъ? Слѣдъ това да заяви, отъ този кредитъ 150,000,000 л. ще отдѣли ли извѣстна частъ, извѣстна сума, за да се тури началото за тия именно реформи, за тия постройки, които за въ бѣдѣ ще могатъ да гарантиратъ едно по-добро въоръжение на българската армия? (Ражоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, по който г. Гиргиновъ излизе да говори при второто четене на законопроекта за попълване материалитъ на армията, е извънредно важенъ. Въ началото ние всички го слушахме — г. Гиргиновъ е особено призванъ да говори по тая тема, защото въ близкото минало, както и сега, се занимава тъкмо съ тая областъ на едно друго мѣсто. Нека никому не се види накриво. На всѣки случай г. Гиргиновъ излиза тукъ съ материали, излиза съ факти, и ако нѣкой искаше да го опровергае, можеше да заеме своето мѣсто и да му се противопостави. Обаче, г-да, слѣдъ нѣколко минути отъ дѣсницата, извѣстна частъ, главно нѣколко души, които постоянно прѣкъсватъ отъ дълго врѣме насамъ, и почти всички стамболовисти, правѣха невъзможно воденето на засѣданнето; нашето възмущение бѣше голѣмо и ние се обаждахме на нѣколко пѣти. Засѣданнето се вдигна по причина гюрултията, повдигната отъ г. Йонова. Прѣдседателството не му позволи никаква бѣлѣжка, макаръ че той е вѣстенъ смутителъ на реда въ каматара.

Й. Йоновъ: Мълчи бе! Прѣдизвикете и послѣ ви е криво.

Г. Василевъ: Е добръ, когато на нѣколко пѣти азъ излизохъ отъ търпѣние, за да отговоря на нѣколко души прѣкъсвачи отъ болшинството по въпроситъ, повдигнати отъ г. Гиргинова, тогава, лично, по мой адресъ нѣколко души, отъ които името зная, може-ли, само на г. Ангелова, отъ Стара-Загора — другитѣ господа ги зная; зная, че сж депутати, зная и че сж народно-либерали, но имената имъ не зная, увѣрявамъ ви — . . .

Й. Йоновъ: Не ги познавашъ?

Г. Василевъ: Познавамъ ги, но имената имъ не помня. — . . . казахъ обидни думи. Тия г. г. депутати на нѣколко пѣти постоянно отворчатъ едно и сжщо нѣщо. Вие сте продажникъ, вие сте такъвъ, вие сте опактъ. Е добръ, заявявамъ го и сега: ако има единъ депутатъ отъ болшинството, който да търди, че азъ имамъ нѣкаква безчестна сдѣлка съ него, и да бже, готовъ съмъ, безъ да изслушамъ нѣкого, вѣнъ, и още утрѣ на анкета при всички условия.

И. Ангеловъ: Ще докажемъ.

Д. Њорчевъ: Съгласенъ съмъ. Азъ ще посоча. Слушайте, г-да.

Г. Василевъ: Присмамъ Вашето прѣдложение.

Д. Њорчевъ: Добръ.

Г. Василевъ: Съ това въпросътъ съ Васъ е изчерпанъ. — Но, прѣдизвиканъ по такъвъ начинъ въ камарата нѣколко пѣти едни и сжщи хора, съ едни и сжщи думи, най-послѣ, азъ ви казахъ тая дума „сбирщина“. Вѣрно е, думата употребихъ.

Д. Њорчевъ: Вие други думи не знаете.

Г. Василевъ: Но, заедно съ това, както ще се убъдите, ако не сега отъ моитѣ думи, послѣ отъ дневниците, защото тѣ не могатъ да се фалшифицирагъ, азъ добавихъ, че тая дума не казвамъ на болшинството. . .

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: А-а-а!

Г. Василевъ: Ето, цѣлата половина на камарата, особено земледѣлцитѣ, които бѣха най-близо до мене, ще ви удостовѣрятъ това. Земледѣлцитѣ, които не сж мои политически приятели, а само съсѣди тукъ, и които бѣха до насъ, ще ви потвърдятъ туй, което азъ казвамъ.

Н. Начевъ: Тѣ сж въ блокъ съ васъ.

Г. Василевъ: Запазете си възражението за момента, когато ще прочетете дневниците. Азъ не прося милостъ. Вие можете да ме изключите, и за три засѣдания, и за 30 — за колкото желаете. Това е волята на болшинството: каквото вие рѣшите, то е ваша работа. Но това, което азъ мога да ви заявя, е, че това . . .

Щ. Атанасовъ: Свършено е вече!

Г. Василевъ: Не е свършено, млади депутате, защото Вие трѣбва да знаете, че се гласува, слѣдъ като депутатътъ се изслуша, а Вие това въ Цюмуджина не сте го научили и нѣма да го разберете.

Д-ръ Б. Ючормански: Азъ моралъ не ща; морала назете за Васъ.

Г. Василевъ: Не желая вашия моралъ, както и вашата намѣса. Азъ заявявамъ туй, което дневниците ще потвърдятъ и при нѣкой другъ случай ще видимъ, кой е изтървалъ нѣколко думи повече, кой се отказва отъ казалото. Въ всѣки случай, не съмъ азъ отъ тѣхъ; това, което съмъ казалъ, поддържамъ го. Въ сжщото изявление азъ не бѣхъ свършилъ даже мисълта, изречението си; азъ казахъ: „Извинете, г-да, не се отнася до цѣлото болшинство, а се отнася до онѣзи господа, които бѣха тукъ — не ми пдва на умъ кои бѣха. Струва ми се, че единъ господинъ, който стоеше тукъ, може да свидѣлствува това.

Н. Бракаловъ: Много си хитъръ. Исканъ да ни скарашъ.

Г. Василевъ: Не желая да ви скарамъ, не желая да ви умилостивявамъ. Но това, което и Вие, г. Бракаловъ, като мой познатъ, трѣбва да запомните, е, че дневниците нѣма да ме опровергаятъ. Прочее, вие можете да вземете такова рѣшение. Вие не сте взели това рѣшение, по простата причина, че г. прѣдседателятъ по правилника нѣма право да полага на гласуване този въпросъ, прѣди да е изслушанъ обвинлемиятъ. Прочее, вие сега може да го вземете — то е ваша работа — но вие рѣшение досега нѣмате. Вземете го при това мое заявление. Какво ще направите по-нататъкъ, хичъ не искамъ да зная; то е ваша работа. Уповавайте се на съвѣстѣта си, на вашия моралъ, на вашитѣ разбирания. Менѣ ми се струва, че ние отъ тукъ (Сочи лѣвицата), имаме другъ моралъ и други разбирания.

Д-ръ П. Табурновъ: Това е ново оскръбление по-големо отъ първото. Да се изключи за второто оскръбление.

Д. Ньорчевъ: Това е друго оскръбление.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Заявявамъ на Народното събрание, че чухъ народния прѣдставителъ г. Григора Василевъ, когато се обърна къмъ болшинството съ думитѣ „сбирщина“, и заради това прѣдложихъ на Народното събрание да му наложи това наказание. Но даже като допуснемъ за една секунда, че г. Григоръ Василевъ се обърналъ не къмъ цѣлото болшинство, а се обърналъ само къмъ четири или петъ души народни прѣдставители, пакъ не може да избѣгне наказанието, защото въ правилника изрично е казано: „който оскръбн Народното събрание или частъ отъ него“ и т. н.

Полагамъ въпроса на гласуване. Който е съгласенъ да се изключи г. Григоръ Василевъ за три засѣдания, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Приема се.

Часътъ е 12. Слѣдующето засѣдание ще бѣде утрѣ въ 2 ч. слѣдъ пладне. Понеже, съгласно правилника, утрѣ нѣма засѣдание, ще пнтамъ Народното събрание, съгласно ли е да имаме утрѣ засѣдание. Който е съгласенъ да има утрѣ засѣдание, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Приема се.

Прѣдседателството прѣдлага слѣдния дневенъ редъ:

На първо мѣсто трето четене законопроекта за амнистията;

На второ мѣсто разглеждане заявлението на Рачо Петровъ, Михаилъ Савовъ, Иванъ Халачовъ и д-ръ Никола Геннадиевъ, бивши министри, за прѣглеждане рѣшението за даването имъ подъ сѣдъ.

Има думата г. министъръ-прѣдседателятъ.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Подиръ това, моля, да се туря на дневенъ редъ, ако Народното събрание е съгласно, и прѣдложението на народния прѣдставителъ Александъръ Димитровъ, за амнистиране на Сандански и др.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: На трето мѣсто отъ дневния редъ, по прѣдложение на г. министъръ-прѣдседателя, се туря прѣдложението на народния прѣдставителъ г. Александра Димитровъ за амнистиране македонскитѣ революционери Я. Сандански, А. Буйновъ и други, за извършени на българска територия политически прѣстѣпления.

На четвърто мѣсто на дневния редъ ще бѣде законопроекта за мораториума.

На пето мѣсто, второ четене на законопроекта: а) за попълване и поправка на материалната частъ на армията (продължение разискванията) и б) за изплащане на реквизицията.

По-нататъкъ слѣдва продължение на дневния дневенъ редъ.

И. Януловъ: Искамъ думата по дневния редъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Засѣданието е вдигнато.

(Вдигнато въ 12 ч. полунощъ)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. Н. Вачовъ.

Подпрѣдседатели: { Д-ръ С. Иванчовъ.
Д-ръ И. Момчиловъ.

Секретаръ: П. Панайотовъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.